

ASDRENI
VEPRA
TË
ZGJEDHURA

891.983-1

D.

UNIVERSITETI SHTETËROR I TIRANËS
INSTITUTI I HISTORISË DHE I GJUHËSISË

~~22980~~

3289

8A-1

Drc 8

BIBLIOTEKA E SHTETIT
GJYRKASTER

ASDRENI

ALEKSANDEB STAVRE DRENOVA

VEPRA TË ZGJEDHURA

Mbledhur e redaktuar nga
DHIMITËR FULLANI

13

N. SH. BOTIMEVE «NAIM FRASHËRI».
TIRANË, 1958

INSTITUT I HISTORIE DHE I GJUMHESIRE
SHKURTSHI I TIRANES

888

87-1
D-2

Asdreni (1943)

LIBRARY OF THE NATIONAL ARCHIVES
TIRANA, ALBANIA

ALEKSANDËR STAVRE DRENOVA

ASDREN

(1872 — 1947)

Asdreni është një nga figurat më të njohura të Rilindjes sonë.

Kënga e tij lindi në çastet më të vështira të luftës për një jetë kombëtare të pamvarur dhe vajti e u ngul në zemër të popullit, për ta gjallëruar dhe më shumë lëvizjen tonë të çlirimit kombëtar. Vepra e tij qe një kontribut me vlerë për pasurimin e lartësimin e letërsisë e të gjuhës sonë letrare fill pas Naimit e Samiut.

Lindi më 11 prill 1872 në një familje të vobegët të Drenovës së Korçës. Nëna e la të vogël dhe babai i vdiq porsa kishte mbaruar shkollën fillore greke të fshatit. Në gjimnazin grek të Korçës, të cilin s'e kreu dot, veç greqishtes, kishte filluar të mësojë dhe frengjisht. Mbetur pa mbështetje, Aleksandri që në moshën 17 vjeçare emigroi në Rumani, ku kishin vajtur edhe dy vëllezër të tij më të mëdhej. I rrëmbyer nga atmosfera patriotike e kolonisë shqiptare në Bukuresht, ku shoqëritë «Dituria» dhe «Drita» ishin në kulmin e veprimtarisë së tyre propagandistike e organizative për forcimin e lëvizjes sonë kulturele e patriotike, Asdreni i hyri leximit të librave shqipe që botoheshin aty. Më 1892 u bë anëtar i shoqërisë «Drita», ku filloi të bashkëpunojë me N. Naçon në gazetën «Shqiptari». Nga mesi i dhjetëvjetorit të fundit të shekullit XIX Asdreni studionte në shkollën Normale, që hapi N. Naço në Bukuresht dhe ndiqte mësimet në një kurs administrate, të cilin e kreu.

Qëllimi i tij ishte të dilte nga gjendja e vështirë ekonomike dhe të zgjeronte kulturën e tij, për t'u bërë sa më i aftë për lëvizjen patriotike. Nga që s'deshi të marrë nënshtrësinë rumune, nuk punoi dot shumë kohë si nëpunës. Nuk qe edhe i zoti për tregëti, prandaj s'u bë kurrë me para. Edhe kur hapi ndonjë dyqan të vogël, falimentoi me një herë. Mbeti tërë jetën një beqar i varfër, por i respektuar e i dashur nga tërë shqiptarët e Kolonisë, që e ndihmuan, kur e panë keq. Librat e tij u botuan me ndih-

mën e «Komunitetit Orthodox». Një shoqëri tregëtarësh shqiptarë i pati siguruar një pension të vogël. U mësua të jetojë me kursim të madh. Nga gjendja shumë e vështirë ekonomike dhe nga dëshira që kishte për të vazhduar studimet e larta, më 1905 bën përpjekje që të nxjerë një burs për studim në Austri, por kjo i dështon.

Konditat e vështira të jetesës aspak nuk e penguan Asdrenin ta ndjekë e ta ndihmojë me tërë forcat e veta lëvizjen tonë kombëtare dhe të punojë pa u lodhur si poet i saj. Në procesin e zhvillimit të kësaj lëvizje u brumos edhe talenti letrar i Asdrenit. Në dhjetëvjetorin e fundit të sh. XIX, lëvizja jonë letraro-patriotike ishte zgjeruar mjaft. Nën koloni të tjera të shqiptarëve të Bullgarisë, të Misirit dhe më vonë t'Amerikës, ishin formuar shoqëri patriotike, ku botoheshin libra dhe 20-30 gazeta e revista shqip, që u bënë tribunë e mendimit shqiptar e të lëtersisë shqipe. Emrat e shkrimtarëve, folkloristëve, dhe të gazetarëve si Th. Mitkos, Sh. Kolonjës, M. Duçit, L. Llogorit, J. Vruhos, A. Z. Çajupit, F. Shirokës, L. Gurakuqit e tjerë, ishin bërë të njohur.

Që në vitin 1900 e tutje edhe firmën e Asdrenit do ta gjejmë kudo nëpër revistat e gazetat shqiptare të kohës dhe poezitë e tij do të botohen njëra pas tjetrës. Dalja e Asdrenit në skenë bash më 1900, kur kolonia e Bukureshtit pësoi një humbje të madhe me vdekjen e Naimit, që e kishte ushqyer me veprat e veta shtypshkronjën e saj, dhe me ikjen e Vretos, që kishte qënë dora e fortë organizative e shoqërisë, pati një rëndësi të veçantë, sepse ai dha një kontribut të madh, për ta mbajtur gjallë aty traditën e botimeve letrare patriotike dhe lojti një rol të çmueshëm organizativ.

Vjershat e tij të para në revistën «Albania» plot frymëzim patriotik, tërhoqën me një herë vëmendjen e shkrimtarëve tanë më të dëgjuar të kohës. Asdreni i lexonte së pari vjershat e veta në mbledhjet e shoqërive patriotike të Kolonisë, sidomos në shoqërinë e rinisë universitare «Shpresa», që u themelua më 1899 me iniciativën e vetë Poetit. Kjo shoqëri, N/Kryetar i së cilës ishte Asdreni, botonte fletoren «Përlindja shqiptare», dhe jepte një kontribut të mirë në përpjekjet për çkëputjen e kishës shqipe nga kisha greke. Asdreni tani e zgjeron aktivitetin e tij dhe lidhet me patriotët e kolonive të tjera shqiptare. Nga çdo anë i kërkojnë shkrime për botim, pajtimtarë për të përkohëshmet shqipe, libra për të mësuar shkrim-këndimin shqip. Që më 1902 patriotë të çquar, si Milo Duçi, kanë filluar ta vënë në një rradhë me Sh. Kolonjën e L. Gurakuqin si shkrimtar patriot.

Që më 1903 Asdreni hidhet edhe në terrenin organizativ të kryengritjes. Në marrëveshje me Asdrenin, Thoma Avrami që nga Sofja bie në kontakt me komitetin e fshehur të kryengritjes fshatare maqedhona, për të bërë një «causa comune» kundër Turqisë. Me anë të Th. Avramit ai krijon lidhje me njerëzit në Shqipëri, për t'organizuar çeta kryengritëse. Por, me arrestimin e Th. Avramit, këto ndërmarrje të para dështuan.

Që më 1903 Asdreni i mblodhi poezitë e tij të shpërndara nëpër shtyp dhe, bashkë me ato që kishte dorëshkrim, botoi në Bukuresht librin e tij të parë me titull «Reze djelli», që doli nga shtypi në fillim të janarit 1904. Ishte një botim i hijsëm me një parathënjë, ku pasqyrohet qartë ideali patriotik, që e ka udhëhequr autorin për t'u bërë poet. Ky libër me 88 poezi, që vinte fill pas «Baba Tomorit», bëri një përshtypje të madhe dhe u prit me brohoritje nga të gjithë patriotët e kohës. Vetë Çajupi i shkruan plot entuziazëm midis së tjerash: «Të lumtë! ja vjersha që ndrijnë si rrezet e diellit! ja vjershëtor i vërtetë! Nuk mund të them se ç'ndjenj në zemër..... tani besoj se Naim Beu nuk vdiq..... se vendi që la ai bosh, e zure ti, ndaj dua të mbaroj këtë letër si e nisa: Të lumtë, të lumtë.....!)). M. Duçi, duke i shprehur keqardhjen, sepse nuk i ka dërguar një kopje të librit, i thotë: «Më vjen keq, sepse unë digjem për të kënduar çdo që të jetë shqip, jo pastaj vjersha si të tuat..... shumë të bukura..... Puno or vëlla pa prerë, puno pa u lodhur, puno pa frikë, puno për atdhenë, puno për lulëzimin e letërsisë tonë, puno! puno! puno!)). Fletoret shqipe i bëjnë këtij libri reçensione, për ta reklamuar, dhe flasin me entuziazëm. Përhapja e këtij libri e bëri Asdrenin të njohur gjithandej dhe korespondenca e tij me patriotët e tjerë u shtua aq më shumë, sa që nuk e përballonte dot me të ardhurat e veta. Ai ngriti në Bukuresht një degë të shoqërisë «Dija» të universitarëve shqiptarë të Vjenës, e cila, edhe mbas shkrirjes së tri shoqërive të tjera (Drita, Diturija, dhe Shpresa) të Bukureshtit më 1906, për të formuar shoqërinë «Bashkimi», qëndroi veçan dhe vazhdoi veprimtari më vehte.

Mbas botimit të librit të parë, penda e Asdrenit limohet, mpritet e forcohet edhe më shumë. Veç atdheut ai ka filluar t'i këndojë edhe më shumë dashurisë, bukurisë së natyrës dhe punës. Por kënga e atdheut tingllon gjithnjë më e fortë. Hil Mosi djalosh i shkruan më 1907: «Nuk di as unë, more vëlla, se çdo me thanë kjo punë. Tuj këndu vjershat e dashtuna tuejat, gë-

1) Arkivi i Shtetit Dok. Nr. 709, 736 — Kairo 3-II-1904.

2) Po aty Dok. Nr. 709, 951 — Kairo 12-V-1904.

Asdreni tani kishte fituar kudo admirim si poet i atdheut: «Veprat tuaja, zotëri, — i shkruajnë më 1921, — kanë zgjeruar dhe zbukuruar leteraturën shqipe. «Endra e lote» të bën të lëshosh lote gazmore dhe kur mbaron së lexuari «Reze djelli» ndodhesh i shkathtë dhe i ndritur»¹⁾. Me iniciativën e tij drejtorët ngritën shoqërinë patriotike «Bashkimi» dhe e zgjodhën Asdrenin kryetar nderi.

Që nga viti 1922 Asdreni u emërua Sekretar i Konsullatës shqiptare të Bukureshtit, ku shërbeu me perioda të çkëputura deri në okupacionin fashist.

Më 1930 botoi veprën e tretë e të fundit «Psallme Murgu» me poezi patriotike, erotike, filozofike, të natyrës etj., ku veç gjurmave përparimtare të Rilindjes, duket qartë edhe influenca e artit dekadent të Perëndimit.

Më 1932 shqiptarët e Rumanisë e festuan me shkëlqim gjashhtëdhjetëvjetorin e ditëlindjes së Poetit. Por kjo që një iniciativë spontane e atyre që e çmonin. Shtypi zyrtar i Tiranës heshti.

Më 1937, me rastin e kremtimit të 25 vjetorit të pavarësisë, i përmalluar për atdhenë, Asdreni erdhi për të fundit herë në Shqipëri. Njerzit e regjimit nuk e përfillnë, por miqt e tij e rrethuan me dashuri dhe e ndihmuan, se kishte mbetur keq. Elementët reaksionarë të klerit katolik dhe tradhëtarët si E. Koliqi me shokë, që po përgatiteshin për të krijuar një ambient të favorshëm t'okupacionit fashist, e shfrytëzuan mirë këtë rast. E thirrën Asdrenin në Shkodër dhe e pritën me nderime të mëdha. Kjo shënonte fillimin e një demagogjije të fëlliqur, për të mbuluar tradhëtinë me rrobën e patriotizmit të pastër, siç ishte patriotizmi i Asdrenit.

Pushtimin fashist Asdreni e priti me urrejtje të thellë, siç tregojnë tërë miqtë që u ndodhën pranë tij ato ditë²⁾. Ai shkoi shpejt nga Tirana në fshatin e tij dhe mbas 8 muajësh iku në Rumani. Legata italiane e Bukureshtit, që synonte të shtinte në dorë shqiptarët e Rumanisë, futi në lëvizje tërë agjenturën e saj dhe përdori format më të rafinuara demagogjike, për të fituar besimin e Asdrenit ndaj politikës fashiste. I implakur nga fuqitë e mëndjes dhe i diziluzionuar nga jeta, i gënjyer dhe nga tradhëtija e Fishtës, e Koliqit me shokë, ai besoi më në fund në parullën fashiste të «Shqipërisë së Madhe», që kishte qenë për të një nga pikat më delikate dhe shprehu simpatinë për fashizmin në një poezi të tij.

1) po aty dok. Nr. II 2433, dt. 21.V.1921.

2) Informacion gojor nga Dr. Prof. A. Xhuvani etj.

Q'ahere e më s'u duk gjë e botuar nga Asdreni në shtyp-
Plak në moshën 75 vjeç, Asdreni vdiq në Bukuresht me 11.XII.1947
dhe u varros atje.¹⁾

DK.
* * *

Vepra e Asdrenit zen një vend me rëndësi në letërsinë shqipe. Ai shkroi gjithsej nja 314 poezi me 14000 vargje, pjesa më e madhe e të cilave u përfshi në tre botimet e tij. Disa mbetën të shpërndara nëpër gazetatat e revistat, ose nuk u botuan fare. Veç poezisë, Asdreni shkroi rreth 20 artikuj në formë panfleti a përshkrimi me vlerë letrare. Ai gjithashtu përkëtheu mjaft poezi nga gjuhët e huaja dhe një pjesë t'Odisesë, që mbeti e gjymtë në dorëshkrim. Dyzet vjet prodhimtari letrare të vazhduar, pa ndërprerje të gjata, është një rast i rrallë në historinë tonë të letërsisë.

Poezitë e tij të vogla, të thjeshta e të këndëshme u lexuan dhe u recituan aq shumë sa i mban mend edhe sot një gjeneratë e tërë.

Gjuhën letrare shqipe ai e përvetsoi mirë. Më 1905 botonte poezi greqisht, që dëshmojnë se janë shkruar nga një njohës shumë i mirë i gjuhës greke. Rumanishten e përdorte për ditë dhe frengjishten e njihte mirë që më 1903. Me anë të këtyre gjuhëve ai njohu kryeveprat e letërsisë botërore dhe fitoi kështu një kulturë të gjërë poetike, siç dëshmon për këtë edhe poezia e tij.

Krijimtaria e tij filloi me temën e atëdheut, por shpejt u zgjerua n'ate të natyrës, të dashurisë, të punës etj., duke krijuar kështu një nga diapazonet tematike më të gjëra në krahasim me poetët tanë më të njohur.

Para së gjithash Asdreni, si vazhdues i Rilindjes, është një poet i Atëdheut. Një soj si Naimi edhe Asdreni i vuri që në fillim vehtes një mision të lartë patriotik. «Ndër këto, thotë ai (për poezitë e vëllimit të parë), pasqyrohet më tepër dashuria e atdheut, dashuria e atij vëndi, që të gjithëve zemra na qanë me lot kur e kujtojmë. . . . »²⁾ Edhe në parathënien e librit të tij të dytë ai e thotë qartë se poezia e tij është vënë kryesisht në shërbim të lëvizjes sonë kombëtare.

Poezia patriotike e Asdrenit ka gjithë tiparet e poezisë patriotike të Rilindjes sonë.

Që në poezitë e tij të para del e qartë dëshira e madhe e popullit tonë për liri dhe kumbon kushtrimi për kryengritje:

1) Gazeta «Universul» dt. 11.XII.1947.

2) Reze djelli. Parathanja f. 9-10.

«Qitni pallën si ju dini
Edhe kordhën në e kini!
Me gjithë zemër e pa ndjesë
Bini qenit të pabesë!»¹⁾

✓ Me urrejtje të thellë kundër shkelësit turk dhe me pasion, Poeti bërtet bashkë me Çajupin e Gramenon për bashkim në luftën e lirisë me parullën e Samiut, që u bë moto e gjithë shkrimtarëve tanë të fazës së fundit të Rilindjes.

«Më mirë të vdesim për liri,

.....

Se sa të rrojmë ndë robëri.»²⁾

Por kohët janë të vështira, prandaj motivi patriotik në poezinë e Asdrenit herë çfaqet në formën e sulmit, si kushttrim për luftë, herë shpërthen me keqardhje për atdhenë e mjeruar në robëri, herë ngrihet me mburrje kombëtare për traditën e luftës sonë për liri e me urrejtje të thellë kundër shkelësit e shovenistëve fqinj dhe herë herë kumbon si hymn i fitores s'afërt e të sigurtë.

Shpesh zemërimi i Poetit kundër faktorëve që e kanë penguar lëvizjen tonë kombëtare të zhvillohet në drejtimin e një kryengritje të përgjithëshme, kthehet me një herë në kushttrim për luftë:

✓
«Më nj'anë fetë, besët dhe tradhësia,
Më nj'anë gjaku dhe harbutëria,
Poshtë errësira, poshtë dhe robëria,
Rroftë bashkimi, rroftë vëllazëria!»³⁾

Ose, duke kënduar me optimizmin e çqar të Rilindjes, për forcën vitale t'Atdheut, që munda t'u bëjë ballë shekujve të fortunës dhe tani është gadi të ngrihet e të dëftojë namën që ka patur, Poeti synon të ngrejë lart krenarinë kombëtare, duke mbushur zemrat e bashkëatdhetarëve me dashurinë e ngrohtë për atdhenë:

✓ «Sa të dua o Shqipëri,
Sa mall ndjenj e sa dëshirë!
Për ty gas e dashuri
Mu në zemër më ka mbirë.

Se për mua ti o atdhe
Je një lule aq e vyer,
Sa nuk gjindet përmbi dhe,
Shpirtin tim për ta ushqyer.»⁴⁾

1) Reze djelli f. 19 «Ardhi dita».

2) po aty f. 44 «Mjaft».

3) po aty f. 34 «Poshtë errësira».

4) Endra e lote f. 38 «Vlesa e atdheut».

Sikurse Naimi e Çajupi, edhe Asdreni në mërgim e kaloi thuajse tërë jetën, prandaj në poezinë e tij plot mall për vendlindjen ka shumë elemente të përbashkëta jo vetëm me ato të Naimit e të Çajupit, por edhe me ato të shkrimtarëve të tjerë bashkëkohas në mërgim, si me të F. Shirokës, L. Gurakuqit, Mjedës. Sikurse Çajupi (ps.h. në poezinë «Ku kemi lerë») edhe Asdreni i këndon vendlindjes si një fshatar i thjeshtë:

«Dua edhe Shqipërinë
Se atje kam shtëpinë,
Ku rrinja nëpër ferrat
Dhe losnja me shqerrat

Për këto kam dëshirë
Edhe as dua më mirë,
Veç atje dua të shkonj,
Sa të jem e sa të rronj!¹⁾

Shpesh ndjenjat e atëdhedashurisë janë shprehur në lirikat e tij në formë të përgjithëshme, si ndjenja të të gjithë shqiptarëve të mërguar²⁾. Poeti i drejtohet erës ose detarit, ta marrin e ta dërgojnë n'Atëdhe, ose i lutet dallëndysheve, sikurse Shiroka e Gurakuqi, t'i tregojnë mbi natyrën dhe jetën e bukur të Shqipërisë, për të cilën po i digjet shpirti³⁾. I rënduar aq shumë nga jeta private e vetmuar që bënte në mërgim, në lirikat e mallit për atëdhe, Poeti shkrini dhe dishirimin e tij për vatrën familiare e sidomos për nënën dhe me këtë afsh të zemrës frymëzoi gjithë shqiptarët e mërguar, për t'i mbajtur ata të lidhur me familjen e tyre, me atëdhenë, me luftën për liri kombëtare⁴⁾. Një pikëllim i thellë i përshkon këto poezi, që ta mbushin shpirtin me dashurinë e ëmbël të një zemre aq të butë, aq të dhëmshur për memën në mjerim:

«Shqipëri o mëma jime
Lot po derdh prej zemrës sime,
Se je e tretur si qiri.

Hape gjirin, hapi krahtë,
Të të puth gojën e thatë
Me një mall e dashuri.⁵⁾

Prandaj kudo në këto poezi, Poeti e dënoi kurbetin si edhe Çajupi (poezia «Kurbeti»), si plagë nacionale, që po dobësonte bazën e lëvizjes sonë çlirimtare, forcën e vegjëlisë, bash në pragun e kryengritjeve⁶⁾.

1) Reze djelli f. 32 «Dua», po ashtu f. 46 «Atje» etj.

2) Endra e lote f. 28 «Në mërgim».

3) Kalendari kombiar. 1907, f. 113 «Mali i atëdheut» etj.

4) Endra e lote f. 44 «Mallëgjimi»; f. 60 «Mali i shkretë»; Reze djellit f. 118 «Shtëpija ime», f. 147 «Dheu i huaj» etj.

5) Endra e lote f. 23 «Shqipërisë».

6) Endra e lote, f. 44. «Mallëgjimi»; f. 60 «Mali i shkretë»; Reze djelli f. 118 «Shtëpija ime», f. 147 «Dheu i huaj» f. 66 «Larg vatrës»; f. 30 «Gjendja jonë».

Për t'i dhënë më tepër forcë kushtimit, Poeti i prekte bashkëatdhetarët në sedrën kombëtare, duke i kënduar me pasion patriotizmit të hershëm, që tani ishte venitur nga robëria shekullore¹⁾. Shembullin e figurave të mëdha historike si të Piros, Lekës e Skenderbeut, ai e përdori gjithashtu për t'i qërtuar bashkëatdhetarët, që nuk po hidhen në kryengritje pa ngurrim::

U «O s'janë trimat, burrat që një herë,
Që dridhej bota këmbën tek e vinin!
Luanë jishin, frikë kurrë s'kishin,
Armikun s'e peshonin asnjë herë»²⁾

Gjithashtu nënë shembëllën e herojve të rij të pushkës, si Ali Pashës, ose të pendës, si De Radës, Poeti i jepte gjithnjë zjarr lëvizjes çlirimtare në vjershën e tij. Kur i thuri lavdi dëshmoreve të rënë për atëdhe në kryengritjet e 1910-12-tës, bindja për fitore doli gjithnjë e fortë nga vargu i tij:

✓ «Edhe nga varret sot q'i shkel i huaji,
Ka me shkëlqyer djelli i ardhmjes sonë:
Lirija dhe përlindja e Shqipërisë³⁾»

Gjithmonë në polemikë me shovenistët grekë e serbë, që duan të mohojnë kombin shqipëtar, ai i këndon me pasion gjuhës shqipe për cilësitë e saj të larta⁴⁾ dhe shfren kundër aristokracisë shqiptare orthodoxe, që s'don të flasë shqip, gjuhën e vegjëlisë e të gjithë popullit shqiptar:

✓ «Këta janë turp i atëdheut
Edhe plaga e Shqipërisë⁵⁾»

✓ Tema e gjuhës shqipe nuk u nda nga poezia e Asdrenit edhe pas fitores së pavarësisë, kur, me një art mjaft të ngritur, Poeti këndoi për vitalitetin dhe qëndrueshmërinë e saj:

«Si deti rahur valash katallane,
Kur vjen shtërngata rrebtë q'e sulmon.
Dhe ti, pas aqe sulmesh prej çdo ane,
Si shkëmb i fortë shekujt i qëllon...⁶⁾»

- 1) Endra e lote f. 15 «Drini», f. 73 «Tingllinë», f. 93 «Krujës» etj.
- 2) po aty f. 73 «Tingllimë» etj.
- 3) Endra e lote f. 104 «Dëshmorve të Kombit».
- 4) Reze djelli f. 53 «Grekomanët», f. 49 «Shqiptar i vërtetë», f. 63 «Mallkim»; f. 78 «Lutje dhe Mallkim».
- 5) po aty f. 53 «Grekomanët».
- 6) Shqipërija e re. Kostancë Nr. 397 dt. 28.11.1929 «Gjuha Shqipe».

Sikurse tek Çajupi, ndofta edhe më shumë, një vend të madh në poezitë e tij patriotike zanë vargjet me të cilat Poeti sulmon pa mëshirë synimet grabitqare të shovenizmit serb e grek, që ishte bërë një rrezik i sigurtë për Shqipërinë. Sikurse Çajupi, edhe Asdreni e ngriti me të drejtë nevojën e kësaj lufte sa edhe luftën kundër Turqisë, por nuk e quajti aleat shkelsin turk kundër fqinjve.

Përkundrazi, jo vetëm në fillim, por vazhdimisht, deri në shpalljen e pavarësisë, Poeti s'e kurseu asnjë herë sulmin kundër Turqisë. Duke u kapur me kushtetutën turke të vitit 1908, ai shpërtheu me pasion të madh patriotik kundër shkelësit:

✓ «Mos ardh të ora, mos e sjellçin vjetët,
Se ne, po i tuntu më shtyllat e shtëpisë,
Të kllasim zjarr, të bëhet hi dhe pisë....
As ne, po dhe jush këmbë më s'ju mbetet!!...!»

Para pavarësisë, kur Atdheu i robëruar ishte rrethuar nga gjith anët me armiq dhe forcat e lëvizjes sonë kombëtare ishin të pamjaftueshme për të përballuar një rrezik kaq të madh, poezia patriotike e Asdrenit, me një vështrim të përgjithshëm, duket fjalë e kushttrim për luftën e lirisë. Nevoja e çastit për një poezi sa më luftarake i diktoi atij një formë të re poetike, hymnin e marshin, që ai krijoi i pari në letërsinë tonë, shpesh me shumë sukses²⁾.

Edhe pas shpalljes së pavarësisë poezija patriotike e Asdrenit i ruajti tiparet kryesore të Rilindjes. Megjithatë Poeti shpesh përsërit veten, ai tani i zhvillon më gjërë temat e përparëshme dhe aty-këtu i vesh ato me një art më të ngritur.

Në poezitë e frymëzuara nga malli për atëdhe tani krijohet një kuadër i gjërë e i hollësishëm i natyrës dhe i zakoneve të jetës shqiptare, me vija më të theksuara lokale, ku ndihet aroma e ambientit të fshatit shqiptar³⁾.

Poezitë e tij të vona mbi vendlindjen, sikurse tek Mjeda, çkëputen nga ambienti i fshatit dhe e marin frymëzimin ndër qytete e vende historike, aty ku kishte lulëzuar dikur kultura antike, ose aty ku lufta për liri kishte lënë gjurmë. Por ndryshe nga Mjeda, që qëndron vetëm n'epokën e lashtë, Asdreni

1) Endra e lote f. 77 «Koshtuta në Shqipëri».

2) Jo vetëm hymni i flamurit, por edhe mjaft hymne dhe marshe të tjerë, si «Zëri i Flamurit», «Detyrë kini», «Besa jonë»; «Përpara» etj. u recituan me entuziazëm nga nxënësit e shkollave, ose u kënduan si këngë.

3) «Djalërija» fror 1928 Nr. 4 f. 3 «Letër prej katundit tim»; Endra e lote faqe 200, «Prej katundit tim», f. 120 «Shega» etj.

shpesh krijon lidhje me episodet e afërta dhe me kohën që ka jetuar vetë. Me kalimin e kohës, me që shtypi nuk lejonte botimin e poezive të tij, ku dënohet regjimi feudo-borgjez në Shqipëri, tema e lashtësisë pushtoi thujtë krejt poezinë e tij patriotike, duke u shtyrë edhe më thellë se koha e Skënderbeut dhe e Lekës, për ta nxjerrë sa më të largët origjinën e popullit shqiptar, sikur edhe nga fillimi i jetës e koha e gurit²⁾, ashtu siç bëjnë edhe Mjeda. Por, zgjerimi i temës së lashtësisë aty rreth viteve 30, nuk u bë në poezinë e Asdrenit vetëm sa për t'iu larguar problemeve aktuale, siç ngjau me Haxhiademin etj. Poeti e idealizonte të kaluarën e lashtë të popullit të vet, për të luftuar synimet grabitqare dhe gënjeshttrat e shovenizmit serb e grek, duke kujtuar se kështu jepte një kontribut për sigurimin e bashkimit kombëtar.

Duke e mbajtur vemendjen e tij të ngulur vetëm tek rreziku i shovenizmit grek e serb, nga fundi, ai e harroi rezikun e ri, që po i kanosej Shqipërisë prej fashizmit italian. Kjo që sigurisht një shkarje. Por nuk duhet harruar se poezija e Asdrenit që kryesisht një forcë e gjallë për edukimin patriotik të popullit tonë dhe ashpërsimin e luftës, për lirinë e Atdheut. 7/ DK

Bir i fshatarësisë sonë të përvuajtur, Asdreni me aktivitetin e vet letrar-publicistik, i bëri jehonë aspiratave politike dhe shoqërore të klasës së vet, jo vetëm për çlirimin e Atdheut nga sundimi turk, por edhe kundër shfrytëzimit feodal e borgjes. Asdreni që një nga shkrimtarët tanë të parë që e përdori gjërësisht poezinë e tij si armë në shërbim të klasave të shtypura. Kjo është një meritë e veçantë e poezisë së tij politike. Këtë e bënte Poeti me ndërgjegje të plotë. Ai mbajti një qëndrim parimor ndaj artit dhe i njohu letërsisë një rol udhëheqës e revolucionar: «siç duket, — thotë ai, ndër të tjera, — që më 1912, është një fakt i pamohuar, se letërsia ka veprimin e saj përmbi shtetin shoqëror e politik të një kombi»³⁾). Por baza e ktyre mendimeve të guximshme ishte botëkuptimi i tij si demokrat, që e shihte lëvizjen tonë nacional-çlirimtare nga pozitën e klasës së vet, nga pozitën e vegjëlisë. Me artikullin e tij më 1902 «Dy-tri fjalë mi Oxhakësinë», për të parën herë në terrenin ideologjik të lëvizjes sonë kombëtare, hapet një luftë aq e vendosur për sigurimin e një pushteti pro vegjëlisë në Shqipëri dhe nesërme të çliruar, pushtet, që «nuk do ta lejë vegjëlinë në thonjt e mprehta të parësisë» dhe demaskohet pamëshirë parësia për antipatriotiz-

1) «Djalërija», maj 1921 f. 13 «Durrësit» etj.

2) Arkivi i Shtetit Nr. 221, «Gjaku i stërgjyshëve».

3) Endra e lote f. 9. parathënia.

min e saj. «Ajo vegjëli që derdhet kurdoherë në çdo rrezik, kur parësia rri dhe vështron për së largu..... lëpinë këmbët e anadollakëve për ca ergjent...»¹⁾. → D.K.

Më vonë, nën ndikimin e ideve demokratike e socialiste të lëvizjes fshatare rumune dhe të aspiratave demokratike të «vegjëlisë» në lëvizjen tonë kombëtare, që tani bëhet masive dhe kthehet në një kryengritje t'armatosur, aq edhe më tepër piqet mendimi i tij demokratik, aq edhe më me pasion e demaskon ai tradhëtinë nacionale të parisë dhe shfrytëzimin që i bën ajo vegjëlisë, aq më me forcë e ngre ai lart patriotizmin e kësaj vegjëlije. Asdreni sulet me tërbim kundër të pasurve që, «sytë e mëndjen i kanë rreth asaj cope ari...», që bëhen të shurdhër ndë rënkimet e psherëtimat e luanëve të plagosur, të nënave e të foshnjave, që kanë mbetur rrugëve pa një copë bukë, të martyrëve, që derdhin gjakun pa një far interesi, po veç për atë qëllim...»²⁾. për lirinë e atëdheut. 9 muaj më vonë, ai shkruante përsëri: «Parësia është ajo që i ka mbajtur punërat në vënd..... parësia as është lëvizur, parësia s'ka nxjerrë asnjë zë..... kur populli thëret, ata u bien ndë këmbë armiqëve»³⁾.

Që në poezitë e tij të para elementet realiste zinin një vend të dukshëm. Poeti dallonte që në fillim, se, lakmia për grumbullimin e kapitalit në shoqërinë borgjeze të kohës së tij, ishte burimi kryesor i çdo ligësie:

✓
«Një pun'e prish njerinë edh'e çpon
Të vritet, t'vrasë e pa turp të vjedhë;
Të ler atëdhe, prindër dhe gjë që s'shëkon:
Se do veç ar ndë taskë t'i rjedhë!»

Ndërsa zhvillohet e përgjakëshme kryengritja e malësorve të Veriut kundër forcave turke, me një thirrje burrërore nga pozitat e vegjëlisë, drejtuar pasanikëve, për të ndihmuar materialisht luftën e lirisë, Poeti më tepër se sa kërkon ndihmë, proteston, akuzon dhe i çjerr maskën feodalëve dhe borgjezisë së pasur, që mënjanohet nga lufta, duke pritur me cinizëm të korrin frutin e gjakut të vegjëlisë, për të përjetësuar pushtetin e tyre gjakatar pas pamvarësisë, pa bërë as më të voglën sakrificë⁴⁾. Kudo pozita të qarta klase, kudo del antiteza që përcakton

1) Albania, 1902, f. 54 «Dy tri fjalë për Oxhakësinë».

2) Liri e Shqipërisë — Sofje — 25 Korrik 1911 «Mendime të Kodës».

3) Liri e Shqipërisë — Sofje — 21.IV.1912 Parësia e Shqipërisë».

4) Reze djelli f. 131 «Në ëndërr».

5) Endra e lote f. 88, «Zani i kryengritësve».

qëndrimin e dy klasave antagonistë kundrejt lëvizjes sonë nacionale:

✓

«Ne derdhim gjakun lumë, ju veç pasje,
Ne vdekje tmeri presim, ju veç rrojtje...¹⁾»

Kjo urrejtje klase në çastet më kritike të jetës sonë kombëtare nuk drejtohet vetëm kundër feodalëve. Vjersha «Zëri i Kryengritësve» u shkrua kryesisht për borgjezinë e pasur shqiptare të Rumanisë. Nga akuza për antipatriotizëm Asdreni kudo në shkrimet e tij të kësaj kohe e përgjithëson shikimin kritik e ndeshkues dhe zbulon me urrejtje shfrytëzimin e egër, që pasanikët i bëjnë vegjëlisë dhe gjithë plagët që i kanë hapur vëndit: «Po e heqni nepër këmbë edhe popullin duke e bërë pjedestal. parësia e solli vendin tonë në këtë ditë si s'ka më keq. ... populli ka marrë botën, duk'u përhapur në të katër anët e dheut.²⁾ Gjithashtu edhe poezia e kësaj periode kritike, nga protesta për tradhëtinë e parisë kundrejt atdheut, kthehet e tërë në një akuzë të fortë, ku arrinë kulmin urrejtja e klasës së shfrytëzuar:

✓

«Sa lotë s'janë derdhur pa shteruar,
Shtëpi sa s'kanë mbetur sot të shkreta;
Sa zemra s'psherëtitjnë sot pa pushuar,
Theror q'u bënë nënë thonjt e mprehta³⁾»

Sikurse tek lirika e Mjedës⁴⁾, ashtu dhe tek ajo e Asdrenit, në të njëjtën kohë, shpërtheu më në fund dëshira për një hakmarje, që zjente në krahërorin e klasës së shtypur e të tradhëtuar:

«Mjaft! mjaft! se u mbush kupa e hidhërimit!
Gjërpinj pushoni, helmin tej e çporrni!
Mos dalim tej kufirit të durimit:
Që më në funt se ç'mbuallt ju të korrni!
Ju ligsitë e fajet s'munt t'i mfshehni,
Çdo e keqe këtu poshtë e çpërblimin⁵⁾»

1) po aty.

2) Liri e Shqipërisë. Sofje — 24.IV.1912 «Parësia e Shqipërisë».

3) Endra e lote f. 33 «Krerëve tradhëtarë».

4) «Liria», botua më 1937.

5) Endra e lote f. 33 «Krerëve Tradhëtarë».

Poeti nuk besonte se pavarësia do të sillte ndryshime në favor të vegjëlisë. Që në pragun e pavarësisë tek pëzija e Asdrenit spikat një mendim krejt i qartë realist për të arthmen e Shqipërisë së pavarur, ku shfrytëzimi do të vazhonte edhe më keq dhe urrejtja e lufta midis dy klasëve antagonistë do të forcohej. Po, duke shfryer tërë revoltën e kësaj vegjëlije, Poeti paralajmëron shembjen e pushtetit të «gjakatarëve të tërë kësaj bote»:

✓ «Po s'dinë se edhe fati i tyre mvaret
Në dor' t'atyre që sot i shqelmojnë!»¹⁾

Veç kësaj baze realiste në marrëdhënjet politike-shoqërore të kohës dhe tonit revolucionar, tek pëzija e tij e fazës së fundit të Rilindjes ka gjurma të sigurta t'ideve socialiste. Me lulëkuesen p.sh. Poeti simbolizon të varfërit, që shtypen pa mëshirë e janë lënë në dorë të fatit. Ngjyra e kuqe e kësaj lulje i kujton atij flamurin e revolucionit proletar:

✓ «Ajo ngjyrë kur ze çfaqet
Mbreti fronë shkon e le,
Njerëz robër fare s'sheh,
Vjen e drejta del në faqe.
Si zot je.....»²⁾

Megjithse Poeti e pati humbur shpresën për një pushtet pro vegjëlisë në Shqipërinë e lirë, edhe pas shpalljes së pavarësisë ai nuk e lëshoi kurrë flamurin e luftës kundër «parisë», sa herë që ajo e tradhëtoi Atdhenë. Ai nuk prani së luftuari në shkrimet e tij për sigurimin e një regjimi sa më demokratik, që «të mos shkelen pricipet (les principes) e nalta të drejtave njerëzore, të fituara me gjak të parreshtur dhe mundime titanike..... që vullneti i popullit mos mposhtet e mos shkelet prej atyre që e besonin vehten të fuqplotshëm e të pamundun.....»³⁾

Tek pëzija e disa çasteve të vështira por heroike, që kaloi vëndi ynë më vonë, del i qartë motivi shoqëror dhe qëndrimi i Asdrenit në pozita klasiste. I frymëzuar nga patriotizmi i lartë i vegjëlisë në luftën e Vlorës, Poeti u shpreh me urrejtje për shfrytëzuesit, që i u reshtën luftës dhe këndoi me simpati e pikëllim të thellë për gjendjen e mjeruar dhe shfrytëzimin e egër, që rën-

1) Po aty f. 68 «Çpërblimi».

2) Po aty f. 51 «Lulekuqeja».

3) Shqyptnia e re 21 dhetuer «Disa mendime».

donte mbi shpinën e fshatarësisë, e cila u sakrifikua për lirinë e vëndit:

«Jemi bujq e trual s'kemi,
Zotërijt e mbajnë frerin
.....»

As shtëpija s'është e jona;
Kur u kënda jasht na qesin.
Për një dru në vatrat tona
Me të rrahur shpesh na vdesin¹⁾
.....»

Gjithmonë në vargun e Pçetit, nga goja e ktyre njerëzve të shfrytëzuar deri në palcë, del zemërimi kundër të pasurve, që tradhëtojnë atdhenë, shfrytëzojnë popullin dhe tani kanë kapur frenat e shtetit në dorë:

V

«U Treta për disa,
Q'as njihnin komb, atdhe;
Mbi frone sot ata,
Që shgryhen pa një fre.»²⁾

Gjatë regjimit feudo-borgjes të Zogut poezia e Asdrenit nuk u çkëput fare nga problemet politike e shoqërore bashkëkohore. Që në fillim pçezia e tij e priti me ironi aparatën burokratik gjysanalfabet të «Parësisë gjakatare»³⁾.

Me gjithse regjimi në fuqi ja mbyti fjalën në grykë Poetit, sepse ai s'pati mundësi t'i botojë këto poezitë e fundit, edhe dorëshkrim siç u gjetën sot,⁴⁾ ato tregojnë qartë se sa thellë e ndjeu ai në shpirt mjerimin e popullit. Pçeti demaskoi me ironi metodat më t'egra që kanë përdorur feodalët në fuqi, për t'u majur me gjakun e djersën e popullit në mjerim⁵⁾. Me vargje të përgjakëshme ai zbulon anët më të shëmtuara të jetës sonë dhe, si patriot demokrat, që i dhimsët atdheu e populli, shfren me urrejtje të thellë jo vetëm kundër klikës në fuqi, por edhe kundër gjithë feudoborgjezisë, që kishte vendosur regjimin e saj të «hurit e të litarit»⁶⁾. Rezultatet e një regjimi të tillë Poeti i pasqyroi

1) Psallme murgu f. 43 «Buri i dheut».

2) Po aty f. 58 «Luftari lypës».

3) Arkivi i Shtetit Nr. 248 «Republika Shqiptare».

4) Në arkivin personal t'Asdrenit u gjetën, midis së tjerash, tri poezi dorëshkrim, të pa botuara: «Republika Shqiptare», «Fisnikët e Shqipërisë» dhe «Trashëgimi».

5) Arkivi Shtetit Nr. 247 «Fisnikët e Shqipërisë».

6) po aty Nr. 215 «Trashëgimi».

lakuriq e pa mëshirë me një kontrast të thellë të jetës së dy klaseve antagonistë, siç bëri edhe Migjeni në poemën «Mjerimi», ku, më nj'anë të del «lypsi me sy të jeshilta dhe duart e mpita» dhe m'anë tjetër «barkshekullorët gjithmonë të pangishëm»:

«Kur poshtë janë vaje për vajtje dhe mjerime,
Që s'kanë një kafshore të bukës së përditshme,
.....

Të zbathur e të xhveshur ndër vrima dhe kasolle,
Një lind, pesë vdesin, me kërmat mahin tokën,
Fëmijtë si cirua prej ethesh e prej kolle,
Si fiq të thatë fishkur, mezi e shpien kokën,
Më njanë sheh të ngopur, të ngjallmë, barkalecë,
Dinakë mu si dhelpra, çdo send me grep ta heqin.
.....

Ushqehen parazitë, pa bërë kurrnjë punë,
Që rrojnë me gënjeshtër, që shesin çdo ndërgjegje;
Me kokën plot me krunde, lëkurën mu si gunë,
Shushunja gjak, të thihnin, pa dhën' asnjë përgjigje 1)

I tmerruar përpara një humnere të tillë, ku po gremiset çdo vlerë nacionale dhe jeta e popullit është bërë mjerim, Poetit i duket i pamjaftueshëm arti i vet, për të ndalur një rrezik kaq të madh. Ai kërkon ta qëllojë armikun, feodalët e borgjezët në fuqi, me armën më të fortë që ka krijuar gjenija njerëzore në fuqinë e artit:

V «Të kisha Dante i pendë, penel të Rafaelit,
Me vjersha dhe me ngjyra, me këngë si t'Homerit,
Gjigandët, që po ngrehin sot përgun e Babelit,
Në lavd qellor t'i ngrehnja «herojt e Guliverit»,
Katundesh dhe qytelesh si një rapsod shetitës,
Kurorë do t'i thurnja nër hymne burrërije,
Kërmijve që krenohen se janë hyjt e dritës,
Burim i lumturisë të s'ultës sonë hije....

Gjurmashët e pazotë, të mitur si një dele,
Me veprat burracake dhe me etje madhërije!
Kam frikë, trashëgimi mos bëhet gjithë fërtele:
Ideali i ëndëruar mos zhduket si një hije.» 2)

Asdreni e kaloi rininë në natyrën e bukur të fshatit shqiptar dhe jeta e qytetit i u duk «si një burg pa mure, që i pengonte

1) po aty.

2) po aty.

lirinë», prandaj natyra u bë për të objekt i parë frymëzimi dhe motivi i natyrës e përshkoi fund e krye poezinë e tij. Në vargjet e tij të para, motivi i natyrës ka tipare shumë t'afërta me atë të Naimit e të Çajupit. Sikurse Naimi, Çajupi e Mjeda edhe Asdreni i këndoi natyrës shqiptare për të ngjallur krenarinë kombëtare, për të forcuar shpresat e lirisë dhe ndërgjegjen patriotike të bashkëatdhetarëve të tij.

Në fillim natyra paraqitet me vija të përgjithshme; por më vonë, në poezitë e tij krijohet një kuadër më i qartë i natyrës dhe i jetës shqipëtare, me kolorit lokal më të theksuar. Zakonisht, në pasqyrimin e vëndlindjes, Asdreni ndoqi më tepër rrugën e Naimit se atë të Çajupit. I rrëmbyer nga malli për natyrën dhe jetën e fshatit shqiptar dhe nga dëshira për t'i mbajtur bashkatdhetarët e mërguar të lidhur me Atdhenë e me çështjen tonë kombëtare, Poeti përshkroi peizazhe romantike plot shkëlqim, ku del fshati shqiptar me pamjen e ditëve të festës, me zakone t'idealizuara, dashuri, harmoni.

Nën influencën e poezisë së huaj romantike, Asdreni i këndoi jo vetëm natyrës së vendlindjes, por edhe natyrës në përgjithësi. Një nga të parët në letërsinë tonë, Asdreni filloi krijimin e poezisë për stinat, ose muajtë e motit dhe ia arriti këtu qëllimit aq mirë sa edhe Mjeda. Kudo, bashkë me natyrën, pasqyrohet edhe veprimtaria njerzore. Në fillim, kur penda e tij ende nuk ishte influencuar nga arti dekadent i kohës, motivi i natyrës përshkohet nga optimizmi për jetën. Edhe në çastet më të egërsuara të motit në vjeshtë a në dimër, ai gjen shpesh diçka për t'u gëzuar a kënaqur¹).

Në këtë poezi është pasqyruar jo natyra e vdekur, por natyra e gjallë, në zhvillim e sipër, natyra që lëvis, që hecën bashkë me jetën njerzore, natyra si burim i jetës. Duke i kënduar natyrës në përtëritje, poezia e tij kthehet në një himn për tërë jetën e gjallë:

«Këtu bilbili këndon nëpër gjeth,
Mëllinja e gëzuar rri mi breth
Dhe dallëndyshja rrethon, fluturon,
Qyqja degë mbi degë vete e qëndron 2)»

E gjithë kjo bukuri e natyrës shpërthen nga zemra e njeriut një gëzim të papërmbajtur, që frymëzon miqësinë, dashurinë dhe harmoninë.

1) R. D. f. 126. «Dimri».

2) E. L. f. 114. «Prendvera».

Edhe tek poezitë e mbrame, kur gadi çdo gjë rreth tij po errësohej, për të ndjellë dyshim e humbje shprese, vetëm natyra në pranverë e ringjall, i ep jetë e gëzim. ¹⁾

Pikërisht në këto poezitë e pranverës duket edhe *motivi i punës*. Natyra dhe puna, njeriu në punë e sipër i shohim shpesh të bashkuar në poezinë e tij, sepse Poeti nuk e mendon natyrën pa jetën njerzore dhe jeta nuk ka kuptim pa aktivitet frutdhënës, pa punë të gëzuar:

«Çunat lozin, vashat qepin,
Plakat e urta tjerrin lesh,
Nuset tundin, shkundin djepin,
Burat shatnë, pleqtë grepin,
Një bën fjalë e tjetri qesh.» ²⁾

Me gjithse vjeshta ja ka prishur natyrës bukurinë që ka pasur në pranverë e në verë, gëzimin Poeti e gjen tek puna që zjen, për të mbledhur frutet e djersës, që rodhi gjatë verës:

«Por e mirë është vjeshta,
Sepse bujku gjith punon;
Për të vjelur sot ka vreshta,
Nesër arat po liron.» ³⁾

U bënë shumë të njohura poezitë e para të Asdrenit, ku i këndohej plot gaz punës dhe fshatarit të thjeshtë, që punon pa u lodhur për të siguruar bukën e gojës, sepse me shembëllën e tij, duhej t'edukoheshin tërë bashkatdhetarët ⁴⁾. Poeti nuk e la fare në harresë shfrytëzimin, që i bëhej punës së bujkut në regjimin e feudo-borgjezisë, ⁵⁾ por, me që ai ndiqte një qëllim të caktuar edukativ, punën e përpjekjet e njeriut në jetë i paraqiti zakonisht si ligjë të natyrës për çdo gjë të gjallë. ⁶⁾

Duke shprehur kudo simpatinë për njeriun punëtor dhe urrejtjen për përtacin, strofa e tij mori shpesh formën e proverbit popullor dhe shërbeu për edukimin e shkollarëve me frymën e punës:

-
- 1) P. M. f. 147 «Mirë se na erdhe prendverë».
 - 2) E. L. f. 114 «Ditë prendvere».
 - 3) E. L. f. 110 «Vjeshta».
 - 4) R. D. f. 108 «Punëtori i mirë», f. 141 «Puna» etj.
 - 5) P. M. f. 172 «Fyelli».
 - 6) E. L. f. 111 «Shpesët udhëtarë» etj.

✓ ✗
«Puna është nderë
Për çdo njeri me mënt,
Përtimi është vrerë
Pa fjalë e pa kuvënd» 1)

Për të luftuar përtacinë, Asdreni përdori edhe satirën, ku vuri në lojë njerezit e kotë, që e kalojnë kohën vetëm me fjalë.

Por lirika e natyrës tek Asdreni është shumë e gjerë dhe motivi i punës, veç rasteve kur trajtohet veçan, vetëm sa përshton nëpër të. E tërë kjo lloj lirike, sidomos ajo e fazës së parë të prodhimit të tij, është një hymn i gëzuar për natyrën dhe jetën. Më vonë, luhatjet e ndjenjës së Poetit, sipas gjendjes në natyrë, bëhen më të theksuara.

Gjithashtu, bashkë me motivin e natyrës, në poezitë e Asdrenit trajtohet edhe *motivi erotik*, sepse sçenat e dashurisë zhvillohen në mes të natyrës. Tek poezitë e tij të para erotike ka gjithashtu diçka të përbashkët me erotikën e Naimit. Lirikat e dashurisë tek Asdreni kanë gjithë tiparet e romantizmit përparimtar, sepse dashurisë i këndohet me një notë optimizmi; dashurija për femrën del si forcë e madhe, që e shtynë njeriun ta dojë e ta gëzojë jetën. Mund t'i ndajmë lirikat erotike t'Asdrenit në poezi të thurura sipas formës së poezisë sonë popullore, me kōlorit Shqiptar, ku frymëzimi është marrë nga jeta e fshatit të tij, dhe në lirika të tilla, ku ndiehet nota e erotikës së huaj romantike. Por kudo ai i këndon dashurisë midis njerëzve të thjeshtë të punës. Bukuria e burrit, sipas konceptit të popullit punonjës, edhe këtu, qëndron tek shëndeti dhe ashpërsia e tipareve fizike: «symath, mustaqezi». Dhe djali i drejtohet vashës «Sykaleshe, buzëtrendafile që hecën me çap pëllumbi.» plot shëndet e gjallëri, me shprehje të thjeshta dashurije, i lutet, e gjërmon dhe, herë-herë «takohet me të nënër gjeth e çmallet, herë po i shkon mudi kot, i hetojnë, i gjërmojnë, flasin bota dhe ata mbajnë mëri me shoshojnë, ose ndahen. Jemi pra në një ambient fshati. Duke i kënduar dashurisë në fshat, Poeti u orientua disa herë drejtë qëllimeve patriotike dhe nuk la pa zbuluar ndonjë problem shoqëror të vendit, lidhur me të. Ai i trajton me urrejtje rastet kur pasuria private, a zakonet prapanike, bëhen shkak e shkatërrojnë lirinë e dashurisë. Por në përgjithësi ai e pasqyroi dashurinë si një nga anët më të këndëshme të jetës së fshatit tonë, se djemt si Koci, Lili etj. përpiqen të krijojnë familje dhe të jetojnë të gëzuar në fshat, pa e menduar asnjë herë kurbetin, që vetë Poeti e quante shumë të dëmshëm për vendin.

1) R. D. f. 108 «Punëtori i mirë».

Në lirikat e vona erotike, duke i kënduar dashurisë me një notë të huaj romantike, ai e ngrinte bukurinë e vashës mbi atë të çdo luleje, qendiste portretin e bareshës etj. dhe shpesh analizonte thellë procesin psikologjik të çasteve të dashurisë në pleqëri:

✓ Shumë herë e kam mallkuar jetën time,
Shpesh herë thom, që s'dua më të rroj,
Po, kur fëtyrën ty gjith ta vështroj,
Harronj çdo vajtje jete dhe hidhërime.

Por prap atë fëtyr' un e mallkoj,
Sado ma mbush zemrën me gëzime,
Kur shoh, se, sa më tepër e adhuroj,
Çdo mprehje shpirti, ndrohet në mundime 1)

Kjo do të thotë se pçeti i këndoi ndjenjave të tij dhe nuk këndoi një dashuri konvencionale, siç bëri Naimi, nën influencën e poezisë orientale. Ai e njohu forcën e madhe të dashurisë, i dha vehtes të drejtën të dashurojë, për ta zbukuruar jetën, por e këshilloi rininë «t'i vejë fre çdo endje së tepërt». Asdreni nuk desh të ndahet nga erotika; por, kur mori t'i këndojë prap «turtullshës së malit» në pleqëri, vargu i tij dolli pa shpirt, pa jetë. Me gjithë këtë, edhe në kohët e vona, duke e marrë temën nga folklori, penda e tij shkëlqen prap në fushën e erotikës.

* * *

Siç u vu në dukje, poezia e Asdrenit, deri aty nga mezi i viteve 20 pati më tepër tiparet e një poezie të romantizmit përparimtar. Ajo u vu në shërbim të lëvizjes sonë çlirimtare dhe miralitoi për një regjim demokratik; i këndoi natyrës, dashurisë, pulitës, të shumtën e herës me një ton enthuasiast, plot optimizëm, dashuri për jetën e shpresë për t'ardhmen. Kjo ngjau sepse, si bir i vegjëlisë, ai u influencua shpejt nga idetë përparimtare të kryekohës dhe i bëri jehonë aspiratave politiko-shqërore të kryengritësve tanë fshatarë të fazës së fundit të Rilindjes. Prandaj deri sa nuk qe stabilizuar një pushtet reaksionar, Asdrenin si edhe të gjitha shtresat e ulta të vendit, ende i mbante gjallë optimizmi, shpresa për mundësitë e fitores së një regjimi pak a shumë demokratik.

Po dobësitë mikroborgjeze të Asdrenit, sidomos lëkundja dhe pasiguria u pasqyruan gjithashtu në shkrimet e tij. Që tek poezitë e para fillojnë të duken elementet kontradiktore, si koncepti

1) P. M. f. 127 «Fëtyrën tënde».

mbi individualizmin borgjez, prirja për t'u larguar nga problemet shoqërore, lodhja e disiluzioni, aq sa, herë-herë thua se ai po kapitullon. Me gjithë këtë, këto elemente, janë ende të padukëshme në fazën e parë kundrejt pjesës së shëndoshë.

Sidomos me restaurimin e pushtetit reacionar të Zogut, që i errësoi idealet patriotike dhe shoqërore t'Asdrenit, një pjesë e mirë e krijimtarisë së tij, mori gradualisht tiparet e një poezie të romantizmit dekadent. Mjaft poezi të tij u bënë fushë konfuzionesh filosofike, për t'i gjetur kuptim jetës. Aty duket shpesh habia për marrëdhënjet e reja shoqërore, që po krijohen, angështia e tij shpirtërore në një botë të tillë «ku njeriu për njerinë është bërë uj» dhe ai ka mbetur i vetëm e pa familje. Poeti merr pamjen e një njeriu të martirizuar, e pushton bestydnia, mistiçizmi dhe shpesh kapitullon.

«Jam bota e re, që vendin ze së vjetrës,
Pushteti em nuk njeh kërrkund kufire. . » ¹⁾

Kështu, plot optimizmë e gjallëri, e ndjente vehten Poeti në rininë e tij, kur frymëzohej nga idealet e larta patriotike e shoqërore. Por tani, kur idealet e tij u shkelën me këmbë nga një klikë gjakpirësish, ai ra në pellgun e pesimizmit, i humbi shpresat dhe e pa vehten të gremisur.

«I çveshur nga stolitë e bukurisë,
Si çvishet pylli robës tij verore,
Me vrer shoh si erret ylli i burrërisë,
Në tym si pshtillet pamja madhështore.» ²⁾

Përgjithsisht në poezitë filosofike të bie në sy përpjekja e Poetit, për të gjetur mundësitë e shpëtimit nga «kjo botë mundimësh e lotësh». Por me që është larg nga botëkuptimi shkencor mbi zhvillimin shoqëror, ai kërkon ta përmbysë shoqërinë me anë të mbinjeriut të huajtur nga Niçeja, ose duke marrë arratinë, për të gjetur një botë ideale, ku jeta ecën e lumtur, pa kontradikta, si në prallë. Përqafon atëhere Biblën dhe i gjenë një zgjidhje të gatëshme këtij problemi që e mundon.

Me gjithë këtë edhe në fazën e fundit, poezia e tij nuk e humbi fare karakterin realist e protestues. Siç e pamë, Poetit i rrahu shpesh me forcë pulsi i klasës së vet dhe poezia e tij, njëkohësisht me këto dobësi, u zhvillua në frymën e urrejtjes kundër aristokracisë feodale dhe dënoi marrëdhëniet e shëmtuara, që po lindnin në Shqipëri.

1) A. SH. Nr. 237; 238; 239 «Kënga e të riut njëzetvjeçar» (dorëshkrim).

2) A. SH. Nr. 240 «Kënga e plakut gjashtëdhjetëvjeçar».

Mjeshtëria artistike e Asdrenit.

Me gjithse prôdhimtaria e Asdrenit vazhdoi 40 vjet, ajo i ruajti tiparet kryesore të poezisë së Rilindjes. Ajo është një poezi lirike, romantike. Ndërtimi i poezive mbi një sfond të natyrës, luhatja e ndjenjës së Poetit sipas gjendjes në natyrë, idealizimi i së kaluarës së popullit të vet dhe forma zakonisht retorike e vargut, ku ndihet pulsi i poetit etj., këto janë veçori romantike, që i ruan poezia e tij që nga fillimi gjer në fund. Dihet se elementet realiste në letërsinë shqipe shpërthyen së pari kryesisht tek Mjeda, Asdreni, Çajupi, Gramenoja, Siliqi. Por, vepra e Asdrenit, përsa i përket zbulimit të kontradiktave të klasave antagonistë lidhur me problemin tonë kombëtar dhe notës së revoltuar kundër shfrytëzimit, është më konseguente se veprat e rilindasve të tjerë.

Asdreni që një nga poetët tanë që punuan më shumë për ta zgjeruar kulturën e tyre letrare dhe që u kujdesën më shumë për ta ngritur artin e tyre poetik. Ndryshe nga Çajupi, që u mbështet vazhdimisht në poezinë popullore, për ta lartësuar poezinë e tij në art, Asdreni, sikurse Mjeda, u largua pak a shumë nga poezia popullore dhe i ndeji më afër poezisë së huaj europiane në procesin e formimit t'artit të tij poetik. Duke ecur në këtë rrugë, poezia e tij arriti një nivel mjaft të lartë arti sidomos nga ana e formës, megjithse kjo përpjekje për përsosuri forme nuk ndihmoi gjithnjë në qartësinë e idesë dhe në spontaneitetin e frymëzimit poetik. Si tek poezitë e Mjedës, ashtu edhe tek ato t'Asdrenit, duket poeti që ka ndenjur me limë në dorë, megjithse poezia e Asdrenit nuk e kapi dot përsosurinë e vargut të Mjedës. Ndërsa Çajupi, duke zgjedhur një metrikë më të lehtë, i dha një rrjedhshmëri më natyrale, më spontane poezisë së vet.

Por Asdreni është një poet me fantazi shumë të zhvilluar dhe me ndjenjë e shije shumë të hollë artistike. Në poezitë e librit të dytë e në disa të librit të fundit, mjeshtria e tij artistike arriti mjaft lart. Shpesh edhe ku duket mjaft e kërkuar figura e tij artistike, ajo ka dalë e tillë vetem si pasojë e çastit të frymëzimit, që nuk e lejonte Poetin të shprehej sidokudo, pa ndjenjë, edhe pse i kishte vënë vehtes si detyrë që figurën artistike ta fuste në kallëpet e një metriqe aq të vështirë.

Asdreni është një nga mjeshtrit tanë më të mirë të tabllës së natyrës. Poezitë si «Ditë prendeve» p.sh., me një ndërtim të tillë arkitektural, ku gjithë procesi i ditës brenda një tabllaje të natyrës në këtë stinë, futur midis dy strofash, secila një kua-

dro e plotë më vete për mëngjezin e mbrëmjen, si dy lajtmotive të varjuar me mjeshtëri të hollë arti, dhënë me thjeshtësi e sin-
tezë, që s'ke ku të luash një fjalë, një poezi të tillë pra rallë e
gjen në letërsinë shqipe. Pak a shumë krejt pcezitë e tij të
vogla e të thjeshta mbi stinat, që u bënë aq të njohura, janë të
një niveli mjaft të ngritur artistik. Sidomos për pikturimin e na-
tyrës në mbrëmje e në mëngjez ai është mjeshtër i madh.

Po në lirikat e natyrës gjejmë që në librin e tij të dytë një
figurë interesante edhe origjinale të krijuar me anë të personi-
fikimit të elementeve të natyrës. Hëna, djelli, pyelli, dalin në for-
më të karikaturuar dhe pcezia përshkohet prej një farë humori
të këndëshëm.

Megjithse Asdreni nuk krijoi dot një portret heroik aq të
lartë sa ato që krijuan Noli, Mjeda etj., portreti i gruas ka dalë
i pikturuar me bukuri të madhe në poezitë e tij erotike. Duke
kapur zakonisht çastet më kritike, kur zen fill dashuria në for-
më idili midis dy të rinjve, Poeti ka dhënë tërë bukurinë fizike
dhe njomësinë e forcën e ndjenjës së fshatares së re.¹⁾ Të tilla
portrete dhe çaste idilike, dhënë me kaq thjeshtësi dhe vërtetësi,
ka mjaft pcezia e Asdrenit, por më të paka janë ato me kolorit të
theksuar shqiptar. Një pjesë e mirë e tyre duket se janë influen-
cë e idilikës romantike europiane. Me gjithë këtë nuk janë të
paka pcezitë e tij liriko-epike, ku, të rihtë drenovarë, si Kcci e
Nonka, Shega e Lili, Leka e Thëllënxa etj., veshur me vetitë fi-
zike e psiqike të fshatarit tonë, i sillen shoshajt dhe dashuro-
hen, sipas mënyrës dhe zakoneve të tyre të veçanta. Ndonjera
prej këtyre ka formën e një poemthi, ku përshkon për bukuri
një idil dashurije, që zhvillohet n'ambjentin e Drenovës.

Duke trajtuar tematikën fantastike të folklorit tonë dhe të
mitologjisë greke, penda e Poetit shkëlqen shumë herë rë fu-
shën e erotikës, veçanërisht tek portreti. Me figura stilistike
rajaft origjinale, sidomos me krahasime dhe epitete, ai të sjell
përpara syve portretin e së bukurës së dheut, me bukuri edhe
njerzore edhe fantastike²⁾, ose krijon balladën tip në letërsinë
tonë, nën shembëllin e balladës së Gëthe-s³⁾.

Kësi pcezishë të natyrës e të dashurisë, me një art të ngri-
tur, gjejmë mjaft në librin e tij të dytë e të tretë. Por në përgji-
thësi lirikat e fazës së fundit të prodhimitarisë së tij e humbën
gjallërinë, jetën dhe u përshkuan nga një notë pesimiste.

1) E. L. f. 192, 211 etj.

2) E. L. f. 183 «E bukura e dheut».

3) P. M. f. 85.

Gjithashtu në poezitë e tij politiko-shoqërore më të mira, sidomos në ato të librit të dytë dhe tek ndonjë e fazës së fundit, çuket dora e një mjeshtëri të sigurt, që din të gërshetojë në mënyrë organike pathosin agitativ të poetit tribun, mendimet lirike, publicistikën e mprehtë, fantastikën dhe idenë e qartë realiste, interesin e gjallë ndaj realitetit dhe protestën e fortë shoqërore.

Çastet e frymëzimit janë dhënë me mjete figurative të ndërhuara me mjeshtri jo të zakonshme, Krahasimin, metoniminë, alegorinë sarkazmën p.sh., të gjitha në një strofë Pçeti i fut në punë, kur turret me gjithë shpirt kundër «krerëve tradhëtarë», për të demaskuar me urrejtje tradhëtinë dhe shtypjen, që i bëjnë ata popullit, vendit:

«Si ferrat jeni, jetën q'e ndalojnë,
Çdo bim' e lule e mbytni nënë gjembat,
Sa as dritë as diell më s'shëkojnë,
As gjaku s'u lëvrin nër dejt a rrembat.
Si bishat malit, gjahut kur i derdhi,
As gjurmë më s'i mbetet në ka rrojtur;
Mëshirë s'kini, drojës ju nuk mverdhi
Për shpirtet, jetën që ua keni shojtur»¹⁾

Bukuria e vashës nuk epet vetëm me krahasim të mjeteve të natyrës, por edhe me elementet e mitologjisë greke, për ta bërë të jashtëzakonshme:

«Së largu, Nereidë,
Prej detit sikur dolli,
Si shkumbë plot shkëlqim,
Si një Kareotidë,
Fidias që e polli
Në botë për kujtim.»²⁾

Zakonisht me antitezë të fortë e ndërton ai vargun, kur don të pasqyrojë kontrastin e jetës së klasave antagonistë gjatë rrugimit të feudoborgjezisë,³⁾ siç bën edhe Migjeni p.sh. tek «Mjerrimi». Alegorinë dhe ironinë ai e përdor gjithashtu me mjeshtri, si në poezitë politiko-shoqërore, ashtu edhe n'ato të natyrës dhe të dashurisë.

1) E. L. f. 83.
2) po aty f. 210.
3) A. SH. «Trashëgimi».

Mjetet artistike që ka përdorur Poeti janë të shumta shpesh të ndërtuara me mjeshtri të rrallë. Por një gjë është t'u vënë re këtu: se me kalimin e kohës dhe me forcimin e kuptimit të tij mistiko-fetar, vinë e shtohen në poezinë e tij figurat stilistike të ndërtuara me mjete biblike. M'anë tjetër, ngania për ta bërë sa më të «thellë» mendimin poetik, siç e kanë konte poezia dekadente, figura e tij artistike erdhi duke u errësuar, ose doli aty-këtu e pakuptueshme.

Një nga meritat e veçanta të poezisë s'Asdrenit është gjithashtu edhe pasuria e saj metrike. Që në librin e tij të parë Poeti është munduar të dalë me një larmi sa më të madhe vargu përpara publikut, duke përdorur gjithë llojet e metrave të poezisë sonë popullore dhe mjaft nga të poezisë së huaj (5, 7, 9, 11 rrokshet). Që aty ai krijoi gjithfarë strofash dhe përdori jo vetëm rimën e puqur e të kryqëzuar, por edhe gjashtëzën, treshen, ternaren etj. Megjithatë kjo larmi që u mundua t'i japë ai metrit, strofës e rimës, që në fillim solli të meta të mëdha, sepse u detyrua të bëjë shpesh përdhunime morfologjike e sintaktike, ose gaboi rëndë, sidomos tek ritmi (shpesh theksi ritmik nuk akordohet me theksin tonik), prap, që në librin e parë, na gjejmë mjaft poezi, ku kërkesat e mëdha teknike nuk janë bërë shkak për ta prishur figurën e frymëzimitin e tij poetik.

Duke qënë që në fillim kaqë këmbëngulës për një metrikë të pasur, Poeti shpejt arriti ta fitojë këtë aftësi dhe doli që në librin e dytë si mjeshtër i çuar. Jo vetëm që e konsolidoi vargun, e pasuroi rimën dhe e bëri atë të rrjedhëshme, duke i çdukur kështu gjitha ato të meta, që më parë ishin të rëndomta, por siguroi tani një akord të plotë në punë të ritmit, duke i dhënë një rrjedhshmëri dhe harmoni të çuar poezisë, një larmi edhe më të madhe metri, strofe, rime. Sigurisht që rrallë herë edhe të kap syu këtu ndonjë përdhunim, por zakonisht çdo fjalë e varg, çdo figurë stilistike rrjedh me spontaneitet të tillë që rrallë e gjen në ndonjë poezi tonën para saj. Duke patur parasyshë gjendjen e poezisë sonë më 1912, mund të themi me siguri, se ky vëllim shënoi një sukses të dukshëm në fushën e metrikës. Ai solli forma të reja metri, strofe e rime nga poezitë e huaja, duke e pasuruar kështu metrikën e poezisë sonë. Këtu nuk është fjala më tepër për novitetin, se sa për mjeshtërinë e aplikimit, se edhe të tjerë para tij bënë përpjekje të tilla, por asnjëri deri në këtë kohë s'arriti t'aplikojë një metrikë kaq të vështirë në poezinë e vet pa përdhunime të ndjeshme, si tek libri «Endra e lot».

Me kalimin e kohës metrika e letërsisë sonë shkoi gjithnjë duke u pasuruar. Një kontribut i mirë në këtë drejtim qe edhe

vepra poetike e Asdrenit. Ai i dha strofës e rimës një larmi edhe më të madhe, duke futur kështu në poezinë e tij një muzikalitet dhe një harmoni të veçantë. Poeti e shtoi shumë tani sonetin dhe futi në përdorim të gjërë vargjet e gjata e strofat e kombinuara me gjithëfarë vargjesh e rimash. Strofat 5, 6, 8 vargjesh p.sh. nuk i gjenë gadi asnjë herë me të njejtën skemë rime.

Asdreni provoi i pari vargun e lirë në poezinë shqipe, megjithse ky qe i lirë vetëm në metër. Ai e ruajti rimën por gjithmonë një rimë me distancë të madhe.

Mund të thohet se nga faza e fundit, përpjekja për një formë sa më të përsosur, u bë një nga shkaqet që edhe e dëmtoi aty-këtu mendimin e tij poetik. Influenca e «artit për art» u duk tek disa nga tingllimet e tij të fundit, që duallnë fare pa jetë, të vdekura. Në këto raste duket se forma është bërë qëllim në vetvete. Një nga poezitë e tij të fundit p.sh. «Jam një bçem» është një përsëritje fjalësh, pa ide, që nxjerrin një farë tingulli kur rimojnë dhe asgjë tjetër.

Gjuha e Asdrenit me gjithë të metat që i gjejmë na sot, për kohën kur u shkrojt, qe një nga të mirat. Sigurisht që gjatë 40 vjetëve gjuha e tij pësoi një evolucion të madh, por gjuhëtarët tanë më të mirë gjithmonë e lëvduan gjuhën e Asdrenit¹⁾. Ai e çmonte shumë lart gjuhën. Asdreni mori pjesë në debatet, që u bënë në fillim të shekullit tonë mbi problemet tona gjuhësore, veçanërisht mbi alfabetin. Poeti nuk qe në Kongresin e Manastirit më 1908, ku u vendos alfabeti që përdorim sot, por patriotët më të pastër si Çerçiz Topulli, Bajo Topulli, Thoma Avrami, Mihal Grameno, etj., u shprehën me keqardhje për mungesën e tij²⁾. i DK.

Ai filloi të shkruajë me një gjuhë të thjeshtë, me konstrukt e leksik popullor, që mban vulën e të folmes së Korçës. Por më vonë, gjuha e tij erdhi duke u pasuruar me fjalë e konstrukte të gjithë Shqipërisë. Asdreni bëri përpjekje të mëdha për të kontribuar me shkrimet e veta në formimin e një gjuhe të përbashkët letrare. Por ai nuk ndoqi një kriter shkencor në këtë punë. Sikurse edhe disa të tjerë, ai kujtoi se mund t'arrihet tek gjuha letrare e përbashkët me anë të një përzjerje artificiale të dy dia-

1 Kuvendi 13.IX.1918 (Scarpentis) K. Cipo: Ky libër (E. L. na mbush me gjith shpresë e gzim, se gjuha jonë, kishte mujt me u përkulun fare mirë, e aftë me shprehë mendime të nalta...». Vullneti 21.X.1913 Nr. 411. «Asdreni është një nga ata të pakë që e njohin gjuhën tonë me rrënjë...» etj.

2) A. Shtetit: Nr. 709 869. Manastir 17.XI.1908. Në një postale që i dërgonin ata Asdrenit, midis të tjerash shkruhet: Shumë na ardhi keq që nuk të kemi në mes tonë, po kënduam këngën tënde. «Ardhi Koha».

lekteve tona. Prandaj përdori pa kursim forma geqe në toskërishten e tij, sidomos infinitin, që bije shumë ndër sy në librin e parë e të dytë. Në librin e fundit shihet se Asdreni ka filluar të largohet nga një përzjerje kaq pa kriter, duke ruajtur në bazë të gjuhës së tij një toskërishte pak a shumë të përgjithësuar, me gjithse rallë bien në sy edhe këtu forma idiomatike korçare. Edhe pse ai nuk e kurseu ndonjë fjalë të huaj në pcezinë e tij, përgjithësisht qëndroi besnik i purizmit të Rilindjes sonë, duke u përparë kur ta japë mendimin poetik me fjalë e fraza shqipe. Asdreni u mundua ta pasurojë gjuhën me fjalë të rralla e me ndonjë neologjizëm të vetën, por, po të bësh një krahasim me shkrimtarët tanë të tjerë të këtij kalibri, mund të thuash me siguri, se, në këtë fushë, kontributi i tij qe i vogël. Me gjithë këtë, sidomos në fazën e pjekurisë, gadi kudo në shkrimet e tij, të bije në sy mjeshtria e artistit, që din të zgjedhë fjalë dhe shprehje të bukura popullore, për t'i dhënë gjallëri artit poetik.

* * *

Figura e Asdrenit u bë aq e dashur, sepse emëri i tij ishte lidhur ngushtë me tërë punën e madhe organizative dhe propagandistike, që bëri kolonia shqiptare e Bukureshtit, sidomos 12 vjetët e fundit të Rilindjes sonë. Gjatë kohëve më të vështira të lëvizjes sonë kombëtare ai militonte në krye të saj dhe u çqua nga të parët.

Asdreni hyri në letërsinë shqipe në pragun e kryengritjeve, që u kurorëzuan me shpalljen e pavarësisë. Ai është një poet romantik që e vuri artin e tij në shërbim të lëvizjes sonë kombëtare. Por, duke zgjeruar motivin patriotik të Rilindjes me motivin shoqëror, ai shkruani me mjeshtëri tek romantizmi i tij mjaft elemente realiste. Poezia e tij zbuloi me urrejtje tradhëtinë nacionale e shfrytëzimin e klasave të larta, «të parisë», siç i quante ai, dhe qëndroi me ngulm në pozitën e vegjëlisë. Vargu i tij pati një forcë të veçantë propagandistike në shërbim të interesave të vegjëlisë, sidomos gjatë kësaj periode. Aty rrahu me forcë puls i shtresave t'ultra, që mbushën rradhët e kryengritjes, për një Shqipëri të pavarur me një regjim demokratik.

Poezia e tij u bë gjithashtu një himn i këndëshëm dhe i gëzuar për punën, natyrën e dashurinë. Ajo është edhe sot një thesar i çmuar për arësimin dhe edukatën shkollore.

Asdreni provoi me sukses edhe satirën dhe qe një përkthenjës i talentuar.

Me pcezinë e Asdrenit hynë në letërsinë shqipe mjaft elemente nga letërsia romantike europiane. Ndën ndikimin e saj, u

futi sidomos në lirikën e tij erotike e të natyrës mjete të reja artistike, që e zbutën ndjenjën e i dhanë figurës një finesë të veçantë.

Ai thuri pcema të vogla dhe ndonjë balladë të përsosur. Sidomos kontributi, që dha Asdreni në fushën e prozodisë, që mjaft i çmueshëm për letërsinë tonë. Veçanërisht në librin e tij të dytë, duke e ndërtuar poezinë me një metrikë të pasur, ai shërbeu si shëmbëll për të tjerët.

Në fazën e dytë të prodhimit të tij poetike, ndën ndikimin e artit dekadent të Perëndimit, sidomos duke parë se si po gremiseshin idealet e tij patriotike e shoqërore ndënë shtypjen e një regjimi reaksionar, Asdreni u krrus, u shua gradualisht tek ai gjallëria e optimizmi. Edhe pse u ngrit rallë e me forcë të madhe kundër këtij regjimi, ai ra në pesimizmë, penda e tij e humbi orientimin, shkau edhe në gabime.

Megjithëse Asdreni u çqua vetëm në çerekun e parë të shekullit tonë e pastaj, sidomos nga fundi i viteve 30, zhvillimi historik i ngjarjeve e la mbrapa, as prapambetja e kësaj periode së dytë, as edhe ndonjë gabim që bëri nga fundi i jetës, nuk e shuajnë dot vlerën e madhe të tij si patriot demokrat dhe si poet. Me poezitë e Asdrenit u edukua një gjeneratë e tërë.

Në Shqipërinë e re, ku po vihen bazat e socializmit dhe idealet e tij për një atdhe të vegjëlisë u bënë realitet, trashëgimi i shëndoshë letrar, që na la Asdreni dhe veprimtaria e tij patriotike gjatë Rilindjes, do t'i shërbejnë gjithënjë popullit tonë si mjet për edukimin patriotik.

DHIMITËR FULLANI

Janar 1958

Shënim: I. Për këtë studim janë shfrytëzuar burimet arkivale dhe gjithë informacionet gojore të mundëshme rreth jetës dhe veprimtarisë së Asdrenit. Këto do të shënohen me hollësi në një studim të plotë monografik, që do të botohet më vonë mbi Asdrenin. Falënderojmë veçanërisht poetin L. Poradeci dhe shokët Z. Stave (i nipi i Asdrenit) e Dh. Pasko për informatat që na dhanë.

II. Ky vëllim përmbledh vetëm një pjesë të veprës së Asdrenit, disa nga poezitë e ndonjë shkrim në prozë, që na u dukën më interesante për publikun.

Materialet i zgjedhur u muar nga tre botimet e tij poetike, nga shtypi dhe nga dorëshkrimet e pabotuara. Poezitë u renditën në bazë të tematikës.

Puna redaktuese solli disa ndryshime me karakter grafik, por në përgjithësi nuk e preku trajtën fonetike të fjalëve, p. sh.:

1) Disa nga fjalët e shkruara damas si *për-veç*, *por-se nga-dalë*, *për-dhe* etj. janë bashkuar.

2) Është hequr ndonjë *h* epentetike, si tek fjalët: shtrihë (shtrinë) vehtë (vetë), ose proklitike, si tek *hijet* (ijet) etj., kur është parë se këto idiotizma fonetike e ngatrollojnë, ose e vështirësojnë të kuptuarit e fjalës.

3) Nga dy gërmat bashkë që përdor auktori, për të theksuar zakonisht një fonemë, është hequr njera, p. sh. *korre* korë, *bleera* blera, *gjerra*, *gjerra* etj.

4) Përemrat e mbiemrat pronorë e të pakufishëm, të shkruar me apostrofë (t'im, ç'do), janë bashkuar (çdo, tim).

5) Ndonjë fjalë e shkruar kot me gërmë të madhe, është bërë me të vogël.

6) Rrallë e tek është ndrequr ndonjë gabim i hasur, p. sh. *e në vend të i-së* etj., ose ndonjë grafi e tillë si *tund-u* për «tundu», *sul-u* për «sulu».

7) Janë lënë gjithë llojet e fluktuacioneve dhe përzjerjet dialektale të gjuhës s'auktorit.

8) Pikësimi u desh të ndreqet thuajse në çdo varg, mbasi ashtu siç ishte, i shregullt e pa kriter, e rëndonte leximin dhe e vështirësonte të kuptuarit e frazës.

U dhanë shënime vetëm n'ato vënde ku u pa e domosdoshme.

Në fund të këtij vëllimi është vënë një pasqyrë bibliografike e poezive të Asdrenit, të botuara dhe të pabotuara, për të formuar një ide të qartë jo vetëm mbi sasinë e prodhimit të tij, por edhe mbi përhapjen që ka pasur poezia e tij në shtypin tonë.

Asdreni (1926)

VJERSHAVE TË MIJA 1)

Prap ju kujtova, vjetesh krejt harruar,
Si gjë të vjejtur rall e tek q'e gjen.
Ju shkunda, letra, dorës sime shkruar,
Njëj gjumit, munt q'as juve s'ju pëlqen.

Ju mblodha, vjersha, nga ju kisha lënë
E një nga një ju pashë prap me mall.
Më dridhet dora si njëj të pangrënë,
Që dridhet pas ca buke q'e sheh rall.

Ca jush prej kohësh gjith me skajet brejtur,
Qysh brehet zemra keq kur send e pik, 2)
Disa me faqet shuar, sërët mvrejtur,
Si shenjtër kishe, moti q'i ka fik.

Me ju përmenda jetën e kaluar,
Në radhët shkruar pashë shpirtin tim,
Me pika lotesh zemre së lënduar
Mi ju të thara, mbetur si kujtim.

Ndër ju sa çaste gazi dhe pikllimi,
Sa drithma trupi s'pata ndjehur plot,
Kur shihnja në çdo radhë dorëshkrimi
Hir dashamiri, hir që s'e gjej dot.

* * *

Kur nj' ankth përbrenda do s'më le qetuar
Dhe dua ta përball që në fillim,
Fët pendën marr, e vargut duk' i a shtruar,
Pa dashur vargu ndrohet në këndim.

Nër këngë dhembjes barin i a kam gjetur,
Me 'to trishtimin munda që ta shter,
Qysh zeri-i njëj vjoliqe tingëllfjetur
Çdo brengë si me dorë që ta merr.

Ju pata në kujdes si fletë lulesh,
Nër libra q'i vendos me dhempshuri,
Dhe si njëj korës herë q'i përkulesh,
Nj'ashtu dhe jush përpara po ju rri.

1) Kjo poezi është vënë në krye të vëllimit të tij të fundit: «Psallme murgu».

2) Kur send e pik = kur ndonjë send e pikëllon.

Si gjë të shtrenjtë, vjersha, ju kam mbledhur.
Nuk doja zjarrit jush t'i jap ushqim,
As copë-copë n'erë për t'ju hedhur,
Ta shoh të tretur kaqë mallëngjim.

Ju rojta si dhe vehten çdo reziku;
Nga palat mos ju dalë më rënkim,
Sa kini përkujdesjet njëj kreshniku,
Që veç nër ju ka gjetur ngushëllim.

Jo, kurr' o vjersha s'kam për t'ju harruar,
Se jush ka dalë tinglli-i zërit tem,
Dëshir' e zemrës sime dhempshuruar,
Nër ju q'e le si peng kur të mos jem.

KËNDONJ...

Kur mallit zemra më lëndohet,
prehje s'shijonj,
A prej njëj ngjarje më trishtohet,
unë këndonj.
Një dhëmbbje kur më bën të vuaj,
s'shoh pik gëzim,
S'kam ndryshe zjarin si ta shuaj,
veç ndë këndim.
Kur brenga shpirtin ma pushtojnë,
s'ndjej pak qetim;
S'e gjej shërimin të më shkojnë
veç ndë këndim.
Kur ndë rezik atdheu ndodhet.
tym më çdo mur,
E athere zemra kurrë s'lodhet,
këngës ja thur.
Kur bukurisë dashurinë
un' i dëshmoj,
Dhe të më doj' a t'i mbaj zinë,
prapë këndoç...
Ndo gaze qofshin, ndo trishtime, ,
qesh a lotoj;
Ndo këngë qofshin, ndo vajtime,
unë këndoç.

POEZI PATRIOTIKE DHE SHOQËRORE

VLESA E ATDHEUT

Sa të dua o Shqipëri,
Sa mall ndjenj e sa dëshirë,
Për ty gas e dashuri
Mu ndë zemrë më ka mbirë.
Se për mua ti o atdhe
Je një lule aqë e vyer,
Sa nuk gjendet përmbi dhe,
Shpirtin tem për te ushqyer,
Qindra vjete gjith në zi,
Qindra vjetësh i helmuar,
Po një vlerë pate ti,
Që s'ka shëmbëll s'është dëgjuar;
Vala shkuan përmi ty,
Kombe shkelnë pa mëshirë,
Po një s'pati faq' e sy,
Të të shohë prej dheut fshirë.
Se ke trima si më s'ka,
Se ke burra të pa vdirë,
Droja syrin s'jau ha,¹⁾
Sisën tënde kanë pirë.
Mos ki frikë, mos vajto,
Mos me kryet²⁾, trupin zgjatur,
Tunde krahun u forco,
Dëfto namin që ke patur!

1912

PËRPARA!

Marsh kombëtar

Lart Shqipëri,
Ti je e zonja,
Nga lufta sot mos ndalesh;
Me trimëri
Porsi shqiponja

1) droja syrin s'jau ha = frika syrin nuk ua kap; nuk u trembet syri.
2) mos me krye = mos me kryet ulur, mos e mbaj kryet poshtë.

Armique mos j'u falesh!
Si burr' u sul, ata dërmoji.
Me gjak të drejtat mproji;
Përpara shko, përpara!

Ne bijt' e tu,
Për tyn, o memë
Forcojmë krahun tonë:
Që ti kështu,
Në lot e gjemë
Mos jeshë për gjithëmonë.
Luanët, trimat sot po presin,
Me nder për ty të vdesin.
Përpara shko, përpara!

Mos kij kujdes,
Mos trembesh kurrë,
Jij trime si qëmoti, ,
Se sot ti s'vdes,
Kur djal' e burrë
Me armë del i zoti
E drejta sheshit do të dalë
Na thot' e shenjta fjalë;
Përpara shko, përpara!

1912

BETIMI MI FLAMUR

(Hymn patriotik)

Reth flamurit të përbashkuar
Me një dëshir' e një qëllim,
Të gjith atij duk' j'u betuar,
Të lidhim besën për shpëtim.
Prej lufte veç ay largohet,
Që është lindur tradhëtor.
Kush është burrë nuk frikohet,
Po vdes, po vdes si një dëshmor!

Në dorë armët do t'i mbajmë,
Të mprojmë atdhenë më çdo kënt.
Të drejtat tona ne s'i ndajmë,
Këtu armiqtë s'kanë vent.

Se zoti vetë e tha me gojë,
Që kombe shuhen përmbi dhe
Po Shqipëria do të rojë;
Për 'te, për 'te luftojmë ne!

O flamur, flamur shenj' e shenjtë,
Te ty betonemi këtu,
Për Shqipërin' atdhen' e shtrenjtë,
Për nder' edhe lavdimn' e tu.
Trim burrë quhet dhe nderohet,
Atdheut kush i u bë thërror;
Për jet' ay do të kujtohet
Mi dhet, mi dhet si një shënjtor!

FLAMURI KOMBËTAR

(Fragment)

Ngjyr' e kuqe si e zjarit
Dhe shqiponja me dy krerë,
I qendisur me fill t'arit,
Gjer' e gjatë bukur prerë,

Qindra vjete kanë shkuar,
Dit' të zeza e plot me zi,
Po ty fama s't'është shuar,
M'gjith q'u-trete, u-bëre hi.

Ti je yll' i mirësisë
Edhe engjëll' i shpëtimit,
Se ti i dhe djelmurisë
Lulen bukur të Kujtimit.

Ndënë ty pra djelmuria,
Me dëshirë e me shpresë,
Do të luftonjë, që Shqipëria
Të rojë e të mos vdesë.

ZËRI I FLAMURIT

Përpara, përpara, flamuri u-ngrit!
Zini brigjet, shtigjet, malet përpjetë!
Atje, atje ngjituni të gjith me nxit,
E ndënë valat e tij sicilit t'jetë!
Se atdheu me mall nga bijt' e tij pret
Shpëtim me të vërtet.

Të gjithëve sa gjaku që u lëvrin
Edhe nxehtë ndë zemër i u valon,
Lini më nj'anë fetë dhe mërin'
E ngrihi, mblidhi, se koha kalon,
Ndënë flamurin e shënjtë me shpejtim,
Për t'atdheut lirim!

Ay, ay është flamuri ynë,
Që stërgjyshërit tanë e nderuan,
Me atë kudo që van' edhe hynë,
Armiqt' i shuan, Shqipërin' e zgjeruan.
Pra, ay është shënj' e trimërisë
Dh' ëngjëll i lirisë!

Oh, veç aher' ka vlerë trimëria,
Kur për atdhen' ajo derdhet pa kursim,
Kur armiqtë shuhën si mizëria
E flamuri është ndë nder e lavdim!
Pra përpara djem, se s'do Perëndia
T'vdesë Shqipëria!

Sa jetë ka djelli qi në qiell çkëlqen,
Ashtu dhe Shqipëria me bijt' e saj
Do të mprohet dhe qëllimin s'e këmben;
Kurrë s'mposhtohet, kurrë s'bie n'vaj
Se shqiponja, sa her' hidhet me zemrim,
Kudo fiton lavdim!

DRINIT

Drin o lumë, o i math lumë,
 Që sjell vala, gurë shumë,
 Që shkon udhës me buçime
 Dhe mbush malet me gjemime,
 Që lak anës fusha, fshatra,
 Kur ti rendën më të katra,
 Pse je sot ti i egërsuar,
 Vetullmvrojtur, zemëruar?
 Vall' e ndjen ti robërinë,
 Që e ka mbytur Shqipërinë,
 Q'është' e shkelur, copëtuar,
 Vargonj lidhur këmb' e duar?
 Nga të huajt q'e dërmuan,
 Krejt që e çveshnë, që e ropnë
 Dhe e thëthijnë gjer sa u-ngopnë?
 Që kur Zoti të ka bërë
 Drin o lumë i gjat' i gjerë,
 Shqipërisë ç'i ka ngjarë,
 Ti të gjitha i ke parë!
 Se çdo luftë që ka krisur,
 Kundr' armiqve q'është' e nisur,
 I pe mundjet plot çkëlqime,
 Që përmenden si kujtime.
 Ata trimat e vërtetë,
 Që dëftonin se ndë jetë
 Kurrë s'trembet Shqipëtarin,,
 Që ka zemër, gjak si zjari.
 Koh' e keqe apo e mirë,
 Mot i bukur apo i nxirë;
 Qoftë natë, qoftë ditë,
 Si ndë t'errët e ndë dritë;
 I ke parë, i ke dëgjuar,
 Kur ty pranë kanë shkuar,
 Dhe kaluar dhe me kembë,
 T'armatisur gjer më dhembë,
 Luanë e trima të pavdirë,
 Kryelartër, zemërlirë.
 Burrë e grua, plak e djalë,
 Gjith me zemër, jo me fjalë;
 Si fatosa që luftonin,
 Shqipërinë të shpëtonin.

Dhe të lirë dhe të mirë,
Plot me gaze, plot me hirë
Në mes tyre rronin, shkonin,
Dashurinë s'e harronin.

.....
.....
Po sot vallë, sot si janë?
Kryeunjur an' e mb'anë.
Sot më s'është ay zjari,
Që e kishte shqipëtari?
Ay gjaku që valonte,
Kur detyra ja kërkonte,
Me një fjal' e me një besë,
Për atdhen' ay të vdesë.
Pasjen, gjënë mos kursejë,
Trimërinë të rëfejë.
Sot një heshtje, një përtesë
Me një rojtje në shërbesë.
Esht i ftohur, është i ngrirë,
Pa një ndjenjë, pors i mpirë;
Dhe nga feja i verbuar,
Ron ndë t'errët i mbuluar.

Drin! që rjeth gjith shkumb' e valë,
Her' i rrebtë, her' ngadalë,
Kur i turbullt', kur kulluar,
Kur i qetë, kur trazuar!
Që ke parë aq të ngjara
Dhe gëzime dhe të qara,
Nd'aqë vjete, aqë kohë
Dhe me diellë, dhe me llohë,
Kur shqiptari i vrapuar,
Për në luftët i gatuar,
Me balashin kryelartë,
Sy kulluar,, sy të kjartë,
Po dëfrente, po këndente,
Këngë trimash kur kujtonte;
Kur bari dhe blegtoreshë,
Porsi mbret e mbretëshë,
Pranë teje shumë dendur,
Fjalë, këngë kanë endur,
Kur me fyell, kur me lote,
Duk' i puthur vala jote;

Këngë e bukur, këngë malli,
Që gjëmonte i tërë zalli,
Sa edhe qielli qeshte, fliste,
Dielli, hëna rinte, priste;
Më s'dëgjohet sot u shua
Më të qarë çdo gjë u ndrua
Nd'ujën tënde të valuar,
Atje brënda ka pikuar
Loti i mëmës që ka qarë
Djem të dashur q'i jan' vrarë.
Ndë atë ujët kaq të çgryer,
Që po duket gjith' i ngjyer,
Atje brënda është trazuar,
Në çdo kohë të tmeruar,
Gjaku e djers' e ushtëtarit
Dhe të fundit dhe të parit,
Që për emër të lirisë
I dha shpirtin Perëndisë;
Me mjaftim q'e dhuroj jetën
Për të drejtën, të vërtetën,
Për lavdimin'e kombësisë
Dhe për nder të Shqipërisë.

Ndale, ndale Drin vrapimin,
Qëndro pak e hith vështrimin!
Rotull teje duke i parë,
Se sa janë për t'u qarë
Viset tona që rënkojnë,
Kur të parat i kujtojnë!
Ardhi dita pra të zgjohesh,
Si më parë ti të çohesh,
Burrat, trimat duk' i mbledhur,
Gjith me armët mi krah hedhur;
Të përpiqen, të luftojnë,
Shqipërinë ta shpëtojnë;
Zgjedhen, turpin, që po e mbajnë,
Posht' ta hedhim, ta çpërlajnë,
Sepse turp është një shërbesë
Për atë q'e mban me besë.
Ashtu pra emrin pagëzoje,
Jepi famë lartësoje,
Dëfto botës pa të druhash,
Do se i Bardhë, i Zi quhash,

Se, lavdim për të fituar,
Koha edhe më s'ka shkuar,
Po sot dita, Drin, të ka ardhë,
Prap të dalësh faqebardhë!!

1912

ARDHI DITA

Ardhi koha, ardhi dita,
Iku nata dolli drita!

Ngrihi trima mos përtوني,
Këtë kohë ta shpëtoni!

S'është mjaft sa duruat
Edhe ter'ato që vuat?

Është turp për emrin tuaj
Të mundohi për të huaj!

Qitni pallën, si ju dini
Edhe kordhën në e kini,

Me gjith zemër e pa ndjesë
Bini qenit të pabesë!

Mjaft me robënë të cjerë,
Mproni vatrën, mproni nderë!

Ç'mbani duart si të thata?
Nxirni shata edhe shpata,

Ferrat, gjembat i qëroni,
Lule të mbijnë në doni!

Për trima ju trima jini,
Këtë dhe ju vet' e dini!

Po ç'dobi është për atdhenë
Kur s'është ashtu si ka qënë?

Shqipërinë ju në doni,
Nga kët rezik ta shpëtoni,

Kryet ngrihni, zgjedhën shtini,
Pastaj lumtur¹⁾ që të jini!

Në jini ju atdhetarë
Dhe thjeshtë shqipëtarë,

Bënie ju sot atdhenë
Siç qe nënë Skënderbenë!

1901

1) lumtur = të lumtur.

MJAFT!

Shqiptar mos vono po ngrehu.

 ji gati,

 se tashi

Për shpëtim të thëret atdheu!

S'u ngope shqipëtar që ri

 i çveshur,

 i ngjeshur

Ndë vojtje edhe shtyrani?¹⁾

S'të tundet zemra jote fare,

 kur shëkon

 e dëgjon

Për humbjen tënde kombëtare?

Shëkon se armiqtë nuk rinë...

 po flasin,

 të kllasin

Ndënë zgjedhe sot Shqipërinë!

1) shtyrani = tiran.

Ti ku je, ku 'shtë trimëria,
që thua,
se s'dua,
Që të humbasë Shqipëria?

Kërkon të rëfesh me të kota,
se je trim,
për lëvdim?
Po veç me fjalë s'trembet bota...

Sot kombet qi ty të rrethojnë
s'të njohin,
s'të shohin
Dhe kombësinë ta mchojnë.

1904

BALASHIT

O balash o bukurcsh,
Që je trim si një fatosh,
O dragua kali jim,
Që po pret me padurim;
Në ke mall për Shqipëri,
Ngjeshu kalë, ji gati.

Shih sa vënt plot bukuri
Ku del ar, ku del flori,
Ku ndrit dielli me shkëlqim
Dhe qesh hëna me pëlqim;
Si në vënt të prrallave,
Trimave dhe pallave!

Ku një pyll, ku një mburim,
Male e fusha pa mbarim,
Me lëndina plot magji,
Ku dreth këngë trimi i ri,
Ku del zana për mëngjes.
Lule thurur gjer në bres.

Shpjermë, shpjermë o balash,
Si hark rugën drejt ta mbash;
Çili këmbët mos u-dro,
Shkëmbinj, kodra m'i kapto,
Malit lart t'i ngjitemi,
Jemi trima e s'vritemi!

Tin' i shpejtë plot fuqi,
Unë burrë trim i ri,
Kur armiku ne na del,
Shqipërinë për m'e shkel,
Si luan t'i hidhemi,
Prej tij ne mos dridhemi!

Si shqiponjë me thonj, krah'
Prej zemrimit zjar që ha;
Si rrufeja sa me shpejt
Balash derdhu atje drejt,
Ta rëzojmë posht mbërdhe,
Më mos shkelë ndë atdhe.

Sepse armiku ku u bë hi,
Atje lule ka me mbi,
Dhe, ku këmba na ka shkel,
Trëndafil ka m'u çel;
Pika e djersës ku q'u derth,
Kurrë bari s'ka m'u-mverth.

Faqebardhë që të dy
Do të jemi për çdo sy,
Kur të shohin më çdo mur
Një shqiponjë një flamur
Dhe të thonë pa kujdes:
Shqipëria kurrë s'vdes!

KËNGA E BASHKIMIT

Ardhi dita e lirimit,
Dita e bukur e bashkimit!
Mblidhuni o shqipëtarë,
Qytetarë e katundarë,

Këtë ditë të shënuar,
Që prej zotit është bekuar,
Ne ta lusim, ta nderojmë,
Jetën tonë ta gëzojmë.

Eja gegë këtu pranë,
Qasu, qasu porsi zanë,
Dorën zgjate me dëshirë,
Si një burrë i pavdirë.

Gegë, toskë vllazën jemi,
Të dy bashkë një emër kemi
Dhe një fat në këtë botë,
Shqypnar' jemi fjala thotë.

Prej një nane jemi lerë
Mysulman' e të krishterë;
Më një djellë jemi ritur,
Si dy lisa pranë ngjitur.

Të dy kemi një dëshirë,
Se një sisë kemi pirë;
Një të qeshur, një të qame
E një zëmër të pandame.

Prej Viose gjer te Drini
Mos na ndajë dot Shkumbini.
Porsi vllazën na të rrojmë
Dhe Shqypninë ta forcojmë.

Se Shqypnia është besa,
Nderi i ynë, jeta. shpresa,
Besën tonë pra ta mbajmë,
Kurrë armiqtë mos na çajmë.

Veç si burra pa një drojë,
Si ndë luftë edhe nevojë,
Tërë bota ka me ditur
Se na s'jena për t'u-shitur.

Po të fortë e të bashkuar,
Kryelartë e shpirtndrituar,
Të gjith kena m'u-përpyjekun:
Për Shqypninë sot me vdekun.

ZANI I LAHUTËS

(fragment)

Zani ' ambël i lahutës,
Ky asht kanga e Malësis,
Porsi e krismej' e asaj hutës,
Qi ashtë kanga e trimëniis.

Rotull malet gjith buçasin,
Kur lahuta ze gjimcn,
Pyllat, kcdrat sikur flasin,
Zani i bukur kur tingllon.

Ay za q'e ban shum' herë
Zemrën tonë me lotu,
Dhe ra lotet tuj i nxjerrë,
Ndjejmë shpirtin të lehtsu.

Asht një kang' e mallëngjyëshme,
Q'asht derguë prej Perëndiis;
Si një dhunti e hyjnyëshme
Për gazmend të djelmëniis.

Si ndë luftë tek ushtari
Me hov hidhet tuj këndu,
Ashtu bujku dhe tregtari
Gjith me kang' ven' me punu.

Blegtoresha dhe barija
Në atë kohë të djelmnis,
Asht lahuța dhe burija
Q'u ndes zjarmin e dashtnis!

.....
«Nana tuaj, nana e ngratë
Qi me kangë ju ka rit,
Djelm, prej jush dit' edhe natë
Ah, një kang po asht tuj e prit!»

1910

POSHTE ERËSIRA!

O Shqipëtarë pse rini si të ngrirë?
E ç'prisni ju vallë, ashtu si të mpirë?
Lëvisni këmbë, lëvizni edhe duar
E mos kërkoni të gjeni gjë të shtruar!

Ju fshatra edhe qytete vallë ç'prisni?
Pse nga erësira ku jini s'lëvisni?
Dritë, liri, qytetëri ju kërkoni!
Duart ato u zgjatin, pse s'i vështroni?

Ç'është ky gjum'i rëndë që ju ka zënë,
Që s'ju le të hapni sytë, ç'domethënë?
Shqipërisë varrin pse vet' ja rrëmoni,
Po nga balta, ku ka rënë, s'e shpëtoni?

Vallë nuk' shihni rrectull kombet e tjerë,
Qi kanë qënë gjithë si ju të mjerë,
Lirin' e tyre që të mos e humbasin,
Armiqtë mu në fund të dheut i kllasin?

Vallë ku e kini atë trimërinë,
Që lëvdohi aqe, për ate Perëndinë?
Ju qi për të tjerë fare s'e kurseni,
Pse atdhen' e lini t'vuanjë si qeni?

S'kini turp, Skënderbejnë kur e kujtoni
Dhe gjak' i tij në rëmbat u rjeth të thoni?
Si? ay sa rojti Shqipëria ish ndë dritë
Edh' ay që kur vdiq u-bë më këtë ditë.

Si, Shqipëria edhe do të rënkonjë,
Edhe shumë kohë me sy do të shëkonjë
Bijt' e saj, me thonj e me dhëmbë ta çjerin
Edh' atë frymë q'i mbet fare t'i a nxjerin?

O juve kordha edhe palla ku jini,
Pse atyreve që ju mbajnë s'u bini?
Juve, armë të fajkuara, ç'u-bëtë?
Pse s'i dërgoni edhe ju n'atë jetë?

Tundi o brigje, tundi edhe ju o male!
Edhe ju re pse tundi ashtu ngadale?
Rufetë çkarkoni, shkëmbenjtë çkallmoni,
Përmbliethni zuzarët edh' i qëroni!

Më nj'anë fetë, besët edhe tradhësia,
Më nj'anë gjaku edhe harbutësia.
Posht' erësira, posht' edhe robëria,
Roftë bashkimi, roftë vëllezëria!

Gegë, Toskë, ziruni dorë me dorë
Edhe lirinë shtinie mi Tomorë!
Gjakun pse vallë ju e kurseni aqë,
Kur pa gjak mundni ta fitoni sa kaqë?

Në e lënçi atdhenë në këtë ditë,
Mallëkim do t'mbetet mi ju e mi bijtë.
E nga faq' e dheut fare në u shoftë,
Ahere dheu u hapt' e u mbuloftë!

1901

PALLA E SKËNDERBEUT.

Trimëria e Skënderbeut,
Qi qe dëgjuar n'anët e dheut,
Kish frikësuar turqit tërë,
Që s'dinin se ç'qe për të bërë.

Për këtë punë Sulltani mentoj
 E ca njerëz të zgjedhur dërgoj,
 Të cilët, pas urdhërat q'u kish dhënë,
 Të venë të shohin Skënderbenë.
 T'i shohin edhe pallen të lëvduar,
 Me të cilën kaqë lufta kish lëftuar.
 Vallë çfarë do t'jetë kjo pallë,
 Që s'i la asnjë ushtetar të gjallë?
 Këta ndë Shqipëri posa vanë
 Edhe Skënderbenë si ç'e panë,
 — «Nga mbreti, thanë, jemi dërguar,
 Që të shohim pallen aqë të lëvduar.»
 Rreth e rrotull mësalles ku rinin,
 Nëpër tërë anët sytë po i shtinin.
 Panë roba, panë armë të arta,
 Panë kordha edhe palla të zjarta,
 Po pallen të dëgjuar nuk' e njihnin
 Edhe në vent nuk' u vinte të rinin.
 Po trimi ngrihet e pallen mer në dorë:
 — «Dilni jashtë pakë, thotë, o të gjorë!»
 Jashtë posa duallë, me çudi panë:
 Një kalë që qe lidhur atje pranë,
 Skënderbeu afrohet, e me pallën që mban
 I bie kalit, e që nënë bark e sipër më dysh e ndan.
 Këta kështu si panë u hoqnë gjer në mur:
 E atje mbetnë në vent posi një gur.
 Pastaj i qasen Skënderbeut pranë,
 Që ta pyesin për tërë ato që panë.
 — «Çfarë qenka, thanë, kjo palla jote,
 Me aq' trimëri që na rëfen zotrote,
 Kur mbreti yn ka t'artë t'ergjentë,
 Të mveshur gjith me gurë të shtrenjtë.
 Palla tij qi në lufta që gjëmon
 Edhe qytete të mbëdha që dërmon;
 E kio aq' e rëndë e aq' e gjatë
 Munt të luftonje me 'të dit' e natë?
 Po trimi përgjigjet e u thotë urtë:
 «Vin' i thoni mbretit t'uaj zemrëgurtë,
 Se s'pret palla q'është një hekur i dheut,
 Po pret dor' e fuqishm' e Skënderbeut!»

LARK VATRËS

Ku vete o burrë, ku shkon?
Ku le prindër, ku le atdhe?
Prapë më s'sheh, fare s'gjykon,
Po ikën, sikur mëndje s'ke?
Ku e shuan djalërinë,
Që mjeron vënt e shtëpinë?

Mbë ç'anë ndjen ëmbëlsirë
Dhe ka më tepër bukuri?
Ku shëndrit djelli më mirë,
Se sa këtu ndë Shqipëri?
Ku gjen male me aq hije
Dhe aq mburime me shije?

Ç'pëlqim, ç'dashuri atje gjen,
Ku nuk të peshon as njeri,
Ku durim' e vojtje çfren,
Dit e natë s'ke qetësi?
Apo ron veç për pak fitim,
Si bagëti veç për ushqim?

Ku janë lotët që t'ranë
Atdhe, prindër ti kur i le?
Si? ato shkuan e vanë,
Pikë gjak ndë zemër s'ke?
Nuk të valon ajo pakë?
Më s'ndjen ti gjë, më s'ke flakë?

Harron vënt, harron dhe shtëpi,
Ikën e më s'dukesh fare
Veç me mëndjen për ca flori,
Vet' e dergjesh si ndë varre?!
Djalërin' e shuan e shkon
Dhe vëndin tënt ti e shkretton?

Harrin, o harrim i shkretë
Ti i bën gjithë zemrat gur!
Ti ndan njerinë për jetë
Edh' i ri përpara si mur!
S'e le kurrë të menjtohet,
Se lark shuhet e shkretohet!

Ti, moj Shqipëri e mjerë,
Sa durove e sa duron,
Bijtë q'i kishe një herë
Sot për sot më kot i kërkon;
Se të sotmët të harruan
As s'të njohin as s'të duan!

Vuaj sa munt moj e gjorë,
Besë, shpresë fare mos ki,
Se sot s'gjendet ajo dorë,
Siç qe, të t' bëjë përsëri.
Se bijt' e tu „an' verbuar
Nga çarja ¹⁾ q'i ka pushtuar!

Ca nga feja dhe padija
Kanë rënë ndë gjakësi,
Të tjerë nga marësija ²⁾
Lenë prindër edhe shtëpi.
Shkojnë, ikjnë, botën zënë,
Kur të zbathur, kur të pa ngrënë.

As zgjohuni mor të mjerë
Dhe mblidhuni prap' nd'atë vënt,
Mos për botën, për të tjerë,
Mos punoni kështu pa mënt.
Pó vatrën tuaj kujtoni,
Mos e lini mos e shkretoni!

Turp për një komb të këstillë,
Të mos jet'i zoti për 'te,
Kur të tjerë pa këshillë
I mburon ³⁾, pa të shohë gjë,
Dhe veten fare s'e shëkon,
Pó më keq e prish, e dërmon!

1904

1) çarja .. përcarja.

2) marësija = marrëzia.

3) kur të tjerë pa këshillë i mburon = kur të tjerët (kombet e tjerë)
pa këshillë (pa patur nevojë për këshillë, për nxitje) i mburon (i pasuron,
bën që atje t'u broje liri, pasuria.)

D H Ë M B K Ë

Që vjete i larguar
o i dashur atdhe,
Kurrë s'të kam harruar,
se shumë' i ëmbël je.

Zemra gjithë më këndon
për ty o Shqipëri,
Po më tepër më lëngon,
se je në vobësi.

Ah! sa hidhërime ndjenj,
o i bukurë vënt.
Mirë as gjëkundit s'gjenj,
kur tynë të përmënt.

Të falura të dërgonj
që këtu o atdhe.
Dhe gjithënjë të kujtonj,
se bir ti më ke.

Për ty shumë më vjen keq
o i mjerë atdhe,
Pra mëndjen teje s'e heq,
se zemra nuk' më le.

1904

KOSHTUTA... NË SHQIPËRI¹⁾

Një diell i ri na thonë se po lindi,
Një dit' e re u-çfaq për Shqipërinë,
Dëfrim pa shembëll ra m' njerëzinë
Dhe drita erësirën, thonë, e bindi.

1) Koshtuta = kushtetuta. Siç dihet, triumfi i revolucionit borgjez turk në vitin 1908 përfundoi me shpalljen e një kushtetute, që, veç se tjerash, i garantonte popujve të shtypur, pra edhe shqipëtarëve, që u bë në mbështetja kryesore e këtij revolucioni, liri politike, liri për të zhvilluar kulturën nacionale, të drejta të barabarta me të gjithë kombësitë e perandorisë turke, të drejta demokratike etj. Sigurisht që i tërë populli shqiptar, që vuante prej shekujsh nën autokracinë e sulltanit, e priti me bëzim të madh shpalljen e kushtetutës. Por, nuk shkoi gjatë e borgjezia

Shëkoni si shkëlqen, si dheu i tërë
Përtrin kudo me lule e gjelbërime;
Katundet e qytetet plot gëzime...
I qofshin falë zotit q'i ka bërë!

Kudo vështron, një gas i ka pushtuar
Të gjithë. S'mbeti vënt, ngado këndime;
Lahutat e gërnetat plot tingllime
Ndë qiell të ngreh; se ç'koh' e mot i uruar!

Të lumtur jemi, se na erth kjo ditë,
Që kurrë ne s'e prisnim, thom, për besë,
Lum kush ka jetë, lum kush s'do të vdesë...
Lum kush i ka të forta mushkëritë.

Sa mirë vemi, gjithë përparime
Vështrojmë, tërë viset si po qeshi,
Sa janë ndë natyrë roba mveshin;
Sa shohim rotull, jo, s'janë ëndërimë!

Po, koha e artë ne na e mpshtolli jetën.
Me dituri, me mjeshtëri sot rojmë,
Pa një kujdes ne ditët gjith po i shkojmë;
E drejta u-bashkua me t'vërtetën!

.....
Më kot nuk' u-mundua, hapëm udhë
Fituam një kurorë si të rallë...
Të gjithë me gas na puthnë faq' e ballë.
Një punë, po, si e vjetër por... methudhë!

Vërtet se ne punuam me një besë;
E vumë krahun, derthmë gjakun tonë.
Dëshira e vendit ish dëshira jonë,
Se s'di shqiptari ndryshe si të vdesë!

turke, që hypi në fuqi, filloi të dalë me fëtyrën e vërtetë antidemokratike. Në vend të lirive me këmbëngulje një politikë shoveniste edhe më t'egër se përpara. Nga kjo politikë tradhëtare u indinjua i tërë populli shqiptar dhe udhëheqësit përparimtar të lëvizjes sonë nacional-çlirimtare e demaskuan kushtetutën e gënjeshtër turke. Asdreni i kushtoi kësa ngjarje me rëndësi të veçantë këtë poezi të fortë, thurur më tepër në formë alegorike, ku sulmon me ironi t'iidhtë politikën shoveniste e armiqësore të borgjezisë turke dhe cënon sedrën kombëtare të bashkëatdhetarëve të vet, që gënjehen me lëvdatat e premtimet e armiqëve.

Po një zakon për vet' e ka shqiptari;
Me lajka ay gënjehet — foshnjë e mitur —
I mënçëm bëhet, mbahet si m'i ditur,
Nër kombe thotë, se na qënke i pari.

Të tjerët, sa që ay i gjen se janë
Të fundit, kohë s'kan' ata t'mendojnë,
Po hedhin çapin dhe përpara shkojnë,
S'ushqehen me «pilaf e me trahanë!»

Shqiptarit s'i pëlqyeka lëvdata!...
Përveç bën miqësi me çdo të huaj.
Vëllamë bëhet, shpirtin jep po thuaj,
Po fundi? Mbet me duartë të thata!

Kur hëna s'ish, na thotë vjershëtori,
Shqiptari ishte! Me t'u-bërë dheu,
Të parën copë ay pra e rëmbeu.
Nuk' është prallë, ja ku flet Tomorri!

Ç'u-bë ky vallë? Aqë shekuj rothnë,
Të vdekurit u-ngjallnë, rojn' e janë;
Fuqi, vullnet të fortë ata sot kanë
Shqiptarit, si? virtyte nuk' j' u-ndothnë?

Vërtet kështu kjo munt edhe të jetë:
Të gjitha mplaken, vdirren pa dhe treten;
Veç thrime, gjyrma e shtrembësira mbeten:
Natyra është pasqyra e vërtetë.

... Po një ndryshim është si çudi mos mbetet: :
Të Skënderbeut kush mban hajmalinë,
I trashëgon, si ç'thonë, trimërinë.
Pra duket se s'e vdirin kurrë vjetet.

.....

I m'ërë atdhe, ti Shqipëri e bukur,
Që die posht' e shtrinë psherëtinje,
Luan i përgjakosur, kryet s'ngrinje,
Fytyra madhështore t'ishte e çdukur!

Pluhur' i zisë, nata t'kish mbuluar.
Tirani i lik s'të linte as të ngrihesh.
E lidhur, e përmbysur, pa të njihesh,²⁾
Një trup me shpirt, pa këmbë edhe pa duar!

Durove, u-lëkunde posht e rzove,³⁾
U ngjalle por si trimëresha e prallës,
Me një rëmbim, një mbyllje të qëpallës
Këputë hekurat, gjallimn' e ndrove.

Po sa prej një tirani ti shpëtove,
Mezi shkëlqyen rezet e lirisë,
Atë liri mi trup të trimërisë,
Që ti me gjak e mprojte, e pagëzove,

Të tjerë t'ardhur s'di se ku nga ç'anë,
Të mveshur me lëkurë dele-butë,
Me ndjenja t'egëra porsi hajdutë,
Me lajka, me premtime ndenjnjë pranë.

Nevojë kishin sipër sa të dalin
Dhe si shpirtliq ty çpagën që të japin...
Një grusht mi qafë, burgjet po t'i hapin:
Atje ti ke të drejta... tek t'i falin!

Të drejta? oh, vërtet këto q'i japin
Kujtdo të ardhur, kujt q'u zgjati dorë.
Ty pa mëshirë të ndjekin si mizorë.
Si komb s'të njohin, ty të kllasin drapin.

.....

I varfër popull kurrë nuk' t' pyesin,
Në je i ngrënë apo në je ti i mveshur,
Në syt' e buzët ty të kanë qeshur,
Fëmijt' e tu për bukë n'mos të vdesin.

Paguaju me gjakn' e djersën tënde,
Puno, se ti ke forcë, je i trashë.
Ti jetën nuk' e shkon me them e thashë,
Ti je si bagëti në t' tuat vënde.

2) Po të njihesh = e pamundur të njihesh.

3) posht e rzove = posht e rëzove (regjimin autokrat të Sulltanit).

Ty shpinën le ta pjekë vap' e diellit,
Ti derdhe djersën të vesojë dhenë,
Më gjunjë, kryet unjur mbaji frenë,
Se ky për ty ka mbet bekim i qiellit.

Një varr për eshtrat tua nukë ndodhet,
Të shkretat tin' i ke ngado lark lenë,
Ty veç se arratisë s'të është dhënë
Dhe trupi i yt pak vënt s'ka ku të çlodhet.

Të huajt shih si po t'qytetërojnë,
Kudo po çelin shkolla diturije,
Nër gjithë viset ruga tregëtiqe;
Ndë Lindje Perëndimin po e çojnë.

Ndë gjuhë tënde folë e shkruaj shumë.
Për qiell, për yj, për dhenë sa të duash,
Po për të tjera mos e zgjat, ta ruash,
Se ja gërshëra, thonë, dhe... ndë lumë!

Si jo? një komb fatbardhë ne po jemi;
Kur lypim dituri, na kthejnë krahtë;
Donje të drejtë?... koha është e gjatë.
Po thamë gjë... përpara topnë e kemi.

Po kur ze qielli nxihet, reht' gjëmojnë,
Kur vjen furtuna q'e përmbys e dheun,
Rëkeja valë vjen t'qërojë «plehun»,
Rufetë kur kërcasin derpëtojnë,

Reziku, thom, kur vjen e i bie derës,
Kur shohin se më s'kanë nga të dalin,
At' here ty «të dretja» po, të falin...
Po kockat tin' i le në funt t'skëterrës.

.....

«Mos na trazoni farë e fis i ndyrë,
Që s'latë vënt pa prishur pa shkretuar,
Se bota gjer më sot në u ka duruar,
Këtë na e kini neve ju detyrë!

Besoni shpirt se s'kemi vdiqmë fare,
U-shuam, zemra jonë u bë si guri;
Shqiponja u-plagos, u-tret flamuri
Dhe ju na ndehni dorën gjakatare?

...Mos arthtë ora, mos e sjellçin vjetet,
Se ne, po i tundmë shtyllat e shtëpisë,
Të kllasim zjarr, të bëhet hi edhe pisë...
As ne, po edhe jush këmbë më s'ju mbetet!!>

1912

TINGËLLIMË

O, s'janë trimat, burrat që një herë,
Që ndridhej bota këmbën tek e vinin,
Luanë jishin, frikë kurrë s'dinin,
Armikun s'e peshonin asnjëherë.

Kur flamuret valonin nëpër erë,
Me këngë, me kurorë ku që vinin,
Me lule rugës, radhë t'gjith u-rinin,
Si mundësve, ushtarëve me vlerë.

Po sot mjaft shekulla, mjaft vjete shkuan,
Të ndryshkura si palla, thika e shpata...
Ku duhet me s'përdoren, u-harruan.

Atdhe! mëkatet nuk' të janë sosur!
Duro, ti ditët mjaft i ke të gjata...
Se sot shqiponja kraht' i ka plagosur.

1912

TINGËLLIMA

I.

Pse gjethi e trëndafili mbajn' aq' erë
Dhe lulet pemve çfaqen me aqë hije?
Pse vesa ndrit si lot sy perëndije
Dhe qielli buzëqesh me gas të ndjerë?

Zefiri ç'ka që kraht' i tunt pa prerë,
Muzikë krejt hyjnore lark që bije?
Ç'ka drita tej që po ëndet fije-fije
Dhe syri i ditës s'mbyllet që të flerë?

Cudi, magji apo mrekulli është vallë?
Të gjitha reth që ngjallen, qeshin bukur!
Mos është tjetër botë, një ëndrë a prallë?

Jo! tingëlli si i harpës së Orfeut
Dhe bota me shkëlqim më është e dukur,
Se ndrit... fytyra e Bukurës së Dheut!

II.

Pse malet gjith buçasin, ulërijnë,
Posht tundet dheu, vollkanit si i shtyrë?
Pse kodrat duken të ashpra në fytyrë
Dhe pyjet tmeri dridhen, psherëtijnë?

Pse rehtë lart përpiqen, çkrepëtijnë
Dhe perëndimi gjakut mer tej ngjyrë?
Ç'ka botës gjith kjo zi që i ka hyrë
Dhe diellit vetullat si nat' i nxijnë?

Mos është luftë ku armët pa mëshirë
Përpiqen, kryqëzohen si rufëra?
Mos është natë e dita më s'ka gdhirë?

Jo! s'është as kushtrimi i Odhuseut,
Nuk' është as luftë as Ferri, as Skëterra,
Po vdes... luani i ndjerë: Trimi i Dheut! ¹⁾

1) trimi i dheut = Skënderbeu.

ZËRI I KRYENGRITËSVET¹⁾

(Shqipëtarëve të pasur)

Ne s'duam paqen, prehjen që t' j' u prishim,
Ne s'duam të na i falni pasuritë,
As dorë s'zgjatim — lipës, s'e durojmë —
Në luftë që të veni na s'ju grishim,
Të lini lark dhe shtëpitë;
Asgjë për veten tonë s'u kërkojmë,
Asgjë nuk' duam nukë,
Veç armë edhe ca bukë!

Me kryet lart në zjar të luftës vemi
Dhe gratë rrokin armët na gjyrmojnë;
Me gas e derdhim gjakun për lirinë!
Rezikun s'e peshojmë ku që t'jemë,
Prej zë trumbetash malet kur gjëmojnë,
Të shkret' e lemë vatrën e shtëpinë.
Ju gjë s'u duam nukë,
Veç armë edhe ca bukë!

Është turp për ne t'i zgjatim botës dorë,
Detyrë kini ju të na ndihmoni.
Në i kini dhembje vetes dhe atdheut.
Ne s'druhemi nga breshër, shi, apo dborë,
Po kurdoherë ju që të kërkonë,
Një tingëll armësh del nga faq'e dheut.
Pra gjë nuk duam nukë,
Veç armë edhe ca bukë!

Vëllezër, prej një nëne jemi lerë,
Po fati na ka lidhur pran' t' i mbesim,
Ta shkojmë jetën tonë me durime,
Me djersë, të vështira dhe të mjerë;
Këtu në malet lart ne do të vdesim
Për rojtjen tuaj, jetën plot pëlqime.
Asgjë nuk duam nukë,
Veç armë edhe ca bukë!

1) Më 1911, në valën e kryengritjes së veriut, Luigj Gurakuqi kputet fill nga Komiteti drejtues i saj, që e kishte selinë në Mal të Zi dhe vjen në Bukuresht, ku hap një fushatë ndihme për kryengritjen ndër shqiptarët e Rumanisë. Siç duket në fillim kjo punë nuk pati shumë sukses, sepse tregëtarët e pasur shqiptarë nuk dhanë gjë. Poeti i inatosur, thuri këtë poezi, që u shpërnda si fletë volante dhe bëri që të shtohen ndihmat në 14000 fr. (informacion gojar nga L. Poradeci dhe M. S. Curra).

Ju rroni nër shtëpira plot shkëlqime,
Nuk dini vojtje, lote edhe kujdese;
Të çveshur si ne, pak sot munt që tjenë.
Si ju s'e shkojmë jetën me dëfrime,
Po njerës jemi gjith t'asaj krijese;
Për nderin, vatrën, kombin edhe atdhenë:
Asgjë nuk' duam nukë,
Veç armë edhe ca bukë!

Shtëpi ne kemi shpellat, vrimat, malet;
Nesh rotull gjith armiq e tradhëtorë,
Pa vetëdijë, njerës të pa besë;
Një ergjendit, arit t'atër sot i falet.
Kush helmin t'heth, kush shpatën mban në dorë
Dhe kush vëllan' armikut do t'ja shesë.
Për zotin, s'duam nukë,
Veç armë edhe ca bukë!

Kur flamuri kuq-zi bën vala ngrihet,
Shqiponja me dy krerë kur del ballë,
Kur dridhet toka, topat kur shëkojmë,
Asnjë prej nesh at'here nukë mfshihet,
Po flamurin, të vdekur a të gjallë,
Me radhë do të bijem, ta shpëtojmë!
Pra mos na lini nukë
Pa armë edhe pa bukë!

Këtu pra njihet vlera, trimëria;
Këtu rëfëhet forca e kombësisë.
Se ne me t'u-bashkuar tundet dheu, —
I thyet çdo armiku gjith fuqia;
Çel trëndafili i bukur i lirisë,
Përtrihet kombi, ngjallet Skënderbeu.
O, gjë nuk duam nukë,
Veç armë edhe ca bukë!

Kujtonani me ç'kini pra të tepër.
Ne derdhim gjakun lumë, ju veç pasje.
Ne vdekje tmeri presim, ju veç rojtje!
Se me theror fitohet sot çdo vepër,
Me njerëz bëhet themeli me çdo rasje.
Pra fshihnani sot lotët plot me vojtje,
Se gjë nuk duam nukë,
Veç armë edhe ca bukë!

Ç'na duhen krahtë dot kur s'i përdorim,
Ç'na duhet jeta, robër gjithëmonë,
Kur s'shohim diellin, dritën e lirisë?
Pra hënën, erësirën që ta çporrim,
Të ngjallim kombin, farën, fisin tonë,
Për nderin tuaj, nder' e Shqipërisë,
Gjë tjetër s'duam nukë,
Veç armë edhe ca bukë!

KRERËVE TRADHËTORË

Ju njohim cilët jini, s'është nevojë
T'u hapet Libri i veprave të bëra,
Se populli i përment papra me gojë;
Me kut i mat, me syt' i sheh të tëra.

Se ç'farë shëmbëlltyrë t'ju përqasim
Me ç'emër botës mundim t'u tregojmë,
Ne, kot si trut' e mendjen do t'i vrasim,
Me juve, e dimë, kombin turpërojmë!

Si ferrat jini, jetën q' e ndalojnë.
Çdo bim' e lule e mbytni ndënë gjëmbat,
Sa as dritë, as diellë më s'shëkojnë,
As gjaku s'u levrin në dejt' e rrembat!

Si bisha e malit, gjahut kur i derdhi,
As gjurmë më s'i mbetet në ka rrojtur;
Mëshirë s'kini, drojës ju nuk mverdhi
Për shpirtet, jetën që u a kini shojtur.

Si mjer ata që presin dorë ndihme
Prej njerës pa mëshirë Perëndije;
Si mjer ata me djersa edhe mundime,
Kështu që shohin çase lumërije!

Ju s'kini as shpirt as zemër dhembje s'ndjeni,
Përpara jush kur krah' e duar ndehen,
Fytyrën, sytë më nj'anë i u a ktheni
Atyre shpresës suaj që ushqehen.

Sa lot nuk janë derdhur pa shtërruar,
Shtëpi, sa s'kanë mbetur sot të shkreta;
Sa zemra s'psherëtimë sot pa pushuar,
Thërror q'u ranë krejt nën'thonjt' e mprehta!

Mëkatet shpinës, shpirtit që i përmbani,
As posht në Ferr pak vent s'ka që t'u nxerë;
Me ujt' e detit dot nuk i çpërlani:
Mallkimi do t'ju ndjekë gjat' e gjerë!

Prej gurit zemrën ju sikur e keni,
Që as pak s'e ndjeni qarjen e rënkimin;
Ju ligësit' e fajet s'munt t'i mfshehni,
Çdo e keqe këtu posht e ka çpërblimin.

E lumtur është për besë Shqipëria!
Ka kryesi, në botë si s'ka tjetër,
Një rregull e ka lënë Perëndia:
Çel një krijes' e re prej një së vjetër.

Përdhe u-shtrinë shtyllat e mermerta,¹⁾
Prej rënje u prenë lisat madhështorë.
Më vent të tyre hije ka të tmerta
Dhe mi rënimet ngrihen shpirtmizorë.

U-shuan yjtë rrugën q'e ndritonin,,
Sa udhëtari më s'ka se ku të prehet,
Shtërruan dhe mburimet që kullonin;
Çdo pemë që çel, helm e hidhur bëhet.

Sot zëri i fortë i luanit²⁾ më s'dëgjohet,
Që malet i përçante si gjëmimi;
Por zë bretkosash³⁾ posht prej pellgu çohet
Si këngë zije, këngë robërimi.

.....

1) Këtu dhe në dy strofat që vijnë pas, Poeti shpreh me figurë idenë se parësia e vjetër, e kohës së Skënderbeut (të cilën ai e çmon shumë, se ka udhëhequr popullin shqiptar në luftën për liri), tani është çdukur dhe parësia (kryesia) e sotme e Shqipërisë s'ka të bajë me të vjetrën, kjo është degjeneruar, bastarduar.

2) i luanit = për Skënderbenë.

3) Zë bretkosash = zëri i parësisë së sotme.

Mjaft, mjaft! se u mbush kupa e hidhërimit!
Gjerprinj pushoni! helmin tej e çporri,
Mos dalim tej kufirit të durimit:
Që më në fund se ç'mbuallt ju të korrni!

1912

ÇPËRBLIMI¹⁾

«S'jam lipës, as i humbur e i pa besë.
Në jam pa roba, shorti ma ka thënë;
Por unë gjithënjë kështu s'kam qënë.
E patë, trimërin' e kam dëftesë.

Luftova, gjakn' e dërdha pa përtuar;
Rezikun e ndalova, mbajta «valën».
Ma zgjattë dorën ju, ma dhatë fjalën:
Pra vij të ndajmë gjënë të fituar!»²⁾

«Kush është ay që sot kuxon pa leje,
Që paqën na e tunt, na sjell ngatrimë,
Na prish dhe prehjen, jetën plot dëfrime,
Ç'kërkon këtu i bir' i asaj së veje?

O, nxireni, të hyjë mos e lini,
Të çporret! është rob e s'munt të flasë;
Me shqelme biniji, le të pëlcasë.
Me grusht, me fishkull shpinës, posht' e shtrini!

1) Ideja në këtë poezi nuk del fort e qartë. Por, po të futesh në mendimet politike që kishte Asdreni gjatë kësaj periudhe, kjo poezi qartësohet. Vetë titulli «Çpërblimi» përmban konkluzionin e poezisë:

Vegjësia, që vojtë shtypjen e egër të shkelësit turk dhe po shkrihet në luftë për lirin e Atdheut, mbas çlirimit të Shqipërisë nuk do të shpërblehet, nuk do të fitojë gjë, se prap mbi ta do të vendoset pushteti «gjakatarve të tërë kësaj bote» d.m.th. i parisë, i aristokracisë, që do të vendosë regjimin e shtypjes e të terrorit.

2) Deri këtu flet përfaqësuesi i vegjësive, i cili kërkon të drejtën e saj për të marrë pjesë në pushtetin e Shqipërisë së nesërme të çliruar.

Rrëmbejeni, se vjen lart na bën hije;
S'na njeh si zot, u-ngrit si valë deti.
Dhe cili i pa mundur ne na mbeti,
Që me rëmbim luani thonjt na i shtie?»³⁾

.....
.....
Një dit' e zezë ishte duke u-gdhirë.⁴⁾
Lart qielli i kaltërt ishte bërë sterrë.
Në gjinjt' e mëmëve fëmija e mjerë
Purtekë dridheshin me gjak të ngrirë!

Buçisnin malet, pushkat po kërcisnin;
Ushtarët shtijnin, gjaku lumë derdhej;
Përpjetë flakë ngrihej qielli mverdhej;
Siç duket se pa shëmbëll gjëra ngjisnin.

Përse kjo gjëmë, ç'faj o zot çpërblinin
Të mjerët, bukën që mezi e shëkonin,
Që s'dinin se ku shkelnin as ku ronin
E pa mëshirë togje dheut po binin?»⁵⁾

Në dhe të tyre, t'huaj ishin vallë?
Të drejtë të mos kenë atje ku rrojnë,
Po për të tjerë djersat t'u pikojnë;
Mos shohin lumëri sa janë gjallë?

Mallkim prej Perëndije kjo do t'ishte,
Mëkati i prindërve q'i kishin bërë...
Më çdo vënt t'ym, shtëpitë binin sërë:
Mëshirë, përdëllim **gjëkund** s'kishte.

3) Në këto tri stofa përgjigjet pariya, që e ka kapur vetë pushtetin në dorë.

4) Këtu fillon përshkrimi i vuajtjeve dhe i gjakut që ka derdhur vëbën dallim këtu midis shtypjes së huaj dhe feodalëve të vendit. Poeti nuk të dy palët, me të drejtë, në një kategori, duke i cilësuar: gjakatarë të tërë kësaj bote, që, sikurse gjatë okupacionit turk edhe pas fitores së pamvaresisë, do ta venë vehten në «majë t'Olympit», d.m.th. në krye të pushtetit e do të kënaqen me vuajtjet e gjakun e kësaj vegjëlije.

5) Kjo strofë në ligjëratë të drejtë, «Përse kjo gjëmë? Ç'faj o Zot shpërblenin të mjerët, që mezi e shëkonin bukën, që s'dinin se ku shkelnin as ku ronin e pa mëshirë togje dheut po binin?».

Fëmijt' e gratë maj' syngjive ngrihen.
Më çdo dritare po pikojnë lote...
Dhe gjakatart' e tërë kësaj bote
Të dehur majë Olympit sot po shtrihen.

Gjer sipër era e gjakut, afsh u ngrihet
Dhe varret posht' u duken kopsht dëfrimi
Të ndehur «mundësit» mi fron shkëlqimi
Dhe rrotull s'shohin kur u çfaqen hijet.

Prej gazit t'marrët duart po fërkojnë,
Me zemrën të kënaqur shohin varret...
Po s'dinë se edhe fati i tyre mvaret⁶⁾
Në dor' t'atyre që sot i shqelmojnë.

1912

LULËKUQJA...

Lulëkuqeja e mjera *dr*
Asgjëkundi s'ka shtëpi,
E shkon jetën nd'arrati.
Ajo s'është si të tjera,
S'ka stoli! → *s'ka te mure*

Fushës, kodrës, del vetiu,
~~Verës ngrohet, dimnit ngrin,~~ *vegjetere*
~~Vetë shkundet, vetë mbin~~
~~Dhe kur skuqet, vjen veriu~~ → *si fllorë*
dh' e përfshin. *✓ simbol*

Nëpër këmbë gjith e shkelin,
Vent në kopshtet ajo s'ka,
Dorë ndihme kurrë s'pa;
As e mbjellin, as e vjelin,
shkoj u-tha...

6) Me këto dy vargjet e fundit, Poeti shpreh bindjen e tij se, herët a vonë vegjelia do ta shkatërrojë pushtetin e parisë.

Po veç ngjyra e saj si zjarri,
Si një hyll që xixillon,
Tërë bota e imiton;
Është shenjë për së mbari,
nga shëkon.

Ajo ngjyrë kur ze çfaqet,
Mbreti fronë shkon e le,
Njerës robër fare s'sheh,
Vjen e drejta del në faqet:
si zot je.

Ajo ngjyrë nd'ato fletë
Është shpresa që tregon
Një të ardhme që ëndëron...
Është flamuri ynë vetë,
që valon!

1912

DËSHMORËVE TË KOMBIT

Për nder' e tërë Kombit, për atdhenë
Në luftë ranë trimat e vërtetë,
Që t'i këputin hekurat e frenë...
T'i sjellin përsëri liri edhe jetë.

Në botë m'i madh nder as munt të ketë
Për burrat lart q' e mbajnë fjalën, benë,
Se ata shtatuj' e tempull ngrahin vetë,
Me gjak kur skuqin flamurin e dhenë.

Në radhë të dëshmorëve shpirtet tuaj
Në prehje do të çlodhen gjithëmonë,
Si shenjtër drejt në gji të Perëndisë.

Edhe nga varret, sot q'i shkel i huaj,
Ka me shkëlqyer dielli i ardhmjes sonë:
Liria edhe përlindja e Shqipërisë.

1912

SHQIPËRIA U-LIRUA

Shqipëria u lirua,
Më çdo anë gazi ushton.
Me shqiponjat një pallua
Përmi flamur po valon!

Shqipëria u lirua,
Prej çdo vojtje sot shpëton.
Me shqiponjat një pallua
Lumturin' po i këndon!

Shqipëria u lirua,
Shqipëtari po feston.
Me shqiponjat një pallua
Sot mi malet po ndriçon!

Shqipëria u lirua,
Sot kur hëna perëndon,
Me shqiponjat një pallua
Reze t'arta po na çon!

Shqipëria u lirua,
Përparimi sot afron.
Me shqiponjat një pallua
Kryelartë i a kushton!

Durrës 22. Shkurt 1914

BURRI I DHEUT

— Djem o trima, burra lufte,
Mos m'a patë djalin vallë,
Çun sokol e trim me fletë,
Pamjeçelur e sygjallë?
Shtat të naltë, burrë mali,
Trëndafilë m'i kish faqet;
Vjet njëzet pothuaj kishte
Dhe pa dirsur as mustaqet;

Buz' e tija gjith me këngë
Në brez fyell, lule shkruar,
Më të qarë kur i a merte,
Kodrat ishin duk' ushtuar!
Mallj i tija qenë malet
Dhe mburimet uj' ergjëndi,
Shtrat i tija qenë bjeshkat,
Shokë, lulet e çdo kendi.
Kur prëndvera hapte fletët
(Se prëndverë qe dhe vetë),
S'linte skaj pa mos e shkëlur
Posht' e lart si shpes' e lehtë.
Për dëshirën e lirisë,
Që kur vendi zu të shkelet,
Në të parin zë kushtrimi,
Nisi enda që t'i çelet.
Për lirin' e vatrës shenjtë
Ku qe lerë, ku qe ritur;
Për vëllezër ndënë thundër
Mendja djalit i qe ngritur!..
Me ju bashk' u nis or burra,
Me ju shkoj që të luftonte;
S'kishte prehje s'kishte gjumë,
Shqipërinë gjith kujtonte.
Me fustanën porsi dhendër,
Dhe me gunën supit shtënë.
Pushk' e tija si një nuse
Dhe një flamur në gjit vënë.
As më thoni, bij, o çuna,
Në më rron a po ka vdekur?
Se prej mallit tij po tretem,
Se për 'të në prush jam pjekur!
Veç atë kam prej sa patshë
Djal-zogë si pëllumbi,
Me thërime vet' e rita,
Që kur t'atn' e hëngri plumbi.
Kisha burrë si desh Zoti,
Burrë trim e zemërmirë.
Me nder rojti sa qe gjallë,
Po pat fundin të vështirë:
S'di qysh delja pat shpëtuar
Në një luath për kullotë,
Kur shkoj murgu që ta zerë,
U dërgua tej n'at' botë.

Jemi bujq e truall s'kemi
Zotërinjt' e mbajnë frerin,
Prej lëmoshës tyre rrojmë:
Ne me lot ata me nderin.
As shtëpija s'është e jona,
Kur u kënda jasht na qesin.
Për një dru në vatrën tona,
Me të rahur shpesh na vdesin.
Me se rojtke, s'hapin fjalë,
Nga të vetsh, o bir, kur s'di nga?
Po një jetë plot mungesa,
Kur pa buk' e kur pa opinga.
Gjith si kokra vese dirsat
Nëpër faqet na kullojnë.
Tërë ditën shpinëthyer,
Punë, punë na kërkojnë.
Në çdo brazdë të parmëndës
Djersa jonë ka pikuar.
Nga sa korrim një grusht s'kemi:
Veç me nejet) nëpër duar...
Qysh jep zogut dëllëndyshja,
N'goj' ushqimin kur ia bije,
Un' ashtuth e rita djalin.
Kur në djell' e kur në hije,
Të mbjell n'arët a të kornja,
A me shtatën për në vreshtë,
Djalin pas gjithmon e mbanja,
Kryever' e gjer në vjeshtë.
Pres e mjera, pres e shkreta
Të më vijë t'i puth ballin,
Se jam plakë ditëshkurtër,
Due zemrës t'ia nxjer mallin.
Mu ndë syt' e tij të kaltërt
Dhe mi flokët si kalliri,
T'i ve buzët, t'i ve duart,
T'i a pshtet kryet drejt te gjiri.
Të më vinte ta martonja
Me një nuse vajzë trime
Dhe kurorët t'i a u puthnja,
Ta gëzonja jetën time.
Kur erth dita q'u nda meje,
Erth më puthi ball' e dorë
Më zu qafës me mall biri
Dhe më la kështu të gjorë.

Lot të nxehta sysh më bijnin.
 M'u-droth trupi, më ra pika,
 Kur tha: «mëmë lamtumirë»,
 Sa mes zemrës shkojin thika.
 T'jesh e vë sa pun' e keqe!
 Asnjë ndihmë prej gjëkund.
 Gjith me djersë për një bukë,
 Po kjo shpresën nuk ma tundi.
 Pata dit' e nete vajtjesh
 (Fati-i keq kur ta ve tmerin),
 S'më dil mendjes malli-i tija,
 Sa kujtimet sot më therrin.
 Ec i thosha n'Amerikë,
 Vend ku lozin me dollarë;
 A tekdo, të rosh fatbardhë,
 Jo me dhen e me gomarë!
 Fjalët s'doj të mi dëgjojë:
 «Një detyrë kam moj mëmë:
 S'më le zemra, tha, të huajt
 Që ta bëjn' atdhenë lëmë,
 Porsi korbët mi stërvinë».
 «Po na çqyejn' copë copë
 Vënd për varr më mos na lenë,
 «Të na mjelin si një lopë.
 E ndjej turp kur jam në moshë,
 «Mos ta bëj detyrën time.
 Ç'vlerë kanë ca të holla
 «Nder po s'pate sa një qime?
 Sa nga tanët s'kanë shkuar
 «Nëpër botë s'kanë mbetur?
 Dhe n'u-mbushnë me thesare,
 «Me 'ta bashkë janë tretur.
 M'i ri n'është, vjen martohet,
 «Rri me gruan dy-tre muaj,
 Pastaj ikën edh'harrohet...
 «Gjen të tjera nër të huaj.
 Sa të reja s'kanë qarë,
 «Prit e prit më kot një jetë,
 Dhe sa mëma s'janë tretur
 «Duke mbetur filli vetë?
 Nonjë syresh e në kthehet,
 «Mall në pastë për atdhenë,
 S'e nxe vendi, qysh i huaj,
 «S'i gjen shije, syt' s'i flenë.

Shumë syresh me fëmijët
 «Rritur mirë, bërë njerës,
 Por ç'dobi për Shqipërinë,
 «Kur i rinë lark së mjerës.
 S'e mban ment, dikur më thoshe,
 «Yt vëlla si më s'pat ardhur?
 Kishte pasje, dhe në kishte,
 «Për ty gjë ay s'pat derdhur.
 Në ka burra dhe të zotët,
 «Që ndihmuan pa u lodhur
 Emri-i tyre gjith përmendet
 «Më çdo vend që janë ndodhur.
 Po, më kenda të rroj jashtë,
 «Në të mbathur i limuar,
 Por s'le vendin e në mbajtsha
 «Dhe nj'opingë të pakruar.
 Po s'punove qysh di vetë
 «S'ke nevojë më të qash për
 Do të tjerë që po thonë:
 «Tek na jeta qenk'e ashpër.
 Se sa eshtrat të më kalben
 «Lark katundit tem q'u-rita,
 M'i kënaqur jam me vdekje
 «Për Atdhenë nëpër prita!»
 Ju e patë se qysh ndizej,
 Sytë flakë si i lëshonin,
 Kur erth ora që të shkonte,
 Plot gas buzët i ndriçonin.
 — Vafsh shëndosh' o djal' i mbarë,
 Me bekime nga ana ime,
 Puna jote daltë mbarë,
 Mëma jote bën urime!
 S'më vjen, bir, të ndahem teje,
 S'i a di ditët pleqërisë,
 Po, luan u-kthefsh, i thashë,
 Ti je shtylla e shtëpisë!
 Po më duket se s'kam shpresë,
 Endra tmerri siç kam parë:
 Sikur qitnja një dhëmpallë
 E një keqe mos ka ngjarë!
 Me shtëllungën të tjerr leshtë,
 Pranë vatrës kurse rinja,
 Gjë kërciste nëpër dhomë;
 Mirë s'ish, nga pleqt' e dinja.

Sa her' isha në mejtime
Syr'i mengjër më loj dëndur,
Se s'qe mirë, kët' e dinja,
Dhe shpesh qanja si një e çmendur.
Dhe në shpatull kam kërkuar,
Kur një qengj e pata therrur.
Por kur pashë fatn' e shkretë,
Ment e sy më janë terrur:
Për së largu re të trasha
Pellgje gjaku skuqnin tokën,
Tym e flakë, varr të hapur,
Un' e zeza humba kokën!
S'di në luftë në ka rënë,
S'di me nder në ka luftuar,
Mos armiqvet u është dhënë,
Mos gjekundi është harruar?
Sa për nder të Shqipërisë,
Në râ djali, «falur qoftë».
Se nga zemra s'thom të keqen;
Shqipërija veçse rroftë!

— Rrij e qetë, mos qaj motrë,
Mbaje zemrën, bënu burrë,
Se yt bir, e lumur mëmë,
E në vdiq, ay s'vdes kurrë.
Se t'atillë burra s'vdesin.
Gjaku i tyre bëhet vesë,
Q'i çel lulet e lirisë
Dhe për Kombin janë besë.
Vet' e pamë qysh luftonte,
Si luan mi mal përpjetë;
Pushk' e tij çudira bënte,
Bij armiku musi fletë.
Më çdo msyjtje qe i pari.
Gjith me kengë e zinte trapin.
Ku kërciste pushka rendë,
Ish ay q'e merte vrapin.
Mbrema herë rrotull zjarit,
Kur po mereshim me fjalë,
Rrij me vesh duke përgjuar,
Kokë bufi mos na dalë.

Dhe kur deshër ne po ripnim,
 Nër hej prushit duk' i pjekur,
 Doj çdo punë vet' ta bënte,
 Sikur ishte dorëhekur.
 Mirr vërcakun³), siç po dinte
 Coprat mishi vet' i ndante,
 S'linte shok pa e kënaqur;
 Sa për vehten kokë s'çante.
 Pleq e plaka prej çdo fshati,
 Kur na sillnin për të ngrënë,
 Ish i fundit që gjith priste,
 Pakëz gjellë për t'i dhënë.
 Keq na vinte kur e shihnim
 Se kujdesej aqë shumë.
 Si një plak gjithmon na thoshte:
 — «Të gjith jemi sot një brumë.
 Për dit' mëma më kujtonte,
 «Ta kem zemrën, thosh, gjith hapur,
 As zilia vend mos ketë
 «Në shpirt tem për t'u-përhapur.
 Gjithsa pragun që na shkelnin,
 «Qysh të huaj dhe fshatarë,
 Me ç'na ndodhej i nderonim
 «Si do miq qëmoti parë»
 Kish një gojë t'embël mjaltë,
 Kur do sende na tregonte,
 Prej njëj gjyshit tij dëgjuar,
 Si pas çasit q'i kujtonte.
 Fjal' e tija na pëlqente,
 Se kish bindje, mirëritje;
 I kish enda qysh njëj plakut
 Të na thotë pa mërzitje:
 «Se qëmoti gjyshrit tanë
 «Qysh sot s'ishin të përçarë,
 Një fe kishin e një ndjesë
 «Me qëllime të pandarë.
 Por kot mundi-i tyre vajti.
 «Ardhë ditë të këqija,
 Mjegull dhen' e pat mbuluar,
 «U dërmua krejt shtëpija.
 Atrit tanë sikur s'ishin
 «Bijt' e tyre, bij njëj fare,
 Si të verbër, njëri jatrën
 «Nuk e njihnin, t'egër fare.

Për të huajt u-coptuam
 «Dhe ne mbetmë varfanjakë,
 Të këputur dhe të mjerë,
 «Asnjë dorë s'na ndih pakë.
 Mirë botës që t'i bëjmë,
 «Fat i tillë na qe shkruar.
 Sot të mirën ta shpërblejnë:
 «Syt' e zemrën me t'i çpuar.
 Dhe ky flamur yn i vyer,
 «Para kohe ka valuar,
 Por të sotshmit as që dinë,
 «Se ç'gjë patnë trashëguar.
 Shih dhe sot si djepet tanë
 «I skuq flamuri i uruar!
 Si dhe n'arkat e martesës,
 «Të dy shkabat janë shkruar.
 Si një korë le ta kemi,
 «Se na jep kuxim e shpresë,
 Dhe kandile ne t'i ndezim,
 «Dhe për 'te kushdo të vdesë.
 Sot armiqtë me ne tallen,
 «Më të zinj se bij skëterre,
 Nëpër baltë na e ndyjnë,
 «Më bisht qeni si leverel»
 Si këto dhe do të tjera
 Na tregonte nër pushime,
 Gjersa nj'urdhër dhe, më kembë,
 Kish arth ora për luftime.
 Se çdo kendit Shqipërisë
 Këmbë armiqt' i kishin vënë;
 Djatht' e mëngjër ngado vinje,
 Mi ne syn' e kishin shtënë.
 Pa mëshirë të na shtypin
 Me një luftë që të therte,
 Porsi qenat nga një copë,
 Me të madhen kush ta merrte.
 Sulu lart e sulu poshtë,
 Ne s'i-u-trembëm as të fortit.
 Kur u-hothmë me gjith zemër
 Më s'i a ndejtim frikën mortit.
 Për ne lufta qe një dasmë,
 Barra sendesh mjaft na ranë,
 Ball'i bëmë çdo rrezikut:
 Mjer armiqtë syt ç'u panë.

Dhe kur Vlorës i u afruan,
 Reth me tela gjemba-gjemba,
 Më zë thirri: «Djem përpara,
 Djem në kini gjak në rremba!»
 Dhe mër sulmin trimi-i rallë,
 Se në hovet i kish ënda.
 E shtron gunën ne pas tija;
 Dhe matanë të gjith brënda.
 Tej nga deti porsi breshër,
 Poplat zjarri hekur-rrumbull,
 Të mallkuarat na korrnin,
 Kur që sipër bijin grumbull.
 Ne përpara gjith po prijim
 Kishim shenja, bërë fjalë,
 Ndonjë-e keqe mos na ngjasë,
 Me syt katër, me ngadalë.
 Por ay na tha: «Përpara!
 «Burrat s'dinë ç'është dëshprimi,
 Puna jon' është pun' e shenjtë
 «Dhe ky flamur është qëllimi.
 Be mi flamur, djem, betuam,
 «Se ne brënda do ta ngulim,
 S'jemi burra po ta shkelim,
 «Jasht' armikun do ta çkulim!
 Një pëllëmbë vënd na mbeti,
 «Prej kaq toke së bekuar,
 Se stërgjyshrit kur luftonin.
 «Gjith të tjerë gjenin shtruar.
 Ne na marrin për kusarë,
 «Sikur s'dinë çfarë jemi.
 Se sa burra janë tretur
 «Dhe për ta, si fqij q'i kemi.
 Për të huaj mirëprités
 «I shqiptarit është zakoni,
 Po kur sheh se del një gjarpër,
 «Shpejt i merret mikut fronti.
 Ne s'u ramë pa pandehur
 «Fjal' u bëmë që të dinë,
 Se me miq për të rëmbyer,
 «S'munt ta lemë ne shtëpinë.
 Por ata në fjalët tona
 «Vesh e peshë kurrë s'vinin
 Tetëkëmbës *) qenë shtrijtur:
 «Dhe me thithat gjak na pinin!»

Prij me flamurin q'ë kishte
 Në gjit vënë si një korë,
 Syrin soje nuk e hiqte,
 Pushka-lule gjith në dorë.
 Tej armiqtë sa na panë
 Me gjith armët, u hutuan,
 Aq shqiptari të jet'i zoti,
 Kurrë, besa, s'e besuan.
 Nga gjith anët pushka binte
 Në vesht plumbat vërshëllenin.
 Ne mi gunat, trupin xvarë
 Shkuam telat si s'pandehnin.
 Kur u-poqmë ballafaqe,
 U ra pika, mënt u-vranë,
 Falje, falje! po bërtisnin,
 Ngritnë duart edh' u-dhanë.
 Kushedi se sa nuk ishim
 Një grusht veta, po më tepër.
 Ish dëshira jon' e zjartë,
 Qe vullneti kryevepër.
 Qysh ata ne s'patëm armë,
 As të luftës rregullime,
 Por një zemër e ca plumba,
 Me pak buk' e pak ushqime.
 n'Aqë gjëmë, luftë tmerri.
 Nuk luftonte pushk'ë shkretë,
 Po qe shpirti-i gjall' i Kombit:
 Shqipërija doravetë.
 Prin me flamur, del nga shokët
 «Përmi Vlorë të valojë,
 Le ta ngulim, tha, për jetë
 «Toka, deti sa të rrojë.»
 Tok' e Shkabës dykrenare,
 «Me gjak tën' është pagëzuar,
 Dhe ky flamur faqebardhë
 «Ka gjithmon për të valuar!»
 Lart fortesës vate-e nguli,
 Po përtej një plumb i shkretë,
 Arth në zemër e goditi:
 Më vend ra, si trim me fletë.
 Ne s'e dinim se kush ishte,
 I gjyrmonim veç qëllimin,
 Ish luftar munt i panjohur,
 Por sot Kombi e njeh trimin.

E dha shpirtin i kënaqur,
Se detyrën pat mbaruar,
Se sot flâmuri yn' i shenjtë
Po tregon kush pat luftuar.
Për nj'atdhe ra, për lëvdatë,
Për atë trimoshen Vlorë,
Ra me nder si bijen burrat,
Ra me Flamurin në dorë!

1920

- 1) nejet = nyjet, kallot.
- 2) stërvinë = ngordhësirë (serb.)
- 3) vërcakun = thikën (serb.)
- 4) tetëkembës = octopodh.

V L O R Ë S

Vlorë, Vlorë, zall e det,
Hyll prej qiellit je pikuar,
Dorës Zotit e gatuar,
Si rall shoqe ke mi dhet.
Vlorë e bukur, lumja ti!
Dita, nata sykulluar,^{epi}
Ver' e dimër luie shtruar,
Je si nuse plot stoli.^{epi}

Ti je balli me flarinj,^{si mbal}
Ti je lulja e Shqipërisë
Dhe trumbeta e Lirisë,
Pleq që ngjalle dhe të rinj.
Tërë kombi të sjell nder,
Me lavd emrin ta ka shkruar
Se ti trime vet' me duar
Fijt' e flamurit ke tjer!

Je kurora me shkëlqim,^{met}
Gurë shtrenjt, margaritar,^{epi}
Që do mjeshtër magjistar
T'i radhuan me qëllim.
Zjar lëshojnë që verbon,
Si hyj rotull të shëndrisin,
Reze ngjyrash llambarisin,
Për sy bërë që lakmon!...

Rrotull fqinjët sa fuqi,
Sa mënyra nuk përdorin,
Me pahir që të ta korrin
Çdo send, Vlorë, mban në gji!
Mund e bij ke pas armiq,
Me syt' katër gjith pas arit,
Jasht zakonit të shqiptarit,
Që s'shet besën për ca fiq.

Por ti Vlorë mos u-dro,
Mbaj mburonjën me qindresë,
Se kush vetes i zë besë
E mat grushtin me këdo.
Se dhe Deti mik kur fle,
N'endrat kryen një dëshirë:
Mbret të jet' e Zot i lirë
Veç për Tokën q'i dha bé.

1920

LUFTARI LYPËS

Lëftova për atdhë,
Lëftova për liri,
Por veshin një s'ma ve,
As dorë s'm'ep njeri.

Pa kurrnjë ndihmë jam,
Me plagë plot në trup,
Fuqi më t'ecëj s'kam,
As robë s'kam mi sup.

Kudo që kam trokit,
Një derë nuk m'u-hap.
Rri jashtë prit e prit:
Një copë bukë s'kap.

Armikut s'i jam tut,
Në ballët i kam ðal,
Shpesh dërmën i a kam fut
Dhe hovin i a kam ndal.

Nër nete qiell pa hyj,,
Shtërgata vij me shi,
Vend s'keshe ku të hyj,
S'di vetë qysh jam gdhi.

U-treta për disa,
Q'as njihjin komb, atdhe,
Mbi frone sot ata,
Që shgryhen pa një fre.

Me mburje posht' e lart
Bërtasin me një zë,
Se hyjtin mu ndë zgjart,
Kur zjarri s'ishte më.

Kur isha në kushtrim
Me shokët për atdhe,
Ata gjithmon pengim:
Çdo çap na venin re.

Kur qe nonjë rrezik,
Disa që rrinin lark,
Sot rendin vrik e vrik:
S'mendohen veç për bark.

Të tjerë me shpirtliq,
Që prap na kanë vra,
Sot bëhen miq për fiq,
Sikur më s'jan' ata.

Mundimet kush s'i njeh,
Rrezikun kush s'e pa,
Tekdo të ngopur sheh,
Q'as vunë kurrnjë krah 1).

S'pyesin sot kush je,
S'kujdesen se si rron,
Kur shkon, kurrkush s'të njeh:
Syshtrembër të qëllon.

1) Q'as vunë kurrnjë krah = që nuk ndihmuan në luftën e lirisë.

Fëmijët mos më keq,
Të çveshur un'i kam,
Të zit t'ullirit heq,
Nër mënt' e mija s'jam.

Përrjashta pa shtëpi
Po breth andej këtej,
Të lyp si faqezi,
Fëmijët që t'ushqej.

Një send veç më ngushëllon,
Detyrën se kam la,
Kjo helmet mi shëron,
Pa, fati i em m'u-pa.

Një shpresë tek Tynzot
Kam shpirtin që t'i a jap,
Ta shuaj krejt çdo lot,
Mos heth më sytë prap.

1922

REPUBLIKA SHQIPTARE 1)

Sot breth fjala gënjeshtare
Prej disave mëndjelehtë,
Se ky vëndi jyn'i qetë
Parësi ka gjakatare,
Gjë që s'është'e s'mund të jetë.

Se në bijen dhe dëshmorë,
Mund të ngjasë herë, herë,
Faj që falet, faj pa vlerë,
Se kjo botë s'ka shejtorë:
kanë bërë edhe të tjerë!

Shteti ynë, shtet i mbarë
Ësht një shëmbull drejtësije.
çdo që bën, s'e bën pa shije,
I shkon shokët, s'ka të ngjarë
Në çdo punë qeverije!

.....

1) Dorëshkrim, e pabotuar.

U tund deti, briti toka:
 Shqipëria Republikë!
 Pun'e bukur, thon pa frikë,
 Veç zyrtarët që nga koka
 S'dinë shqip as gramatikë.

FISNIKËT E SHQIPËRISË 1)

Larg, larg, rrugën hapni shpejt,
 Se beu i ynë vjen kaluar;
 Ja tek duket drejt për drejt,
 Pas me trimat t'armatosur!
 Shih fytyra si i shkëlqen,
 Gjitha ergjën edh'ar i mveshur,
 Shih si mfryhet, si dëften,
 Sikur është me kashtë i ngjeshur!

Që t'arrijë bej, e-hu!
 Të pangrënë u-tretnë shumë;
 Sa të tjerë kot për lumë
 S'i përshkoj në plumb, e-hu!
 Qysh besoni se është fisnik,
 A bir mbreti në fuqi,
 çdo të math mos e ka mik,
 Për të mbrojtur vegjëli?
 Ase s'është aspak harbut
 Dhe se hiqet «Derë e Madhe»,
 Kurse natën del hajdut,
 çvesh sa shkojnë rrugës madhe?
 Shkovi lark, se, gjith sa ka,
 I rrëmbeu nga varfëria;
 Vatrë s'mbet një lot ku s'ra:
 Rroftë pra fisnikëria!

1) Kjo poezi është titulluar së pari: «Beu harut», pastaj është prishur dhe është zëvendësuar me «Fisnikët e Shqipërisë», (Dorëshkrim e pabotuar)

TRASHËGIMI 1)

Të rrish të bësh gjykime, ma sa të shohin sytë,
 Të hysh në më të thellat, që t'apësh gjyq stërhollë,
 Me veprat e sicilit, të pastër a të ndytë,
 Më duket pun'e rëndë, ta dijni mir' e hollë.
 Sa herë s'ju ka ndodhur, që shpesh të shihni njerës
 Që, pa ta njohin vehten, as çastin ta peshojnë,²⁾
 Por mjeshtër dredharakë — sicili sipas vlerës —;
 Me vlerë veç për prishje, çdo shteg që ta kalojnë.
 Sa veta s'ka kësyresh pa pikë zotësije,
 Me sjellje trashanike që s'maten me pëllëmbë,
 Çdo shpirti me një frymë që shquhet vetëdije
 T'i bëhen urdhëronjës, ta marrin nëpër këmbë.
 Në qoftë se kuximi q'e kanë si mburonjë,
 Të thyejnë vullnete, të shkelin mi kufoma,
 Për hir të madhërisë, q'e kan' ata si pronjë,
 Të dredhin çdo ndërgegje a t'epin tru të njoma;
 Mi frone që të hipin, të duken se diç' janë,
 Të japin e të marrin me frymë kotësije,
 Për t'i treguar botës pushtetin plot q'e kanë,
 Pa ta peshojnë vehten n'u ka çdo robë hije.
 Këtu dëftohen çiltas se kanë tru të thatë
 Se kokën nuk e çajnë më tej t'i shtijen sytë,
 Veç zotër që të jenë me dorën sa më gjatë,
 Të tunden e të mfryhen, si ta mos t'jet'i dytë.
 I sheh si po lëvdohen, se janë zemërgjerë,
 Se dhembjet thell' i ndjejnë, se janë mëshirtarë,
 Çdo fjal' e tyre mjaltë, të mirën për të bërë,
 Të duken se çdo vepër e bëkan për të mbarë.
 Në punra njerëzimi s'i shkon ata një tjetër,
 Rrëmujë e bënë pasjen, me grusht të holla hodhën,
 Lëvdatë kjo pa kripë, një përrallë e vjetër.

1) Poezi e pabotuar, gjetur n'arkivin personal t'Asdrenit këto kohët e fundit. Nuk ka datë të shënuar, por nga brendia kuptohet se duhet të jetë shkruar aty rreth viteve 30, kur regjimi feudalo-borgjez i Zogut ishte restauruar plotësisht dhe pasojat e tij ishin bërë të qarta.

2) Po fillojmë këto 3 vargje, që nuk janë fort të qartë. «që, pa mundur të njohin dot vehten, të metat vetjake, (për injorancën e ka fjalën më tepër), pa ditur gjithashtu të çmojnë rrethanat (as çastin ta peshojnë), të aftë vetëm për dhëlpëri (sicili sipas vlerës, me vlerë veç për prishje), për të kapërxyer situatat e vështira e për t'ua hedhur të tjerëve (çdo shteg që ta kalojnë).»

Kuletën që ta çelin askurrë nuk u lodhën.
 Lot bëhen sikur shtrydhin për faqe me mandilen,
 Kur bukë s'ke për gojën, kur ndodhesh në të keqe,
 Por, fati në ta pruri, me vaj ta kesh kandilen; 3)
 Mentsh prishen nga nakari, të ndehin mijra leqe.
 Me thonjtë majëmprehur, si mace ledhatare,
 Si dhelpra sydinake dhe kobë kukuvaqe,
 Në prita dit' e natë dëshirash lakmimtare,
 Me vrik ta kapin gjahun, të prurin gjëmë e vaje.
 Nuk gjendet fjal' as emër në botë për t'i nxirë
 Këta të pafytyrë q'e shëmbin njerëzinë,
 Që rendin për të shqyer, në copë për t'i grirë
 Sa dorës tyre bijen, sulmuar në greminë,
 Pa shpresë njëj shpëtimi prej grushtit më të rëndë
 Si shkëmb q'u rri krahnorit, q'as frymën dot s'e heqin,
 Të ndrydhur nër mundime, të shtrydhur si një lëndë,
 Nga thonjt' e bishës s'egër, që rri në gaz me dreqin.
 Armiq të kombësisë, por miq me 'të për thela,
 Me hov si shpëndë nate në roje prapa murit,
 Lëftonjës të së drejtës, si vegla dhe truella
 Gjithmon' ushqir. q'i dhanë litarit edhe hurit.
 Kësisjsh e dashka fati dhe prijës shpesh në ballë
 Të kombit udhëheqës, të shtetit kujdestarë
 Kalorës të Cervantes ta mbajnë kapistallë:
 Të dukemi të lumtur, kur jemi për t'u qarë!

O hije tërëshenjta të burrave të shquar,
 Thërror q'e bëtë vehten për një mendim q'ushqenit,
 Q'e latë jetën tuaj nër burgje t'errësuar,
 A ratë nër luftime me plot durim të qenit,
 Që s'patë dritë djelli mi ballin e rrudhosur,
 Mi kurmin tuaj shtrihur dërptuar plagash plumbi,
 Të flakur si stervinë, si send më të nëmosur;
 Me syt' e juaj shtrydhur në 'ta përshtuar thumbi
 I veglës së mallkuar, i dorës më mizore,
 Që ndiqte pa mëshirë si bishë e egër mali
 Të shuajë çdo flakë që ndizej madhështore,
 Q'as breshëri, shtërgata dot sulmin nuk i a ndali,

3) Por, fati në ta pruri, me vaj ta kesh kandilen = në se ta ka sjellë
 fati të sigurojsh një jetë modeste, pa shumë mungesa.

Ku jini ju dëshmorë, ju shpirtë të bekuar,
 Që ngjallte një të shkuar, nër shekuj që shëndrisi,
 Që derdhët kroje gjaku, q'u-trettë duke pshuar
 Të pshtetur shpresës suaj, rreziku kur i a krisi?
 Vështrimet posht i hithni, vështrime si rrufeja,
 Qëlloni që së larti me sa ju ze fuqija,
 Tek vendi fli q'u-bëtë, ku latë gra të veja,
 Që qajtën gjer në vdekje me motra, bij e bija.
 Si burrat e padroje ju ndritnit porsi hyje
 Nd'ate t'errët kohë më e zezë se skëtera,
 Nër male dhe nër shkropa, nër fusha dhe nër pyje,
 Me zemër prej luani nër sulmet e paprera.
 Mi sup e shputë kryqin, pa lot i ndjetë thumbat
 Titanë nga veprimet, Herkulë nga vullnesa,
 Krahnorin vutë rrasë, me te të prekni plumbat;
 Themel ta bëni trupin, të ngrihet sot ndërtesa.
 Ju prangat i dërmuat, ju haptë rrugën gjërë
 Dhe shtegjet e pashkelur i bëtë sheshe gazi.
 Që sot i-a dredhin valles të bërë e të pabërë,
 As n'ëndërr që s'e pritnin, t'u mbushet plot gurmazi.

Këta të jenë vallë nj'ata që trashëgimin
 E muarr ta smadhajnë, t'i japin nder e famë,
 Nër vepra madhështore të bëra për kujtimin,
 Për lavdi të mundit tuaj, që kurrë syresh s'pamë?
 Këta të jenë vallë gjurmashët me lëvdata,
 Që posht e lart bërtasin se kanë shpirt krijonjës,
 Që hapin gojën gjërë me gjuhën si lopata,
 Me buzët plot me jarga, si do gjerprinj helmonjës?
 Fytyra prej shqiptari, por zemra krejt e huaj,
 Me trupn' e tyre faqas por shpirti-u breth përjashta,
 Të dijsh se ç'kanë brënda, lëkurën pak u-a kruaj,
 Do shohç, se s'gjen shenjtorë, por djaj me mish e rrashta.
 Me maskë në fytyrë me të stërhollë prekje,
 Të çfaqen plot virtuta nër sjellje bujarije,
 Për nderin, të vërtetën, dëshmori presin vdekje ⁴⁾
 Me mburrje pa kufire, me frymë krenarije.

4) Për nderim, të vërtetën, dëshmoni presin vdekje = presin vdekje dëshmori për punë nderi e për mbrojtjen e së vërtetës.

Kur poshtë janë vaje nër vojttje dhe mjerime
 Që s'kanë një kafshore të bukës së përditme,
 Që s'ngopen dot me fjalë, me festa dhe shkëlmime,⁵⁾
 Përveç uris'së zezë, as n'ëndërr një të pritme.
 Të zbathur e të çveshur, nër vrima dhe kasolle
 Një lindet pesë vdesin, me kërrmat mahin tokën,
 Fëmijët si cirua prej ethesh e prej kolle,
 Si fiq të thatë fishkur, mezi e shpijen kokën.
 Më n'janë sheh të ngopur, të ngjallmë, barkalcë,
 Dinakë musi dhelpra çdo send me grep ta heqin.
 Më t'jatrën, sheh barkthatë pa mënt si kastravecë,
 Në djell'e shi të rrahur, qe s'dijn' asgjë të ndreqin...

Ushqehen parazitë, pa bërë kurrnjë punë,
 Që rrojnë, me gënjeshttra, që shesin çdo ndërgjegje;
 Me kokën plot me krunde, lëkurën musi gunë
 Shushunja gjak që thithin, pa dhën' asnjë përgjegjje.
 Me fjal'i sheh se merren, me gjepura pa kripë,
 Me frymën mëndësije në lak për të shtytur,
 Biseda pa kuptime, të thëna sa për cipë:
 Themeli-i kalbur fare, mendimi krejt i mbytur.
 Veprime nënëdheshmë, vendime nënërogostë,
 Qëllime satanike për msyjtje shtazarake,
 Për ta kurrgjë s'ka vleftë dhe bota krejt n'u-sostë,
 Pa turp që t'i përdorin për ëndje më vehtjake.
 Se vunë krah e mendje, se janë burra shteti,
 Në fushë t'atdhevisë vërtet politikanë,
 Bismarcku, Metternichu si dhe Gladstoni-i shkreti
 Më kot e shkuan jetën, në fund të pellgut ranë...
 Bashkimi pun'e plotë, si shkëmb që s'tundet vëndit;⁶⁾
 Gjarprinjsht qarkuar trupin, dikur si Laokooni,
 Me zotër sipas kokës, me miq q'i shtrihen këndit,
 Sa s'dijmë se ky truall i tyri n'është a joni!

Nj'aty ku letërsija është gjellë që s'ka shije
 Edh' arti fjal'e thatë q'aspak s'i dihet fara,
 Ar derdhet pa mëshirë për sende kotësije,
 Kur libra s'ke për shkolla, një çap të bësh përpara.

5) Kuptimi i drejtë për drejtë i këtyre vargjeve: Njerëzit që s'kanë një kafshore, që s'mbushin dot barkun me bukë, nuk ngopen me fjalë (me gënjeshttrat) dhe me festat tuaja të shkëlqyeshme.

6) Bashkimi pun' e plotë... = ideja e bashkimit të së gjithë elementëve të këtij kallëpi në krye të shtetit.

Prej gjuhës sonë s'aftë me tinguj harmonije,
 Që shkruhej më një kohë që s'ish për 'të zyrtare,
 Me fraza të këthjellta, me fjalë q'i kish hije,
 Sot zyrat po na ngjeshin një lëng pa shije fare.
 Prej nuses bukur nisur si vajzë trupkërthinjtë,
 Të sotmit na stolisin një plakë me shallvare;
 Le shkolla nër katundet tek faqas lozin minjtë,
 Plevica kemi ndrequr në vend të ngreh' alltare.
 Mësonjës t'arësimit me shpirt të ndryshmë e gjyqe,
 Që vetë fund s'i japin njëj gjuhe lakrash çorbë,
 Me ndërlikime fjalësh q'u bëhen mëntë qyqe:
 Mos presim zell mësimi nga çunat tanë korbë.
 Të rinj përjashta çohen, po rrall'e me zelltari
 Nër shkolla dijenaltë, për t'aftë dijetarë,
 Por shqipen kur s'e dijnë si ç'duhet piksëpari.
 Kot shteti derth të hollat, kot fara hidhet nd'arë.
 Hiith sytë mi botime të javës a të ditës,
 Në dhjetë fjalë shkruar, nuk di në gjen dy shqipe,
 Kalorësit e pëndës si t'aftë kryengritës
 Me shkelm i bijen mëmës e flakin nëpër çipe.
 Një kohë do t'arrijmë, që tash afroj po thuj,
 Mos njohim çfarë gjuhe del frymës sonë gjallë,
 Se trupi n'është i jyni, por shpirti krejt i huaj,
 Mos qahemi se s'kemi të shquar papagallë.
 Me hundën gjith përpjetë dhe ndjenjat të përçarta,
 Me mburrje mëndjelarti dhe sjellje «urt' e butë»,
 Si pemët e paarrija në tul e lëng të tharta,
 Nj'ashtu si ç'duam vetë, q'i dashka mushka drutë.
 Ç'na duhet gjyq e dije ta lodhim tepër trurin,
 Kur puna vete mbarë me kleçka dhe me arna?
 Mjaft qënka me stolira ta mveshim bukur drurin,
 Ta vemë krye këndit, pa le të hamë e-barna
 Të huajt venë peshë, kur shohin ç'ka pjell mendja,
 Ç'del trurit e shëndoshtë, n'është ajk' apo shëllirë,
 Për ndryshë s'të përfillin sido q'ë prurtë gjendja
 Kur ke mungesë dije, kur gjyqi s't'është i dliër.

Në gjirin tonë patmë nj'aq sende vjetërsije
 Kujtime prej të parve nga kohët më të lashta,
 Por ne si ca demonë nuk lamë syresh fije,
 Në gjak e fe të mbytur, çdo send u-shduk përjashta.

Sa tempuj s'ndruan faqe, të fesë stërgjyshore
 Për hirin e njëj tjetrës, dikur pa rënjë fare,
 Me frymë bese ngrehur prej kohësh shekullore,
 Nër falje besnikësh stolisur me thesare.
 Kujdes askurrë s'patmë për gjëra të këtilla,
 Do dru të thata jemi, me 'to t'ushqehet zarri,
 Për vendin kemi qenë më t'egër se nj'Atilla,
 Se gur mi gur më s'mbeti... , na pat mashtruar arri.
 I huaji sa kohë q'e shkeli tokën tonë,
 Sado q'ish një-egërsirë nuk pruri nj'aqë dëme,
 Sa dora jonë vetë shkretuar pat gjithmonë,
 Që dridhej edhe foshnja në barkun e njëj mëme,
 Vëllaji-i yt dhe nderin ta shkelte pa pik droje.
 Me kërcënime t'armës apo me tundje palle,
 Kur shtaza ngulte këmbë. Për të shpëtuar soje
 Dhe priftër rreth të vdekursh pa dashka lojtën valle 7).
 Vandalë po për vehte, krijonjës për të tjerë
 Më vatrën varfanjake si bij të njëj së veje,
 Në botët u-shpërndamë si pendë e hedhur n'erë,
 Për fqinjët kryeprijës, për vehten shpendë prerje.

Je mik i së vërtetës, të marrin drejt të marrë.
 N'i nxjer në shesh të metat, armiq i ke dhe miqtë.
 Me shufrë-e ndjek gëshnjeshtrën, të bëjnë të palarë.
 S'gjen mjete për t'i shquar të mirët nga të liqtë.
 I botës s'jam gjykatës të munt që t'ap dënime
 As s'dua që të hiqem nj'ay më-i mëndjedlirti,
 Por gjyqit fré t'i verë të drejtë s ka për qime
 As urdhri as fuqija, kur ndjenja flet e shpirti.
 Të kisha Dante-i pendë, penel të Raffaelit,
 Me vjersha dhe me ngjyra, me këngë si t'Homerit,
 Gjigandët që po ngrehin sot pìrgun e Babelit:
 Në lavd qjellor t'i ngrehja «heronjt» e Guliverit.
 Katundesh dhe qytetesh si një rapsod shëtitës
 Kurorë do t'u thurnja nër hymne burrërije,
 Kërminjve që krenohen, se janë hyjt' e ditës,
 Burim i lumërisë të s'ultës sonë hije!... 8)

7) Këtu e ka ma tepër fjalën për sjelljet e feodalit musliman shqiptar.

8) Duke ironizuar feudo-borgjezinë, që sundonte në kohën e Zogut, poeti bën një paralelizmë me vend midis këtyre dhe heronjve të veprës së Khanatan Simftit «Udhëtimet e Guliverit», të cilët, edhe pse janë xhuxhi-maxhuxhë (të gjatë një pëllëmbë), kujtojnë se veprat e tyre janë më të shkëlqyerat dhe ata vetë «janë hyjt e dritës».

Gjurmashët e pazottë, të mitur si një dele,
Me veprat burracake dhe me-etjen madhërije!
Kam frikë, trashëgimi mos bëhet gjith fertele:
Ideali-i ëndërruar mos shduket si një hije!

TË RINJVE

O ju që vijni paskëtaj plot shpresë,
Si ata, që s'dinë çase psherëtimi,
Që s'panë vojtje e as durim mërgimi,
As zemrave pik helmi që t'u zbresë.

Na, rrugën drejt e mbajtmë gjith me ndjesë,
Të tretur shumë herë nga trishtimi;
Por mjaltë krejt na dukej hidhërimi,
Kur shihnim se fjala jonë se ze besë¹⁾

Por na ju lemë, shkojmë si shkon vesa,
Asgjë mbi dhe s'qëndron për gjithëmonë,
Si trashëgim ju lemë shpirtin tonë.

Ne shkojm' o shokë, po s na shuhet shpresa,
Se fjalën që ju lamë si pasqyrë,
Gjithmonë do ta keni shëmbëlltyrë.

1) se ze besë = se fiton besim në popull; se besohet.

POEZI PËR NATYRËN DHE PUNËN

DITË PRENDVERE

Dita gdhihet, çel agimi,
Derdhet drita pors i ar,
Çduket nata, shkon qetimi,
Dielli rezet si mburimi
I çon poshtë pors i zjar.

Ndriten kodrat, fshati zgjohet,
Lumi qiellin pasqyron,
Fusha, bregu ngjyra ndrohet,
Fletët dridhen, era ngrohet;
Shkëmbi majën sbardhëllon.

Prej kasolles bagëtija
Fushës dalin për ushqim,
Derës jashtë bukurija,
Kur ndaj kroji, kur ndaj vija,
Këngë dreth me përmallim.

Cunat lozin, vashat qepin,
Plakat e urta tjetrin lesh,
Nuset shkundin, tundin djepin,
Burrat shatën, pleqtë grepin,
Një mban fjalë, tjetri qesh.

P-N
Fushës zbresin tatëpjetë
Punëtorët në mëngjes,
Nëpër arat pors i mbletë,
Kush me veglë kush me qetë,
Me peqinj të përmi bres.

Vjen mjesdita, grat' u shpien
Buk'e gjellë me ç'u ndoth,
Ndënë hije redhe shtrihen,
Hanë drekë, çlodhen, bien,
Pastaj nisin punën mbroth.

Hënà kur nëpër brigjet
Del si dyllë që digjet
Dhe ndrin me ëmbëlsirë,
Çdo gjëje i jep hirë.
Natën e bën të artë
Me dritënë të zjartë,
Rehtë, si edhe çdo vënt,
I ngjyron gjith me ërgjënt.
Sa pëlqim sa bukuri
Që s'e mohon asnjëri!

DUA

Mbi bar dua të prehem,
Të këndoj të dëfrehem.
Të shoh rreth bagëtinë,
Kur hanë edhe pinë.
Të shoh fushat e blera,
Bimrat kur i fryn era,
Njerëzit kur punojnë
Dhe çupat kur këndojnë.

Ah, dua dhe lulet
Kur i çfaqin pekulet!
Dhe flytyrat që venë,
Mi 'to dua të jenë.
Bilbili t'ia thotë,
Djelli t'jet' i ngrohtë,
Pylli të gjelbëronjë,
Qyqja të mos pushonjë.

Dua dhe Shqipërinë,
Se atje kam shtëpinë,
Ku rinja nëpër ferrat
Edhe losnja me shqerrat.
Për këto kam dëshirë
Edh' as dua më mirë,
Veç atje dua të shkonj,
Sa të jem e sa të ronj.

PERËNDIM DIELLI NË VERË

Sa pamje e bukur e madhështore,
Sa magji çfaqet që s'ka mbarim,
Natyra duket më vjershëtore,
Me aqë ndryshime plot me pëlqim!

Si disk i zjarrtë perëndon dielli,
Tej ret' e malet flakë i ngjyron,
Ckuqet e mverdhjet përpjetë qielli,
Një zjar vollkani sikur kullon.

Si pluhur, duken kur po lëshohen
Rezet e fundit me qetësi,
Dhe në kurorë të artë ndrohen,
Duk' u-përhapur plot me magji.

Bredhat e lisat tunden e ndalen,
Kur er' e mbrëmës është në fryjtim;
Porsi në tempull njerës kur falen
Përpara korës me një adhurim.

Gruri, tërshëra gjith ar ngjyruar,
Me pëshpërime tundet me vrap,
Lëndin' e gjërë me lule e shtruar,
Erë prej afshi kudo përhap.

Lumi, përroji në fytyrë ndrohet,
Kodra edhe fusha plot bukuri;
Anës së detit po pasqyrohet
Ulliri i gjelbër me madhështi.

Rëzës bariu si gjithëmonë
I bie fyellit gjith me pëlqim,
Nuset e vashat vjershës ja thonë
Nëpër kasollet me përmallim.

Sa pamje e kandëshme edh' e pëlqyer
Është kur dielli po perëndon!
Ah, sa ëndra, shpresë pa u dëftyer!
S'na sjell e nesërmja që afëron!

TRANDAFILI

Që kur në botë lulet kanë jetë,
Veç unë jam që mbretëroj mi 'to,
Se un'jam Luljambret.
Një tjatër vendin tem as munt ta ketë,
Se gjiret gjërë kur i hap kudo,
Me gaz kushdo më pret.

Që me t'u gdhirë dita prëndverake
Dhe gjer sa qesh një djell dimëror,
Me mall gjithkush më çik.
Që prej kasolles s'ult' e varfanjake,
Si dhe gjer te pallati mbretëror,
Të gjith më kanë mik.

Çdo rreze qesh në gjinjt' e mij kur derdhet,
Çdo pikë vese e bëj margaritar,
Shpall drit' e gaz hirplot.
Kur vjeshtës, pyll e fushë nis e mverdhet
Dhe çvishet robës shelgu qamatar¹⁾,
Prap unë mbetem zot.

Un'jam ay që çfaqem plot magjije.
Stoli kam ngjyrat botën q'e ndërren,
Stoli që syt'i a merr;
S'jam qysh ylberi, qjeish kur del si hije,
Veç për një ças, me gjyrat syt' q'i ren,
Si dh'avull shpejt q'u ter.

Gjithmon me mua bukuria mburret,
Stoli pa shëmbëll jam për çdo krahnor;
Vesonj çdo zjar që djek,
Nuk trembem as njëj dore kur më turret,
Sepse te çdo njeri kam një dashtnor:
Me nder kushdo më prek.

Me mua rruga mundësvet u shtrohet;
Dashtnorve mallin zemrës un' u-a ndes,
I deh me afshin tim.
Kuror' e tufa lulja shpesh më ndrohet;
Kujtdo sa rron, martohet a po vdes,
Prur gaz e ngushëllim.

1) qamatar = vajtues. Këtu: shelgu qamatar, shelgu vajtues, një lloj shelgu me degë të përkulura. (shelgu lotues).

Me mall si pupëll flutura vjen, shtrihet,
Më puth, me kraht, si mik më përkëdhel,
Si nji pandarë shok.

Dhe mbleta punëtore porsa gdhihet
Si prej çdo lule e meje mjaltë vjel,
Më thith e fletë e flok.

Kushdo që vjen, i kënda t'i a fal lulet,
T'i prur në zemër prehje dhe gëzim,
Çdo dhembje t'i a shëronj.
E në kuxon dikush pa mënt e sulet,
Ta shtjerë dorën egër për rëmbim,
Më dhimpset ta pickonj.

Jam për çdo sy me dritë, lumtëria;
Çdo gaz i a shtonj, por dhe çdo lot i a shterr,
Qoft punëtor a mbret,
Qysh plakut q'i përmendet aq risia,
Qysh të sëmurit, erën kush ma merr,
Fuqi ndjen dhe shëndet.

Jam Lulja mbret e paqes s'amëshuar,
Për çdo njeri, nga zemra që më do,
Qëllimin q'e kupton;
Dhuratë qjelli jam për botën çuar,
Si shenjë butësije për këdo,
Fatbardhësi q'endrron.

PAMJE VJESHTE

Shkoj vera
Si hije,
Fryn era,
Shi bije.

Lart qielli
Si plumbi,
Shkoj dielli,
Na humbi.

S'ka jetë,
Ra brymë.
Bar, fletë
Pa frymë.

Rri zogu
Të hajë
Te shtogu
Mi majë.

Ka gojë,
Do jetën
Ta rojë
Të shkretën.

Gjahtari
Del gjahut,
Druvari
Dru krahut.

Del bujku
Mbleth berrat,
Tej ujku
Nër ferrat.

Lart fshatit
Tingllime....
Rreth shtratit:
Dëfrime.

VJESHTA

U çduk vapa, shkojti vera
Dhe bilbili më s'këndon,
Ardhi vjeshta me të tjera,
Syri i ynë q'i shëkon.

Terret koha, hapen retë,
Ngjyrë plumbi përsëri,
Duket prapë tjetër jetë,
Që natyra ndron tashi.

Era fryn dhe fletët bien,
Pemët çvishen si nga mot,
Mali, fusha më s'ka hijen,
Që po e kishte gjer më sot.

Qielli i bukur që dëfrente
Trupin tonë, sot u-terr,
Më s'ka ngjyrën që shkëlqente
Si pasqyrë, si mermer.

Bukuritë janë çdukur,
Shiu e bryma zuri vënt,
Bari, lulet, kopshti i bukur
U-ndryshuan më çdo kënt.

Dhe liqeni i kulluar,
Që ndriçonte me shkëlqim,
E ka faqen të trazuar,
Dridhet, tundet pa pushim.

Veç nga herë me ëmbëlsirë
Dielli rezet na i dërgon,
Natën hëna me një hirë
Në ërgjënt malet i ngjyron.

Por e mirë është vjeshta,
Sepse bujku gjith punon;
Për të vjelur sot ka vreshta,
Nesër arat po lëron.

Njerëzia nga çdo anë,
Posa ngrihen në mëngjes,
Nëpër fushë çdo që kanë
Rendin, mbledhin me kujdes.

Fra me punë gjith të rojmë,
Se veç puna ne na vlen,
Sepse ndryshe s'trashëgojmë
Verën tjetër që po vjen.

DIMËRI

Pylli më s'gjelbëron,
se nga fletët u-shkunt,
As era më s'pushon,
po shpesh degët i tunt.

Dëllëndysheja shkoj,
si na gëzoj n'verë,
Ah! dhe qyqja pushoi,
vajti ndë skëterë.

Flytyrat më s'venë
nëpër lule me qëndru,
Çdo gazmënd e lenë
dhe trishtim' i ka pushtu.

Hëna nuk shëndrit,
se ret' e kan' mbulu,
Veç ngaher' rezet i qit
porsi vash' e turpnu.

Era fryn, bie shi,
veriu vërshëllen,
Vjeshta ikën tashi
dhe dimri me vrap vjen.

Dbora flokë-flokë
të gjitha i mbulon,
Sikur s'je ti o toke,
sa bukur zbardhëllon!

Zogjtë togje-togje,
për me kërku ushqim,
Zihen nëpër shtogje,
kur hanë me nxitim.

Dbora zbardhi malin
dhe fushën tatëpjet',
Njerëzit më s'dalin
dhe rruga është e shkret.

Kudo është pushim
dhe heshtje mbretëron,
Veç veriu me tërbim
përpjek edhe rëzon.

Hoho! Pusho o veri,
mjaft, mos vërshëlle.
Ku qe ec' përsëri
dhe prapë mos u-kthe!

Prëndvera për me ardh
me dit të gazmume.
Fushën me na e zbardh
me lule t'bekueme.

Eja pra o lule,
që rïtesh ndë vesë,
Ti nga qiell u-sule
për me na prû shpresë!

ARDHJA E DIMRIT

Zunë ret' edhe po shoshen,
Dhora bie me qetim,
Dheu mbulohet në të bardhë,
Me një robë plot shkëlqim.

Bien flokët si pambuku,
Sërë-sërë e një nga një,
Bëjnë vetulla mi muret,
Ndron fytyrë posht' çdo gjë.

Zë fryn era pa pushuar,
Del veriu me tërbim,
E ngreh dborën porsì pëndë,
E bën togje me nxitim.

Pylli i çveshur rri i trishtuar,
Sikur qan, sikur mban zi,
Drurët tunden, krahtë ndehur,
Bëjnë lutje si njeri.

Çduket fusha an'e mb'anë,
Në syt' duket porsi det.
Përtej lumi ndrit si ergjendi,
Porsi gjarpër rrethon, shket.

Dridhen zoqtë nga të ftohtit.
Porsi fleta ndënë shi,
Kur foleja majës shelgut,
Që t'i mprojë s'ka fuqi.

Në fshat ditën duket heshtje,
Sipër tymi veç rrethon;
Për m'at'anë dushku i vogël
Po tunt kryet e vajton.

Her' pushimit zë dëgjohet,
Reza, kodra shpesh gjëmon.
Hyjn' e dalin njerëzija;
Zë sopate depërton.

Ndë kasolle plaka e zbardhur,
Pranë këndit po tjerr lesh,
Vështron flakën që del zjarrit,
Lark menjtohet... loton shpesh.

Del e reja në dritare,
Në gjith foshnjen përkëdhel
Dhe një këngë mjaltë e embël
Duk'e puthur. gojës del.

Jashtë çunat hidhen. lozin.
Gjersa uriya i largon;
Ndenjur shtratit vash' e bukur.
Duke ëndur po këndon.

Natën fshati fle në prehje,
Kudo paqe mbretëron.
Nër kasollet ënden endra:
Shpresë jete që s'shtërron:
.....

Zunë rehtë prap' të shoshen,
Dhora bie me qetim,
Dheu mbulohet në të bardhë,
Me një robë plot shkëlqim.

P A M J E

Që lart nga qjelli
në hapësit, si lësh i zjarritë,
u-rëkëlye djelli,
kur perëndoi.
Por mb'udhë, maje shkëmbi të njej mali,
takoj të jetë mali-i lartë,
me që dot hovin nuk' e ndali,
keq u përpoq, mënt kryet e dërmoj.
Një gjak të kuq zu plagës hodhi,
u-skuqnë-edh' ujrata edhe toka,
u-skuqnë rreth e retë.
Por mentë kur i mblodhi,
kur pa q'ë dhimpte koka,
plot helm u-shduk e shkavi tatëpjetë.

* * *

Në pikë të vrapimit
i rodhi gjaku shumë;
fytyr' e tij u-skuq si prushi,
sado në det e lau sa mundi,
me gjetht' e pyjeve q'u-fshih
dhe tërë natën mbet pa gjumë
dhe prej dëshprimit
sysh derthte lot si kokra rushi;
se kur përtej u-duk prap në mëngjes,
gjer sa u-gdhi,
s'i kish pushuar.

Dhe posa dolli, kryet shkundi
prej dhëmbjes së tmerruar.
Si gjaku mirë s'e kish lënë,
i pati lidhur faqet me një bres
dhe brezi lyer që me gjak.
një bres i bardhë fijesh, si çdo fije lesh,
se lesh nuk ish aspak,
por ishin fasha resh,
fytyrës q'i kish venë.

* * *

Si hej zu gjaku shpërkënditej¹⁾ nga që redhi!
U-skuqinë prap edh' ujrata edhe toka,
u-skuqinë rreth e retë;
tej kresht'e maleve me dborë shtruar
dhe bredhat majrave, q'u dukshin si burbuqe.
u-lyen ngjyrë trëndafili;
dhe deti i tërë u-bë pasqyr' e kuqe:
i larë që me gjak sicili,
sikur prej dore magjistari t'ishin ndruar!
.....

Më von, kur pa se dhembjet i pushuan,
shpejt fashat tej i hodhi.
kur pa se syt' i-u kthjelluan
dhe e ndjevi vehten më të lehtë,
zu mentë, prap i mblodhi.
kur pa se me s'i dhimpte koka,
me hov, plot gas, u-hohtë më qjell përpjetë.

HYMN HËNËS

Hën' e verdhë, hën' e bardhë,
S'je as mollë, s'je as dardhë,
Por je tokë pa një flagë,
Plot me rrudha, plot me plagë.

1) shpërkënditej = shpërndahej.

Hën' e artë, hën' e-ërgjëntë,
Se ç'i more botës mëntë,
As e bukur as me hije,
Faqe shtrige plot me lije!

Kot të thonë se je vashë
Ty sydjall e kokëtrashë;
Kur vjen rrotull na sbarth dhëmbët
Si kukuth t'u thefshin këmbët!

Djemt e vajzat q'ëndërrojnë,
Si fatore¹⁾ t'adhurojnë,
Kur me pralla rin' u kënda,
Që t'u-lozësh në shtrat brënda.

Magjistarët ty të shkelin,
Mendjelehtët që t'i mjelin;
S'di ç'të thonë, s'di ç'të lypin,
Buzë e gojë kur përtypin!

Ca të falen, ca të luten,
Ca për ty në zihje futen,
Ti nxjer gjuhën, goj'-tagare.²⁾
Që t'u tallesh si qyqare.

Herë nxihesh si një nëmë,
Herë ndritesh sa një lëmë,
Kur, si drapër, shtrigë nate,
Kur, gjysmake, sylugate.

Herë dukesh korë e artë,
Se je mvarur më të lartë.
Po lugetrit gjith arijnë,
Syt' e faqet të t'i grijnë...

Të gjithë duall gënjeshtarë,
Si dashtnor' e vjershëtarë.
Më kot hymne ty të çohin,
Se ty mirë nuk të njohin.

1) fatore = që sjell fat të mirë.

2) goj' tagare = gojëmadhe sa tagari (mangalli).

Po të dijnë, ti se ç'jeshe,
Gjak turinjte do t'i keshe;
S'do t'të bënin aspak lutje:
Do t'të çporrnin dh'aq më tutje.

MALL NATE

Del hëna lëmsh si ar,
Lart bregut porsi korë,
Me rezet reth kurorë,
Çel buzët qesh si zanë,
Me kryet gjith më nj'anë
Dhe faqet plot me zjar.

Heth dritën nëpër gjeth
Gjith hargje edhe shigjeta,
Derth ngjyra faqezbeta;
Lot, tundet si fantomë¹⁾
E syëmbël hyn në dhomë,
Bën qarke murit reth.

Haj hënë m'u afro,
Kur shtratit jam i shtrirë,
Si vashë zemërmirë;
Mi ballët puthmë nxehtë
Dhe mallin tem të shkretë
Prej shpirtit ma largo!

DËSHIRA IME

Pylli, prozhmi ku bën hije,
Ku qetimi mbretëron,
Lule e bukur, ku po bije,
Er' e malit ku s'pushon.

Atje, shokë, atje dua,
Kur të vdes, kur të mbaronj,
Të ma bëni varrin mua.
Që të çlodhem, si kërkonj.

1) fantomë = hije.

Më largoni nga të qarët,
Që nër varret s'ka pushim,
Se s'kam punë me të marrët,
Që nuk dinë ç'është qetim.

Vaj për mua, lottë janë:
Pikat vese në mëngjes,
Kur vjollca qan' më nj'anë,
Kryet unjur gjer në bres.

Majë kodrës në lëndinë,
Afër pyllit plot me lis,
Ku me radhë zoqtë rinë,
Dhe mburimi murmuris;

Pranë ujit të kulluar,
Udhëtari ku qëndron,
Ku bariu rri i gëzuar,
Me mall zëmre po këndon!

Këto dua varrit pranë,
Të më qajnë me këndim,
Që u ka falur nymfa zanë,
Të zbavitin shpirtin tim.

S'kam dëshirë për vajtime
Po lark Pllutonit të jem;
Ndaj Olympi, nër kthjellime,
Shpirtin tim dua ta kem.

ORA E ZEMRËS

Shkrihen ujrat nër liqene,
Qjelli fletët nis i hap,
Mbyllur zemra rri si qene,
S'do të çohet jashtë një çap.
Strehvet treten dhe krongjijtë,
Shterrin lotet gjith pik-pik,
Zemra hesht e mbleth pëqijtë,
Me një sy më sheh të lik.

Maje biskut zogu tundet,
 Rreze vere gjith po pret,
 Gjumit zemra s' do t'i shkundet,
 As një ndjenj' asaj s'i flet.
 Kryet kaçja¹⁾ qet si trime,
 Plafn²⁾ e bardh' e flaku tej,
 Tuf' e barit, dje si qime,
 Sot çel gishtrat musi hej.
 Dhe gjinkalla mer qitharën,
 Nj'arratitës vjershëtor,
 Rri mpreh zërin mi të parën
 Fije barit prendveror.
 Hapu zemrë, vjen prendvera,
 Rreze shkasin më çdo skaj.
 Mer lahutën, dil tek dera,
 Nisia këngës e mos qaj!
 Thuria këngës dhempshurije,
 Çele zërin magjiplot,
 Ligjëratën dashurije,
 Q'e dha Qielli dorëplot.
 Çohu zemrë, shteri lotet,
 Bjeri tingllit ledhatar,
 Se gjësendi s'vlejnë motet,
 Sa vlen çasti magjistat!

VEGIM PERENDIMI

Me sy habije shoh tej largësirën
 Dhe rehtë ndënë vetull si dremitin,
 Shoh rrezet qysh e prekin errësirën,
 Me mijra shtijza syresh që reshqitin.

I lodhur dalngadal po shduket djelli,
 Sikur dikush që posht e heq pa reshtur;
 Porsi një libr' i math mbyll faqet qjelli
 Me pamjet madhështis' së tij të heshtur.

Dhe hije e murme vjen me fletët hapur,
 Me hovin e paprehur t'amëshimit,
 Nër thonjt' e saja shpirtin duk' ma kapur,
 Si bisha pa kurrfare përdëllimit.

1) kaçja = lulja që del e para në prendverë.

2) plafnë = qilimin

Del hëna me syt' e saj dërptonjës
Dhe me vështrim të thellë magjistari,
Çdo send e namatis me hov qëllonjës,
Më deh me plot mënyra gënjeshtari.

Ndë heshtje dhe nër ëndra bote së paprekur
E çanj mërgimn' e ndjenjave të mija,
Me mëndjen tej pafundjen duk' e ndjekur;
Vëshgoj çdo hyll ta shkoj mi vigje e vija.

Në luftë të pa reshtur jam me vehten,
Gjesend kërkonj t'i prur për ta kënaqur.
Por shoh fuqit' e mija si po treten,
Sikur pa shpresë prap për të m'u-çfaqur!...

Nis endet dita prej plehures zezë,
Sa natës gjurmë fare më s'i mbetet,
Mi tokë, gjërë shtrihet një tryezë,
Ku drita derdhet posht si ar që tretet.

I dehur jam prej bukuris' së ditës,
Prej kaltërsis' së qjellit të kulluar,
Q'e kqyr si çdo send me sy shëtitës,
Plot etje të një ëndjes së pashuar.

E shoh si derdhet rrezja magjistare,
Në faqet si më puth me mall dashtnori,
Sikur që lart një dorë shpëtimtare
Ma fal sërish atë që dje ma mori.

LETRE PREJ KATUNDIT TEM

Urdhëroni, zot, në fshatin tonë,
Me shtëpi të bardha si gjithmonë,
Me avlli dhe porta pleqërishte,
Gjith me buzëqeshje dhendërishte,
Ku dritaret qeshin bukurije
Nga të vëndit lule plot me hije:
Bozilok i gjelbër që mban erë,
Që të deh sikundër deh një verë,

Me 'të bashk' e bufka 1) magjistare
 Që tërheq me pamjen ledhatare
 Dhe qershiz' e turpshme porsi vashë,
 Q'i çel syt' e kuq të saj gjumashë,
 Si dhe karamfil' e trëndafil
 Që, pa dashur, vjen të fton sicili.
 Po të hyni brenda do të shihni,
 Si ju prehet syri nga q'e shtini:
 Në të bardhë muret gjith të lyer,
 Si një trup i paqm' i papërlyer.
 Dhomat, posht e rrotull bukur shtruar,
 Gjith me shtresa dore zonje shkruar,
 Q'u shkëlqejnë ngjyrat qysh ylberi,
 Me fytyra shkabe dhe sklifteri;
 Prej shtëllungash, dita pa u gdhirë,
 Tjerur lesht' e bardhë, fijedlirë,
 Si velenxa, shkorsa²⁾ dhe qilime,
 Endur gjith me këng' edhe ëndërime;
 N'avlimend punuar-dit' e natë,
 Siç tek na me zell punojnë gratë;
 Çdo q'u del nga duart e qendisur,
 Esht gjith lule-e flutura stolisur;
 Më çdo send të vet' e të shtëpisë
 Duket dora, mjeshtri-i bukurisë.
 Pa le djellit rrezet kur i çohen,
 Faqe, faqe ngjyrat sheh si ndrohen,
 Dhe kur hën e plotë vjen e bije,
 Sheh pallate prallsh plot magjije;
 Ku gjen krejt një pritje miqësore,
 Si nër viset tona malësore;
 Tek ju presin, jo më pak bujare,
 Zonja si dhe vajza shtatkrenare!

Urdhëroni, zot, në fshatin tonë,
 Që pret dyerhapur si gjithmonë,
 Se mundimi kot s'ka për t'ju vajtur,
 Sado ment e kini për ta mbajtur!
 Se një drek' e darkë do të gjeni
 Dhe një shtrat të lirë ku të fleni;
 Dhe tek një të varfër po të shkelni,
 Pa ju pritur mirë s'do të delni!

1) Bufka = një lloj luleje.

2) Shkorsa = qilim me lesh dhije, që e shtrojnë në dhoma ku rrinë.

Ka sicili miqtë për t'i prekur
 Një lakror e mish a zog të pjekur;
 Vez' e petka, gjalp' e kos a shalcë,
 Po gjith aq të majmë mu si palcë!
 Pa le qumësht, djath' e gjiz' e dhallë
 Plot, se fshati ka mjaft gjë të gjallë,
 Dhen e dhi, si kecër ka dhe shqerra,
 Lopë e viçër, dema dhe mëshqerra,
 Nër kullota çuar me barinjte,
 Të shijojnë barin e kërthinjtë,
 Dal nga dal kur kthehen mbrëma herë,
 Fyell e këmborë zzejnë n'erë,
 Tufa, tufa malit kurse vijnë,
 Të ze malli kur po blegërijnë,
 Që t'u-a mjelësh qumështin e majmë,
 Siç tek na q'e kanë, ment sa mbajmë.

Urdhëroni, zot, në fshatin tonë,
 Ku fryn er' e malit si gjithmonë,
 Se katundi ynë, fala Zotit,
 Eshtë plot nga çdo prodhim të motit:
 Grurë ka, dhe misër e tërssherë,
 Pa le vreshtat, zot, kur janë bërë,
 T'ëmbël mjaltë rushtë si ngaherë,
 Që del syresh fort e shijshmja verë.
 Ka edh' arra e qershi e thana,
 Po nër ne më shumë bëhen mana,
 Porsi vethe varg q'u mvaren serët,
 Gjer sa skuqen, nxihen në të berët;
 Që, prej frytit tyre kaq të shquar,
 Del një e pirë me-emër të dëgjuar.
 Pa ka dhe fasule t'embla shumë,
 Se burimet rjedhin porsi lumë;
 Nër luadhe ritet bar me lule
 Dhe në kopshte kunguj plot me tule.
 Uj' i ftohtë derdhet nëpër kroje,
 Ujë, q'ep shëndet po pive soje;
 Që del malit, shket për mes lajthije,
 Gur mi gur me sulmin engjërvije ¹⁾.
 Pa ne kemi bujq e punëtorë,
 Gjith flori që del ku venë dorë.

1) engjërvije = zhivë.

Në fshat tonë burrat nuk përtojnë,
Si diku që gratë t'u lërojnë.
Ca, dhe vatrës tyre në largohen,
Gjith për fshatn' e vet' ata mendohen.
Nga të gjitha t'jetë plot shtëpija,
Siç' e do dhe nderi dhe vetija.
Portën miqve ne gjithmon u-a çelim,
Se zakonet, zot, ne nuk i shkelim,
Se ky vëndi-i yn' munt ka të meta,
Po, për pritje miqsh i tretet jeta,

PUNËTORI I MIRË

Ngrihet që me natë,
Pa dalë mirë djelli,
Mer që edhe shatë,
Pa u zbardhur qielli.

Nd'arë vete me gas,
Punon me dëshirë,
Dhe, dreka si u qas,
Ha edhe pi mirë.

S'trëmbet kur fryn era,
As shiu kur pikon,
Se këtu është vlera,
Për atë që punon.

Punën si e mbaron,
Që djersa i rjeth
Dhe djelli perëndon,
Ay veglat i mbleth.

Mbrëmanet në shtëpi
Nga puna vjen çlodhet,
Mer fëmijën në gji
Edhe ha ç'të ndodhet.

Vreshtën e ka kujdes,
Bagëtin' e ushqen,
Pa mjell nuk'ri në thes,
Të gjitha mir' i kthen.

Vjeshta kur afrohet,
Ay shtëpin' e mbush
Dhe ri e qetohet
Pranë zjarit me prush.

Sa gëzim ay ndjen,
Kur ka se ç'i duhet;
Dimëri i pëlqen
Edhe kurrë s'huhet.

Puna është një nder,
Për çdo njeri me mënt,
Përtimi është vrer,
Pa fjalë pa kuvënt!

P U N A
(pjesërisht)

partociu
Kujt s'i pëlqen të punonjë,
Ay s'munt të quhet njeri,
Se kërkon gjithë të ronjë
Me gënjeshtër e djallëzi.

Puna e nderon njerinë,
Ajo i sjell fatbardhësi,
E ka plot edhe shtëpinë,
Kurrë s'mbetet me dor' më gji.

Shumë jan' ata që rinë...
Dhe fëmija vdes uriye,
Po të vështrojnë shtëpinë,
Mbarësia lark i shpie.

Natyra ka mjaft dëftime,
Që na mëson si të bëjmë;
Qi për ne janë burime,
Me mëndjen si t'i çbëjmë.

Shpesët, kafshët nat' e ditë
Gjithë përpiqen për ushqim,
Edh'i kanë plot shtëpitë,
Sepse punojnë me mundim.

Ashtu dhe ne të punojmë,
Si duhet mirë për ushqim,
Begati të mos lakmojmë,
Se edh' ajo sjell hidhërim.

«NUSJA E MBARË!»

Buzëkuqurës

Tire leshtë e bardha Nuse,
Mer shtëllungën se shkon vera,
Leri fjalët se na krruse,
Se e ke dimrin munt te dera!

Bagëtin' e ke përjashta;
U myk bari nër luadhe
Dhe në lëmët kalbet kashta,
Ti po mbahesh zonj' e madhe!

S'bëhet kurrë puna vetë,
Lypset vendit pak të tundesh;
Mbet lakrori me një petë,
Ti po krihesh e po shkundesh!

Nxir unazat, merr gjilpërën
Dhe qep linjat për fëmijën,
Qiti rrathet, përvish llërën,
U laj petkat, që t'u ndrijën!

Nër të huaj burri tretet,
Ti po ndreqesh me të kuqe,
Tjatër send ty më s'të mbetet
Veç për dita si burbuqe!

Gjith me djersa dhe mundime
Të mban murgu me të holla,
Ti nër endje dhe gëzime,
Kur me rrushka kur me molla!

Me pasqyrën gjith në dorë,
Mbet shtëpija e pa fshirë,
Ti po zbardhesh porsi dëborë,
Enët, vatra blozë nxirë!

Shko në magjet e bëj bukë,
Shih se brumi t'u-thartua;
Shtëmbat thahen dhe ti nukë
Del për ujë gjer në krua!

Ç'pret t'ët vjerrë plakë-krrusur?
Ngrehu zonjë, punën bëje,
Mos rri zemrës duk'i-u lusur
Dashuris' edhe çdo gjëje!...

Ti s'di fare ç'thotë fshati:
M'i derth flokët laqe-laqe,
Por, gjithmonë s'të ndih fati,
Se s'do kesh më sy e faqe!

SHPESET UDHËTARE

Kurbelur

Tok mbledhur si nga mot
Po shkojnë ndaj mërgimi,
Nga kulmi, nga largimi
Na lenë «lam' tu mirën»
Dhe çajnë hapësirën,
I bien erës m' not.

Lark venë për ushqim,
E nxijnë qiellin, ngasin
Ethirit¹⁾ sipër shkasin;
Vjen dbora, dimri i mprehtë,
Kërkojnë vent të nxehtë,
Plot shpresë dhe kuxim.

Për gojen pa përtim
Mi dete, male shkojnë,
Rezikun s'e peshojnë,
Mundim edhe të vojtur,
Se jeta duhet rrojtur,
S'ka prehje as qetim.

1) ethirit = eterit, nëpër eter, nëpër hapësirë.

Asdreni në mes disa ărsimtarëve të rrethit të Korçës — 1938

POEZI EROTIKE

PREJ KATUNDIT

Vështro Kocin si po tundet
Me fustanen klinda bërë,
Udhës ecën, robës shkundet,
Që ta shohë fshati i tërë.

Ndënë festë sërë-sërë
Mban baluket përmi ballë;
Dreth mustaqet si gjilpërë,
Djal' i bukur, djal' i gjallë.

Anterin' ¹⁾ e ka stolisur
Gjith me sumbulla, me lule.
Mengët, jakën të qendisur
Vija-vija plot pekule.

Mbathur kalcat²⁾ pulpës ngjitur,
Lidhur dizgat³⁾ çufka-çufka;
Me opingat majë ngritur,
Telatinë⁴⁾ plot me bufka

Mban silahun⁵⁾ me pallaska,
Me pishqollën⁶⁾ të fërkuar;
Edhe unazë Koci paska,
Si një dhëndër i gatuar...

Por as Nonka faj s'ka fare;
Çup' e gjatë si selvia,
Façekuqe si fshatare,
Që s'di ç'është djallëzia...

1 anterinë = petk me mëngë të gjata.

2) kalcat = kallçe, që i vishen këmbës nga poshtë deri në gjuh.

3) dizgat = rrypat.

4) telatinë = llustrofini

5) Silahun = Brez i lëkurtë ku mbahen armët.

6) pishqollë = armë brezi me çark.

Në pasqyrë leshtë krehur;
Hundëhequr si sqifteri;
Me dy mollë ndë gjit mfshehur,
Afruditë prej mermeri.

Lyer leshkat me vaj afshi,
Mban gërshetat krahve zgjidhur,
Me mandilen ¹⁾ prej mëndafshi,
Majë kokës bukur lidhur.

Kur mëngjezit del në krua,
Si sorkadhe shkel ngadalë;
E përveshur si një grua,
Çupë trime, më s'ka fjalë!

Po edhe Koci poshtë s'lihet,
Se për Nonkën ka dëshirë;
Pranë kroit ay gdhihet,
Që t'a shohë ca më mirë.

Syt' i shtije ndënë vetull,
Me mall zjarri duk' e parë,
Kur me dorën ndënë sjetull,
Kur tek ujët duk u larë.

Me vështrime gjith të mfshehta,
Me shmbylljen të qepallës,
Dhe shigjeta majëmprehta;
Si ca gjëra të përrallës.

Po më kot ato shkëndija,
Prush e zjarr pa nonjë flagë,
Se shum' herë dashurija,
Sjell një brengë, hap një plagë.

Ment e tija po baresin,
Endrash sytë i arratisen,
Porsi fluturat që vdesin
Pas një lule dhe shastisen.

1) mandilen = shaminë.

Po edhe portës sa her' dilte,
Syt' i mbante tatëpjetë,
Kur i mbyllte, kur i çilte,
Me një ndjenjë, mall të mfshehtë.

Djal'i turpshmë kishte frikë,
Gojës fjalë që të nxjerë,
Se zakoni është një çikë
Nom i dytë, dhe ka vlerë.

Koci deshte, Koci priste
Veç një fjalë t'i dëgjojë;
Gjaku brenda i kërciste,
Për një buzë për një gojë.

Kudo vente, mal a fushë,
Kur kullose bagëtinë,
Sytë, vetullat e gushë,
Ishin ëndrat për të zinë.

Zjari flagë kish lëshuar,
S'ndjente vehten n'është' e tija;
Tërë ditën i menjtuar,
Nonka ishte perëndija.

.....

Koha shkonte edhe më s'priste;
Shpresa Kocit s'i ishte thyer,
Si do puna që të ngjiste,
Nonkën s'kish për te këmbyer.

Nonka hiqej çupë oxhaku,
Por as Kocin s'e harronte,
Me fustanen si zëmbaku,
Franë derës kur po shkonte.

At' i saja re kish vënë,
Cuni portës shpesh se shkonte,
«Mirë dita» q'ï kish dhënë
Edhe syëmbël q'e shëkonte.

Trim i dukej në të dukur,
Syri i mbushej plakut tonë.
Djal' i fortë, shtat të bukur,
Njeri mali, si ç'e thonë,

Ay Nonkën dëshëronte,
Si pas sërës ta martojë,
Sa për Kocin as kujtonte,
Këndit dhëndër ta bekojë.

Po në botë shumë herë
Ngjasin gjëra të çuditëshme;
Kjo s'është ëndër ashtu n'erë,
Por është punë si e përditshme.

Aq' më tepër dashuria
Me fuqin' e saj të mfshehtë
Këput hekura e dreth vija
Dhe zbut zemra fare lehtë.

Kot as Koci s' u-mundua,
Se dëshirën shpejt e mbushi,
Për pak kohë djali u vlua,
U-shojt flaka, mbeti prushi.

S'di se qysh u bënë fjalët,
Po një mbrëmë pushka krisi;
U pajtuan të dy palët
Pas ca javë e dasma nisi.

Si ndë dasmët ardhë miqtë,
Tërë fshati mori anë,
Dhe të mirët, dhe të liqtë
Në kurorë të gjith'vanë.

Si dy lule të rinjtë ishin,
Kishin bashkë dashurinë,
Gra edhe burra zili u kishin,
Kur u shihnin bukurinë!

.....

.....

Ish i lumtur pun' e madhe,
Sikur bota t'isht'e tija.
Gazi i Kocit kësaj radhe
Qe veç Nonka edhe shtëpia.

Kur të tjerët iknin, shkonin,
Zenin botën gjat' e gjërë,
Kamje, pasje të fitonin
dhe thesare për të bërë,

Kur po shokët pa pushuar
Shkonin, mernin arratinë,
Duke lënë të shkretuar
Si atdhenë edhe shtëpinë,

Vetëm Koci s'u mejtua,
Shum' të holla të fitojë,
Që të lerë fshat e grua.
Për të huaj të punojë...

Prej katundit s'u nda kurrë;
Dhe si trim që s'do të dijë,
Kish shtëpinë si një burrë,
Plot me pasje dhe... fëmijë.

S H E G A

Posht tek manat në livadhe,
Me një poçe buzëthyer,
Goj' e duar kuqelyer,
Po breth Shega si sorkadhe
Man pas manit, e rëmbyer.

Era hollë fryn nër fletë,
Manat bijen, asaj i venë;
Gjarpër syt' asaj i venë,
I sjell qerthull, dihet vetë;
S'dij se ka dhe sy që s'flenë.

Në të mugët si ca hije
Tunden plepat e kërcasin,
Erës fletët i përplasin,
Shegës tmerr në gjak i bije,
Drithma trupit gjith i shkasin.

Uj' i zallit shkumb' e valë
Qet mij' zera me t'u-derdhur;
Mbetet Shega dyll' e inverdhur,
Kur nga zërat ndjen dhe fjalë:
Pas dokush mos t'i ket' erdhur!

Porsi trime, s'i a ka frikën,
Çdo rezikut i bën ballë.
Doj të dinte kush qe vallë.
Ndalet vendit e më s'ikën,
Por, s'pa hije gjëjegjallë.

Era s'lodhet duke fryrë,
Kur më fort e kur ngadalë,
Flokët Shegës i a bën valë
Qysh mi supe e mi fytyrë,
Fijet derdhen palë-palë.

Me kuxim të pa treguar,
Ngritur heret, gjinjsh e dliirë,
Zbret nër manat fushës lirë,
Poçen doj për ta rafshuar,
Mblith e mblith nga kish dëshirë.

Puna s'vete pas pëlqimit,
Të vesh dorë ku s'ke leje.
Qofsh e bij' e njëj së veje,
Po s'i vure fre lakmimit,
Dorës tjetrit bije preje.

Se dhe Lili, trim si Lekë
Prapa manit po rri fshehur,
Syt' e mendjen i mban mprehur,
Po pret gjahun që ta prekë.
Drejt në grackët q'i pat ngrehur.

Lili djali re kish vënë,
Për dit' manat q'i përfshihen;
Shkunden erës, vetë bijen,
Një me dor' ay s'pat zënë
Dhe kusarët as që dihen.

Si një hije Shega afrohet,
Pa mos dijtur çdo të ngjasë.
Munt të zotin që ta hasë,
Se me dreqin kurrë s'lohet
Dhe gjësend do të pëlçasë.

Gjith me mendjen në të mbledhur.
Lot gishtrinjtë si gërshërë,
M'i mbleth manat gjat' e gjërë,
Drejt në poçe duk' i hedhur,
Si nga hera që pat bërë.

Pshtetur manit shëmbëllevi,
Se gjësend sikur lëviste,
Prij¹⁾ me frikë gjë mos ngjiste,
Sa dhe poçen diç' e thevi,
Kur pa vajza se ç'e priste.

Me vrap Lili, plumb i sulet,
Me rrëmbim e kap për brezi;
Shega pa se puna ndezi,
Doj t'i hiqet e t'i çkulet,
Por ay s'e lij nga mezi.

— «Bjerma poçen, se thyej,
Shoh se qënke një kusare!
Mos e luaj dorën fare,
Se, për besë, gjak të lyej,
Po m'u solle kundërshtare!

Në fshat hiqesh zonj' e madhe,
As s'të flet ty kush me gojë,
Kur del portës del me drojë,
Po për mana nër luadhe,
Më për turpin s'ke nevojë!?»

1) prij = priste.

— Lerma poçen, Lil, të lutem,
Pa çdo faj kam për ta larë!
Me ty s'dua t'jem e sharë,
As në zihje s'do të futem;
Di se je një djal' i mbarë.

Shoh se degët janë pranë,
Dhe, kur era po fullonte,
Pashë manat q'i rëzonte
Kur këtej e kur mb'at'anë,
Gjë që mua më dëmtonte.

Lil, për Zotin ty të pashë,
Prapa manit q'ishe fshehur,
Por me mendjen s'kam pandehur,
Që të sillesh aqë trashë;
Se në qesha, s'jam e dehur.

Sa për mana, po të duash,
Mblith ti nesër nga të mijat,
Pse t'i shtojmë të këqijat,
Kot të rrish e të më ruash,
Kur i ndreqim bashkë vijat?»

Plot me sjellje ledhatare
Dhe me fjalë, ment i-a drodhi
Lilit, zëmrën-diç' i-a mvodhi,
Me t'i falur mij' thesare
Dhe çdo send asaj q'i ndodhi.

Manat qenë shkak i bërë,
Se qëllimin kush s'e dinte?
Gjë në mendjet n'ish q'u ndrinte,
Dashuria, thom, e tërë
Ish ajo në gjak q'u shkrinte.

Gjith katundi vesh pat marë.
Shegës gjë s'i mbetet pa thënë,
Mi të vjedhur sa qe zënë;
Dhe në dihej vajz' e mbarë,
Nuk dolli si pat qenë.

Goj' e botës zu të bredhë,
Gjëmë fjalësh soje rodhi.
Munt as ish ashtu si ndodhi,
Se në Shega doj të vjedhë,
Lili Shegën ish q'e mvodhi.

Vreshtës pjekur ishin rrushtë
Dhe nga manat q'ishin «vjedhur»
Dil rakija-ajo më e zgjedhur.
Mollët kuqur musi prushtë
Me sy bënin për t'u mbledhur.

Që nga manat gjer në vlesë
Shum' i rëndë çapi s'ishte,
Zjarr i ndezur flagë kishte,
Të dy zemrat dojin vesë,
Si dhe lulet në lulishte.

Dasm'e madhe qysh gjëkundi:¹⁾
Përmi shtresat vija-vija,
Sa s'i nxente më shtëpija,
Lojti valle gjith katundi,
Të kënaqur nga rakija!...

THELLENZA E LEKËS

Djal' i bukur si ndë pralle,
Që në krye e gjer në funt,
Shtat të naltë, sy të gjallë,
Çun i ritur në katund,
Një krijesë bukurije,
Trim i mbarë plot me hije!

Po ç'ka Leka që mejtohet,
Gjith i pshtetur mi një gur?
S'i qesh buza, as qetohet,
Por as këngës më s'ja thur;
Asaj kënge dashurije,
Lart ndaj qielli që të shpie.

1) qysh gjekundi = si asgjekundi.

Kthehet trimi mbrëmë fare¹⁾,
Fushës punën kur mbaron;
Ndaj shtëpia «dy dritare»
I heth syt' edhe rënkon
Për thëllënzën që rri mfshehur
Përmi shtërsat shtrirë, ndehur.

Kur shkon rrugës ndaj deriçka,
Majë këmbës thumb më thumb,
Heth thëllënzës me guriçka,
I bën shënjë si pëllumb;
Veç fytyrën t'i vështrojë,
Zjarri i zemrës që t'i shkojë!

Sot ashtu dhe nesër ndryshe,
Endra Lekës shpejt i del,
Se Thëllënzën dallëndyshe
Me mall zjari e përkëdhel,
Gjith me fjal' edhe premtime
Për një pritmje me gëzime.

... Nd'atë vent të parën herë
Ajo dorën kur ja dha,
Kur prej gazit që kish ndjerë,
Një lot faqesh dheut i ra;
Çel një mbimë plot burbuqe:
Trëndafil me lul' të kuqe.

N Ë K R U A

Nga ditë del në krua,
Me stomnën shkon në dorë;
Peqinjte gjer në bres,
Lan këmbët në përdua
Të bardha porsi dborë,
Për mbrëma, për mëngjes.

1) mbremë fare = vonë fare.

Së largu Nereidë,¹⁾
Prej detit sikur dolli,
 Si shkumbë plot shkëlqim;
Si një Karyatidë,²⁾
Fidias që e polli
 Në botën për kujtim.

E trembur si sorkadhe,
Prej gjëmbi si e çpuar,
 Heth sytë me habi.
Çudi' e saj e madhe
Ish, kur, duke u-afruar,
 Po sheh një trim të ri.

Mi kaln' e tij si reja,
F'atosh, çudi e rrallë;
 Symath, mustaqezi,
Vështrimet si rrufeja
Ja heth asaj përballë,
 Me syt' sikur e pi.

Plot gas e buzëqeshur
Ndeh dorën edh' i lutet,
 Pak ujë ay i kërkon³⁾
Dhe rri mi kalë shgjeshur
Sa syri s'i çkëputet
 Prej dritës q'e verbon.

.....

Plot turpit ajo syve,
Me kryet tatëpjetë,
 Zgjati enën pa një zë;
Nga dridhjet e të dyve
Derptimet⁴⁾ ah, të mfshehtë,
 Ra stomna, copë u-bë!..

1) Nereidë = personazh mitologjik i grekërve të vjetër, «Zana» te na.
2) Si një karyotidë, Fidias që e polli në botë për kujtim = si shtatorja e karytidës (personazh femër i mitologjisë greke), punuar nga Fidias i skulptor i famshëm i Greqisë antike.

3) shqjeshur = pa armë në bres.

4) dëftimet = tronditjet e brendëshme shpirtërore.

BUKURIA

Kasolles për mëngjes
Del vasha mveshur hollë,
Me gjiret si dy mollë;
Kri anës vijës lahet,
Kur shihet dot më s'mbahet;
Lesht' derdhur gjer në bres.

M'e bukur as më s'ka.
Ndë syt' ajo si njihet,
Kur faqet sheh dhe ijet;
Prej gazit qesh e nxehet
E me ënda malli dehet;
Si veten shoqe s'pa.

Fryn era, leht' ushton.
Dhe vija si pasqyrë
Ndron faqe, ndron fytyrë,
Si pënda dridhet, tundet;
Prej shelgjesh gjeth ze shkundet
Hap redhe ku pikon¹⁾

Një dridhje zemrës ndjen,
Kur sheh se bukurija
I ndrohet rudha e vija,
Kur vetullat si hargje
Dhe leshtë unazash vargje,
Si ç'ishin më s'i gjen.

...Sheh trimin tej kur shkon,
Syzjarri plot shigjeta;
Depërtime ndjen të mfshehta.
Heth sytë prap' te vija
S'sheh gjë veç hij' e tija.
Qesh nd'ujët... ëndëron.

1) Prej shelgjesh gjeth zë shkundet, hap redhe ku pikon = Mbi vijë, aty ku bien gjethet nga shelgjet, kapen rrathë.

NJI ORË LUMTËSIE

Hëna ndritte porsi ërgjënt,
Kur ndë kopshte bashkë vinim
Dhe me dorën mi krahun tënt
Të ndihnja mi bar të rinim.

Ah! sa ëmbëlsirë ndjeva
Kur dorën ma zgjate,
At'her fare më s'e mfsheva
Mirëdashjen zëmrës sate.

Lulet na çonin një erë
Shum' t'ëmbël e të pëlqyer,
Edhe zefirët ngaherë
Na kujtonin pa kurcyer.

Rezet që na përgëzonin,
Kur ishim të përçafuar,
Dashurinë na e shtonin
Me një mall të paharruar.

Sa fjalë t'ëmblla më thoshe,
Kur përkëdheleshim të dy,
Dhe me syçkat bukuroshe
Më bënje të mos ndahem nga ty.

Po dyshimi nuk më linte
Të të besonj se ti më do;
Si hëna rezet q'i mfshinte
Dhe i çonte ku desh ajo.

Veç ahëre kupëtova,
Se je zemër plot mëshirë,
Dhe veten time e ngrova,
Kur më puthe me dëshirë.

TI ME SY TË ZINJ!

(këngë)

O moj ti me sy të zij,
Q'i ke flokët por si ar,
Eja mezin të ta mar
Se po s'ardhe do t' të vij!

O moj ti me sy të zij,
Q'i ke buzët si qershi,
Falma dorën e mos ri
Se po s'ardhe do t' të vij!

O moj ti me sy të zij,
Me vështrimet si rrufe,
Falmi sytë që më sheh,
Se po s'ardhe do t' të vij!

O moj ti me sy të zij,
Me ato lule rreth në bres,
Nem një lule të mos vdes,
Se po s'ardhe dot t' të vij!

KTHIME

Kur të pashë më s'të lashë,
T'u-afruash e s't'u-ndashë
Dhe me zë t'ëmbël të thashë:
«Sa të dua o moj vashë!»
Edhe më gjunjë të rashë,
T'u-luta gjer sa u-vrashë.
Po nga zëmra psherëtita,
U-treta u-lebetita,
Se asnjë fjalë s'të qita,
Gjer sa shpresën far' e ngrita,
Se m'u-mërzit sa të prita,
Aq sa u-ngrys edhe dita.
Vetëm pastaj un' u-zgjova
Dhe mëndjen time e ndrova,
Kur zemrën ta kupëtova
Dhe ika e të harrova,
Nga tër' mundimet shpëtova,
Si edhe shpirtin e qetova.

Pastaj ti mbrëmanet herë
Më vjen rotull si një shqerë,
Si një flytyrë ndë verë
Dhe më lutesh aqë herë;
Po tashi shëko të tjerë,
Se s'të dua moj e mjerë.

MALLI I PESHKËTARES

Peshkëtar, peshkëtar mos nxito,
Mbaje lundrën e më vënt qëndro,
Se më kënda të t'shoh!
Peshkëtar, qi ujën e trazon
Dhe me krahtë valat i mërgon,
Ktheu e më shiko!
Peshkëtar, qi deti s'të tmeron,
Kur ay m'fryhet ti zë këndon,
Ktheu mos më harro!
Peshkëtar, qi ke djellin për shok,
Hënën si edhe gjith yjtë tok,
Prit, prit mos u-largo!

FUQIA e DASHURISË

Kur era fryn me ëmbëlsi
dhe faqen ma përkëdhel,
Ah! ahëre ndjenj një fuqi,
qi zemrën sikur ma çel!
Kur djelli ndrit me ngröhtësi
Edhe trupin ma gëzon,
Mendja më ikën me vrapsi
edhe ëndëra vështron.
Kur henëza me m'fshehtësi
mi mua rezet i çon,
Shtrihem se jam ndë qetësi,
Po gjumi nuk' më pushton.
Kur rehtë janë ndë gjënim
dhe koha rëndë mvrejton,
Gjaku im është ndë trazim
dhe shpirtin ma turbullon.

Kur deti zjen me duhi
edhe valat i shëkonj,
Aher' menjtohem si e si
atje të hidhem t'shpëtonj.

Por kur krahëtë mi zgjat ti
edhe' un të përqafoj,
Oh, mbaju zemër se tashi
dua edhe që të ronj!!

X ✓
DASHURO!

Shëko lisi si më flet,
Fjalë t'embla si më ushton,
Degët unj e më thërret:
Dashuro, se koha shkon!

Maj' e plepit gjithënjë,
Kur tunt kryet më qëرتون,
Përpjek fletët më çon zë:
Djalë ç'pret e s'dashuron!

Er' e malit me një ushtim
Dhe mburimi që kullon,
Gjith më thonë plot gëzim:
Dashuro, se koha shkon!

} Kopshtit vasha që po pret,
Si zog pylli që këndon,
Buzëqeshur më thërret,
Djalë ç'pret e s'dashuron!

Mua zëmra gjith më reh
Brënda gjaku më valon,
Ma ndes mallin më vë re:
Dashurô, se koha shkon.

} Çdo gjë rrotull më pyet:
Djalë ç'pret e s'dashuron,
Ditët shkojnë, jeta shket,
Dashurô, se koha shkon!

KUJTIMI I SAJ

Çelin lulet plot burbuqe,
Trëndafili lëshon erë,
Mbushet fusha lulekuqe,
Kalli gruri nis të nxjerë.

Mua malli më ka marrë
Për natyrë për prendverë,
Dhe sa syri më ka parë
Prapë s'nginjet nonjë herë.

{ Por kujtimet nuk më ndahen,
Mëndja e ime nuk lagrohet,
Zemrës, lotet kurrë s'lahen,
Kur ajo më mftytyrohet.1)

BALLADA E BARIUT

Në rahje drite, malesh i qarkuar
Ish një pallat me pamje madhështore,
Tek rij një bijë mbreti syqjellore,
Me flokë t'artë krahve të lëshuar;
Hyllesh' e bukur, plot risi verore,
Magji shpërndante, hire perëndije,
Sa, trëndafile, vjolca dhe shpatore
Nakar i kishin nga q'u bënte hije.

Në rahje zemre malli të pashuar,
Nër ëndra dehje t'ëmbra dhe gazmore,
Prej buzëqeshjes saj përkëdhelore
Dhe zoqtë cmiri zen' e kishin ndruar.
...Së largu n'erë tingëll vij këmbore
Dhe fyelli me vaje dhempshurije;
Me dhen rreth pikaloshe dhe leshtor
Rrij një bari që tretej dashurije.

1) mftytyrohet = përfytyrohet.

Në rahje shpresash, ëndrash i errësuar
Prej bukuris' së rall' e shëmbëllore,
Me dridhje përkëdheljes prendverore,
Dritares syt' i çonte pa pushuar,
Q'i vogël ikur vatrës tij prindore,
Pa shokë dhe nër vise vetëmije
Dh'ay massi krijesë qe njerzore::
Një zjarrit tretej, zjarrit djalërije!

Në rahje mendje truri të menduar,
Me drithma të panjohura trupore,
I shigjetuar prej së ndritshmes kore,
Që mënt' e kres' i-a kishte mjergulluar,
Gjith priste çastin e së lumes ore,
Të lumen orë çasit mrekullije,
Që veç t'i prekte gishtin e njëj dore:
Si shënjë njohje, shënjë miqësije.

Në rahje gurësh uji të kulluar
Me vrull' i derthte valat tingëllore
Një lumë rreth banesës mbretërore
Me pika mij' ylberesh i trazuar.
Kur djelli shkrepse rrezet mëngjezore,
Një zë dil valës rrebtë, zë magjije,
Aq sa gjëmonin grykat malësore
Dhe drita tingllesh endej fije-fije.

Më kot po pret ti buzët ëngjëllore!
T'asaj që kurr' o djalë ty s'ti bije!
Aty qëndro, me lulet rro fushore
Bari, njëj bije mbreti s'i ka hije!..

... Në rahje fletësh vjeshte së vonuar
Dhe lote hyjsh e hëne mbrëmësore,
Nër blegërima berrash fatmizore,
Heq shpirtin një bari pa u-kunguar.

E BUKUR' E DHEUT

Që lart nga reja ka pikuar,
Shëndrit si gur margaritari,
Si pika e vesës e kulluar;
Agim mëngjezi, dritë ari,
Magji' e prallës pa treguar.

Ndë buzët ngjyrën e qershijve,
Ndë syt' të kaltërtit e qiellit,
Ndë lesht' të verdhit e kallijve;
Fytyr' e saj si drita e diellit,
Dhe trupi hiri i perëndijve,

Mburim e krua bukurije.
'Saj i unjet madhëria e mbretit.
Kur del, le gjurmë prej shkëndije,
E bardhë porsi shkumba e detit,
Ndë pamjet një verbim magjije.

Del soje drita e vërtetë,
Fytyra e saj shkëlqen si korë,
Si reze ndrit, që prur gjith jetë;
Sikur mban qiellin, yjt' me dorë:
E bukura është e dheut vetë!

Të gjith i falin shpirt e zemër,
Se shëmbëll shoqe s'ka në botë,
Nër lulet lule është më emër;
Kushdo q' e sheh s'kuxon të thotë:
Se nuk' është ëngjëll, por është femër.

Luani i fortë krejit¹⁾ zbutet,
Kur ijet i sheh dhe bukurinë;
Dhe murgu shenjtit kur i lutet,
Shigjetë e përshkon të zinë,
Si hyll prej qiellit kur çkëputet.

1) krejit = krejt.

Dhe mbreti qoft' a punëtori,
Për 'të shpesh zemra u reh të dyve.
Fetari qoft' a vjershëtori,
U merret mendja, drita e syve:
Demon, që gjyqin¹⁾ shpejt ta mori!

TINGËLLIMË

Qante Erosi, lot derthte lumit anës.
As dielli rezet të arta më s'i a çonte,
Po me trishtim i shtrirë dheut rënkonte,
Si një që vdes në ramjet e këmbanës.

Në shpirt plot helm, se format e Dianës
Më s'dukeshin' tek ujët që kullonte,
Veç erë vjeshte shelgjet i trazonte.
Dhe fletët laheshin në vënt të zanës.

I dukej nat' e zezë jet' e tija,
As sytë s'kishin më shkëlqimn' e zjarrtë,
Sepse me kohën bashk' i u shojt risija.

Kot Erosi po priste prap' të kthehet,
Kot e kujtonte trupn' e saj të kjartë:
Se jishin ëndra plaku... shpesh që dehet!

NARQISI²⁾

Te një lëndinë mali me breth e lis qarkuar
Qe një mburim me famë, pa reshtur që mburonte,
Me n'ujë-ërgjend, i pastër, se vesa m'i kulluar,
Se çdo rrugtar pa dashur një grim' aty qëndronte.

Një çun bari, Narqisi, sa her' aty qëndronte,
Prej bukuris' së vet po tretej si-i hutuar,
Aqsa për çast fytyrën vij n'uj e pasqyronte,
Gjer sa i-u bë sëmundje pa bar, për t'ia shëruar.

1) gjyqin = gjykimin, mendjen.

2) Narqisi = personazh i mithologjisë greke.

Ehko-ja nymfë ushtore, keq syrin i-a pat vënë,
Por s'di, bariu i mjerë në lule qysh u-ndrua;
Në lule ngjyrëverdhe, në lule shënjë zije.

Për mallin e djaloshit, në vojttje q'e pat shtënë.
Më kot jehon Ekho-ja dhe sysh derth lote prrua:
Se fli sëbashku ranë prej malli, bukurije.

THAISA

Qysh sot edhe në kohërat e lashta
Shpesh etja ndizej pas njëj bukurije.
Zjarr merrnin ndjenjat, flagë si merr kashta,
Veç për një ças të shkurtër lumtërije.
Valltarja Thaisa trup e mes kërthinjët,
Rinis' s'Athinës ment' i a ishte prishur
Dhe filosofët pleq e flokëthinjët
S'i ngopeshin gjith pranë duk' e grishur.
I madhi Leka, Zot i gjithë botës,
Dëshirë pati pas ta kish me vehte.
Për dashurin e tij ndaj mendjekotës
S'i ndahej duke humbur dit' e natë.
Nër kupa t'arta vera rithte lumë
Mbi shtresat më të shtrejta njëj Asiye.
Të përçafuar binin shpesh në gjumë,
Duk' e kaluar masën çdo liriye.
Nër kthetrat e pat kapur si tigreshë,
Çdo ças me te, pushtuar goja-gojës,
I lypte, sikur t'ishte mbretëreshë,
Me piska zjar t'i fusë Persepjës.

MOTIVE TË NDRYSHME

PËR GJAH

Fyshekët për brezi
Dhe pushkën mi krah,
Pa zbardhur mëngjezi
Të dalim për gjah!

O burra bre shokë,
Rreth hapur të gjith,
Vënt zini mi tokë,
Lart malit më vith!

Thëllënza edhe rosa,
Dhi t'egra mjaft ka;
Arinj, dera, dosa,
Sorkadhe si ka.

Nosita edhe shkurta,
Plot turtuj ndë gjeth,
Verdhashka të urta,
Kot plumbin s'e heth!

Bam, bum! të kërcasë,
Drejt plumbi mi 'to,
Mberdhe¹⁾ sa t'pëllasë;
Mer gjahun dhe shko.

Në krahtë ngarkuar,
Gjithkush në shtëpi,
T'i hajë i gëzuar
Për ditë nga tri.

Mësallës t'i shtrihet
Me verë rush-zi,
Dhe rrojtjes t'i vihët:
Me hâ edhe me pis.

1) mberdhe = përdhe.

QYQJA

Gjithë shpesët me fole,
Gjithë bota mae shtëpi,
Vetëm qyqja mbet si qe,
Zog i shkretë dhe fatzi.

Si vjen prilli, nis këndon
Pyll më pyll e gjeth më gjeth,
Këngë-e vaje gjith lëshon,
Tunden malet lis e breth.

Me zjarr këngës kur ja shtron,
Zemrës mallin na e nxjer.
Pylli, kodra rreth gjëmon,
Radhas kuku! kur i-a mer.

Shum' i kënda, kur ja thur,
Si kasnec i lajmes re;
Veç që zemrën e ka gur,
Rron si murgu, s'ka fole.

— Përse qyqe nuk gjen shok,
Pse arratisesh bri më bri?
Pse s'afroresh të jesh tok,
Siç e la një Perëndi?

Përse qyqe s'më dëgjon,
Fjalës seme s'i ven vesh?
Pse si brumbull breth, kërkon,
Jetës shijen që t'i a gjesh?

Kur këtu e kur atje
Del e shdukesh si skifter.
Shkoj qershori, ti më s'je,
Sikur bije drejt në ferr.

Ze vjen vjeshta brym' e shi,
Kohë e dimrit me cingrim.
Ti gjith vet' o zog fatzi
E shkon jetën në harrim.

Shih bilbilin një trupmi,
Dëllëndyshen sygjarrush,
Dhe thëllënzën ngjyrëhi,
Me folenë si gjithkush.

Ndo lavroshen krahëshpejt
Shkurtë-e turtull a po çdo,
Ndo mëllinjën këmbëdrejt;
Palë-palë i sheh kudo.

Ve ti pjell e ve ti s'ke,
Rron e lirë e pa kujdes,
Zogjt' e tu se ku i le,
As të hyn ndopak në thes.

S'të ka hije qyqe aspak,
Kurse mëndjen nuk' e shtron,
Çdo gjë e gjallë që ka gjak
Mbi dhet posht' e vetëm s'rron.

Veç në qoftë se ndoj³ mëkat,
Farës s'ate i ke çpërblim,
Zog i mjerë n'e paske fat
Ta shkosh jetën në mallkim,

Rro pra, qyqe nd'arrati,
Se ky qënka fati-i yt:
Gjith pa shok e pa shtëpi,
Gjith me vaje e lot në syt.

FYELLI

Kujtim Dëshirës së pashuar të
Naim Frashërit për bagëtin' e
bujqësin' e Shqipërisë.

O fyell, t'adhuronj me mall e besë,
Se bashkme zërin tënd hyjnor jam ritur
Qëkurse njoha djalëri.
Se ti në shpirtin tem ke derdhur vesë,
Në kulme gazi ndjenjat duk' m'i ngritur
Me një të rrallë dhempshuri.

Me tyn' e ndjeva mallin e pashuar
Të dashuris' së tokës arbënore,
Q'ë kam për dita n'endërrim.
Me tingllin tënd, kujtimi-i kohës shkuar
Nër ment më shkon me plot filladi verore
Dhe me të thellë ngazëllim.

Ti kur i a mbush me plot e kur i-a thua,
Sa zërat ven, e vijnë palë-palë,
Si valle vargut ëngjëllor,
Si shok në zë ke kodr' e mal e prrua,
Porsi prej goje zane t'jet'i dalë
Prej njëj pallatit madhështor.

Qysh drit' e hyllit shket mi rreze hëne,
Me faqet e liqenit duk' u çmallur,
Me drithma droje si dashtnor,
Dhe verbi i yt, lajmtar i njëj së thëne,
Të bukurës së dheut me zë të çallur,
Blaton nër ne fullim veror.

Kurse prëndvera gjiret nis t'i çelë
Dhe, me t'i hapur kraht' e saj të gjërë,
Na jep fuqi dhe hir qjellor,
Dhe ti, kur gishti gamat nis t'i shkelë
I jep të re fytyrë botës tërë:
Krijon rreth nesh një kor gazmor.

Bariu me ty nër bjeshkat del e çmallet,
Me vaje tingllesh, vaje plot magjije,
Çdo zjarr të zemrës që ja tret.
Me ty të rinjtë radhas heqin vallet,
Të shtyrë prej së shenjtës dashurije
Në gjinjt' e saj gjithmon q'i pret.

Sikundër gjethet hollë dridhen n'erë,
Aq sa nga drithm' e tyre këngë çpallen,
Duke trajtuar harmoni,
Dhe zërin tënd kushdo q'ë ndjen përherë,
Kujtimet e harruar prap i ngjallen,
Mu si një qjelltë symfoni.

Del bujku ngul parmëndën, shpinëthyer,
A korr kallingjt' e pjekur bukëprurës,
Q'as vetë s'di për kë dërsin,
Me ty çdo breng'i shkon duk' u shdëfryer,
Sikundër' i shkon edh' etja n'ujt' e gurrës
Q'e kap me *grusht* edh' e përpin.

Dhe prindrit tan' e kohës së larguar
Me ty në brest e shpatë në përdornin,
Ja mbushnin këngës plot me zjar,
Nër luftra trimëri duk' u-flakruar,
Gjithmon' kurorë mundjeje të kornin,
Si ç'korrtë Leka legjendar.

Plot andje dhe Minerva perëndesha,
Me tyn' e shkonte kohën nër dëfrime,
Lart tek Olympi shkrepitmar,
Dhe Nymfat rreth e rrotull si hyllesha,
Me valle çaprythmike dhe kërcime,
Ndërsenin Bakhun ziliqar.

Virgjili, mjeshtër këngëtar me famë,
Nër shekuj aq' të tjer' e qysh Mozarti,
Prej teje bëjtin shenj't alltar.
Me tyn' ëndërrijtnë popuj q' as i pamë,
T'ushqyer idealesh që së larti,
Prej njëj burimi shpëtimtar.

Sado të tjerë sot ta zunë rendin,
Si shenj' e re të njëj qytetërimi,
Që s'njeh në botë kundërshtar.
Por vjershëtorët hymne ty prap t'endin,
Se, mi të gjith' prap ti plot forcëtrimi
Qendron, o fyell magjistar!

TINGËLLIMË

Këndoni djema e ardhmja është e juaj;
Risija¹⁾ është një lule, bukuri;
Gëzoniju tashi në moshën tuaj,
Si edhe prendvera rreth kur derth magji.

1) Risija = rinija.

Dhe gruri fushës korret, bëhet duaj.
Çdo lule çel ndë kohë, s'ka se si,
E paktë është jeta, moti sa një muaj;
Dëfreni e valle drethni përsëri!

Shkon koha e bukur, vjeshta vjen afrohet.
Ze bryma mi fletë e gjelbërime.
Fytyrës s'dheut si faqe e ngjyrë i ndrohet.

Dhe ju të rinj, me këngë edhe gëzime,
Ngadal' bryma mi kryet kur t'u shtrohet,
At'her si pleq... dëfreni me kujtime!

KUJTIME TË SHKUARA

Ku munt t'ju gjej, o shokë djalërije,
Që ta shijoj prap kohën e pëlqyer
Të çastit, që na mbushte lumërije,
Kur losnim varg, me gaz të padëftyer?

Aspak s'na ndjentej shpirti pik mërziqe,
Prëndvera zemrës krejt na qe mbërthyer;
Nuk dinim se kjo jetë plot mërije
Të tret pa shpresë gazi për t'u-kthyer

Si fletë vjeshte e tundur prej çdo ere,
Si ças fatbardhësiqe që s'vjen fare
A porsi një ëndrë e shdukur nate vere,

E ndjen, e sheh, si shpresat udhëtare
Të prurin ëndje kur-e-kur papritur,
Si dritë hëne fushës së zhuritur.

KOTESIA

Në qytet, nër kisha gjith të vjetra,
Do varre shoh rrënime, të harruar,
Përmi mermert q'u duken disa letra,
Mishkrime të njëj jetës perënduar.

Ca, thyer copra, posht' e lart të hedhur,
Disa si për t'u tallur bërë shtrojë,
Të tjerë grumbuj murit pranë mbledhur
Si gjë që s'ka më kush për 'ta nevojë.

Shkon bota, syt' i heth mi ta shum'herë.
Por, si çdo send që shpesh e gjuan syri,
S'i jep ndopak as rëndësi, as vlerë,
Kur sheh se gjë, në pun' askujt s'i hyri.

Kush munt ta dijë ç'kanë qënë vallë?
Se letrat krejt prej kohës janë ngrënë:
Veç si kuror' u duken lart në ballë
Do flet' ullinjsh e lisi rrotull vënë.

Kush munt ta dijë me sa shpresa rrojtnë
Ata q'i dirgjen hijes s'amëshuar?
Kushdi me fatn' e njerësve sa lojtnë,
Sa ranë fli nër këmbët tyre shtruar?

Me lajka munt sa qënë gjallë rrojtnë;
Munt pa kujdese jetën e mbaruan;
Më tej se vehtes tjetër botë s'njojtne;
S'u dhembti munt sa lote që pikuan!

Pas, munt, se lanë bij q'i trashëguan,
Nër andje, munt, që pasjen e shpërndanë;
Veç për një copë her' edh' u harruan,
Qiri të ndezur buzë varrit s'panë.

Besonin se, po vdiqnë vet' një herë,
Ka për t'u-ndritur varri për gjithmonë.
Nuk' dinin se do flenin si të tjerë
Q'as shenjë më s'u mbetet në të vonë!

Kurrkujt s'i dhemp, për ta, kujdes të ketë.
Përsipër shkelin njerës dhe bagëtia.....
E vejmja veprë pa themel në jetë,
Nj'ashtu si ç'po u-a donte kotësia.

PASQYRA

Kurgjë nuk jam në botë!
Një veglë jam pa shpirt e jetë,
Një qelq, si gur i ftohtë;
Zili ndokush as munt të ketë,
Veçse në qoftë mendjelehtë.

Njeri s'trazonj me dorë,
Se duar s'kam, as këmbë e gojë,
Jam varur musi korë,
Më prek me dorë kush të dojë
Dhe s'di se si të më nderojë.

Të gjithë kujdes më kanë,
Më vënë tek u vjen më mirë;
Më mbajn' e shtratit pranë,
Për dita faqet duk' m' i fshirë,
E bukur t'jem si vajzë-e dliirë.

Sa veta që m'afrohen
Të gjithë më vijnë duke qeshur;
Kur mvishen a kur ndrohen,
Shpesh, kur i shoh edhe të çveshur,
Më kqyrin ëmbël, buzëqeshur.

Më tepër e më dendur
Shoh zonj' e vajza kur ndërtohen;
Dhe burra shoh të çmëndur
Përpara meje që t'harrohen,
Të zbardhin dhëmbët, shtrembërohen.

Por fajin s'e kam unë,
Në dashkan që të përkëdhelen
Dhe s'kanë nonjë punë;
N'u kënda dit' për dit' të çelen,
Mëri s'u mbaj gjërsa të velen.

Po ku më ze çudija,
Për ca që kohën e humbasin!
Dhe zjarr n'u merr shtëpija,
I shoh se kokën as e vrasin,
Po shpesh, dhe vehtes zjarr i kllasin.

DY TRI FIALË PËR OXHAKSINË

I shtrenjtë atdhetar. Unë nuk munt të ju kundërshtohem për punëra që muntni t'i gjykoni sa më mirë se të tjerë, por e dreqta së dreqtës, munt të thom se kanë arësye disa shqiptarë të zemrohen për shkakun e bejlerëve. Sa për punët e tiera nuk përziejhem.

Në është që të bëhet Shqipëria më vete, e si ju thoni ndë «Albania e vogël», që, kurrë mos u bëftë, nëmos qoftë se të tërë shqiptarët nukë do të gëzohen ndë të drejtat e tyre, dhe në duam të vemë pas mendimit të madh qi thotë: Egalité, Fraternité, Liberté, ahëre ç'nevojë të jetë kombi ndarë në shkalla, me zotër e me robër?

Shqiptarët përpara kanuneve duhet të jenë një. Titllat të shporen, madhësi nuk duhet.

Apo si, besoni që oxhakësia të urdhëronjë si sot edhe ahëre? Në është ashtu, nuk duhet qeveri, kur oxhakësia qenka m'e fuqishme se qeveria.

Të jetë oxhakësi, po të jetë secili për vehten e tija. Si? ahëre ata të tjerët do me thënë janë të poshtër, zëri i tyre të mbytet e në duan të kërkojnë një të dreqtë, edh'e cila është në dorë të oxhakësisë të mos kenë leje këta të ngrihen më sipër nga frikë e oxhakësisë?

Jo! në është që të bëhet siç kemi qëllim, të gjithë shqipëtarët si qytetarë të jenë më një shkallë.

Titlla si, lordër, kontër, baronë, të lipsen, aristokrati s'duhet, se në qoftë kështu me të tilla fisnikësie, ahëre ç'duhet liria, kur nuk munt të jetë për të gjithë, po vetëm për një anë të kombit, ç'duhet qeveri, kur oxhakësia është zëvendës qeverie?

Ato që kini shkrojtur te Albania Nr. I, mot i pestë nën titllin «Shqipëria me 1801 e më 1901», janë me aqë rëndësi e aqë të drejta, se na rëfejnë të vërtetën. Pra, besoni se më një mot u-këmbyen punërat? Se ahëre thoni se të paka shtëpi kanë mbetur e më të shumtët bejlerë vanë në Stamboll...

E si? tashti u këmbyen e vetëm ca vanë në djall, edhe të tierët u penduan njerjesh, sikur i përktheu ndonjë me stap të magjepsur?

E dini fort mirë sot si është, e munt Zotria juaj nuk i dini aqë, se jini ritur në mes të botës së qytetëruar, si ron gjindia ndë Shqipëri. Edhe unë s'i dinja, se i keshe haruar, po tashi e

dy viet, kur më shpuri fati të vete prapë, vallë si besoni se i gjeçë? Gjithashtu si ç'i kisha lënë. Parësia mbretëron, edhe gjindien ta shëkosht, të këputet zëmra.

Kur shkojnë bejlerët udhës, edhe gurët hiqen më nj'anë, pa le që njerëzit që dridhen kur u dëgjojnë zënë. Kurrë s'kam dëgjuar (edhe në janë, ata janë fort të rrallë) një bej të zbresë më poshtë e të pyesë një të varfër si shkon, sikundër shohëmë nëpër vise të botës së qytetëruar.

Në është që ca duan të marrin mprimin e odxhakësisë, aqë më tepër ne duhet të marim mprimin e vegjëlisë, se jo parësia është shtyll' e kombit, po vegjëlia. Ajo vegjëli që derdhet kurdoherë më çdo rezik, kur parësia ri edhe vështron për së largu, ajo vegjëli që është përpjekur edhe sot përpiqet me nevojat e rënda, të cilat nevoja parësia nuk i ndjen, se, si ju thatë vetë, lëpin këmbët e anadollakëve për ca ërgjënt. Ajo vegjëli që në kohë të Skënderbeut ish e lumtur, sot është shtypur e shtrydhur.

Në do odxhakësia të shpëtonjë popullin, pse ri, ç'pret, pse u thotë atyre të marin armët, po s'i marrin ata vetë më parë, po si ngingen me premtime. E paratisin (1) popullin që u bashkua me ata me një trap që nuk di pastaj ngaha të dalë edhe mbushen burgjet.

Eshtë detyra jonë të mos e lemë vegjëlinë ndë thonjt e mprehta të parësisë, po të kërkojmë t'i shërojmë plagët e gjakta, të dhemburit e të cilave e ndjen gjer në palcët.

Ne dëshërojmë që të bëhet një e drejtë për të tërë. Ç'nevojë për këtë parësië si është sot?

Parësi do të jetë ajo vetëm që e do populli, që e nxierr nga gjiri i tij.

E ju, or atdhetar, që jini mburur (2) ndë dritët e asaj France popullore, ku dini fort mirë si u bë e drejta e popullit, ku dini më sa paanësi gjykohen punërat, oh! ahëre mos vini re sa shkruajnë ca që duan të mprohen që të mos u priten thonjtë, po gjykoni punërat më së afërmi. Mentohuni sa pun' e shënjtëruar është kur për krahi që të mpronin ata të dobët, ata që s'kanë fuqi të ngrihen më sipër, që të na rëfejnë të dhemburat e nevojat e tyre.

Shumë lark jemi qëllimit në mos i mendofshim të tëra këto. Të ju mundësh të bënit një udhëtim në Shqipëri e të shëkonit. Ahëre do të thoshnit se kemi të dreqtën.

Pra, ahëre mundim të jemi të lumtur, kur ay qëllim është i mbaruar.

1) e paratisin (gr.) = braktisin.

2) mburur = jeni bërë burr, jeni rritur.

Me këto radhë nuk dua që të shkruanj as kundër Z. Nuri Beut, as kundër Zotërisë s'uaaj, por, kur pashë ato fialët e sipërme, shumë më trazuan. Se sot s'është dita e sharies edh' e çaries, për të cilat na qeshin armiqtë, të cilët ndalojnë edhe bashkimin; e ca më tepër sot, më vënt të bashkohemi, duke punuar dorë për dorë, sicili sa munt e sa di me dashuri e pa cmir për të mirën e kombit.

Nukë dua të flas as kundër ca bejlerëve të vërtetë atdheutarë, të cilët janë fort të paktë, që s'u ndjehet gjishti fare, po sillen mire me të tërë si të vërtetë oxhakë që janë.

Mbaronj, duke ju lutur të mos zemërohi po të thomi të vërtetën, gjithënjë të vërtetën.

Më 6 të Marsit 1902.

PARËSIA E SHQIPËRISË

(1912)

Parësia na duket se të gjithë veprimet e lëvizjet kombëtare të popullit i sheh si ca gjëra të paqëna, i sheh me një sy të shtrëmbër, si lodra foshnjarake, me nj'anë sikur duke dashur të rëfëhet se është edhe me atë, po më tjetër anë të mos e lerë edhe atë q'ë ka në dorë.

Parësia është ajo që gjer më sot i ka mbajtur punërat më vënt, pa mos dashur të vërë këmbën ku lypset ta vërë, të vejë pas një ideali të vërtetë, pas një rruge së drejtë e atdhetarije me themel e të ngrihet atje ku lavdia është e pa sosur, e jo të kalbet më atë pellg ku hidhen tërë qelbësirat e botës. S'duan të marrin atë erën të kjarë që i shëron, që i ngjall, por, në atë pellg po e heqin për këmbë dhe popullin, duk' e bërë pedestal, ballë e funt, që të rinë ata përsipër, të duken përpara botës se diç janë, pa kupëtuar si bota me një qeshje ironike tallet me ta si njerës pa pikë vetëdije, për vetveten e tyre.

Na thonë se ata punojnë me mënt e me rregull, kur shohin se nga kjo punë e nga ky veprim i tyre ka harirë Shqipëria në këtë shtet për t'u qarë.

Cilat janë mirësitë që i suall Shqipërisë gjer më sot? Cilat janë ndryshimet që pat vendi? Cilat janë përparimet e popullit? Ato që i shohim sot të pakta te mentaliteti i ndjenjave të shqipëtarit, i ka se i bëri vetë, i fitoi me djersët e veta. Parësia as është lëvizur, parësia s'ka nxjerë asnjë zë.

Parësia e solli vendin tonë në këtë ditë si s'ka më keq. Nga moskujdesi, nga të mos ndjehur se ç'detyrë kanë përpara popullit që i nderon, po përveç të fryrë me frymë për një madhështi vetiake edhe fanatizmi, dashurie për çdo të huaj, s'e kujtojnë fare vëntlermin e tyre, po, që atje lart ku ndodhen, e çkallmuan më keq. Shqipëria për ditë që shkon, më vënt të shohë një ças lumërije, sheh një jetë e rrojtje mjerësije e fatkeqësije. Populli ka marë botën duk' u përhapur më të katër anët e dheut, qytetet e katundet po zbrazen për ditë. U mbush Misiri, u mbush Greqija, u mbush Rumanija, ku s'gjen fshat pa mos gjetur shqipëtarë të vendosur, që të mos kujtojmë Serbi, Bullgari e të tjera. E tani më në funt përtej Atlantikut, në Amerikë po derdhen vala emigrante shqipëtarë pa numur. Nuk dimë nga tërë këta në u këthefshin prapë 25 për qint, po ç'thom, 10 për qint.

Të gjitha këto ngjasin se parësia shqipëtare u përkujdes edhe po përkujdeset ta lumërojë Shqipërinë!

E lumëroj, se shqipëtarët iknë edhe u a zunë vendin muhaxhirët e të tjerë, e lumëroj se kur populli thëret, ata u bijen nër këmbë armiqëve për kush' e di se ç'dëshirë; e lumëroj se të huajt pothuaj janë gati ta përçajnë e ta përfshijnë. Këto janë vepra kombëtare t'atyre që duan të thonë se janë oxhake. Por, mjerisht oxhake të vërtetë më s'ka, se i shojtë s'di se kush, posi tha tjetër herë një shqipëtar i njohur ka disa vjet; e nuk di në janë sa gishttrinjt të një dore.

Disa prej parësisë e hedhin fjalën, duke thënë se çështja shqipe s'ka rënë në duar mjaft serioze, se ata që punojnë janë njerës të ictim! Por, u pyesim Zotërinj prej çdo feje a besim qofsh: pse s'iu përveshhtë punës e ta merni ju në dorë, kush ju mbajti? Pse nuk' u-dëgjua një herë zëri të buçasë përtej rrethëve tuaj?

Pse të rini me duartë e këmbët kryq? pse zemrën ta kini të gurtë? Popullin e kini si dyllen, përdornie duk'i dhënë formën e fundit.

Fusha është mjaft e gjërë, urdhëroni e merni anë në lërimin e saj, shkalla është e lartër, urdhëroni e ngjituni ku dëshëroni! bënie detyrën si atdhetarë, edhe populli i tërë ka t'u vijë pas; mernie flamurin në dorë, valonie nër viset e Shqipërisë dhe s'mbetet asnjë pa të mos u vijë ku të doni!

Se kjo therori u mungon, u duk çiltas. Se s'kini të drejtë të na i mohoni këto që thomi, provë kemi të vjetmet. (1) Parësia kur pa popullin të thëresë, ajo s'u përgjigj ndjenjavet e dëshiravet të tija. Munt të na objektojnë disa se parësia ishte me mish

1) Është fjala për kryengritjen e malsorve të Veriut më 1911.

e me shpirt me 'të. Por as kjo s'është me themel, se në mos e hapnë gjirin përpara plumbit, nuk hapnë kuletën që të dërgojnë plumbin në gji t'armikut.

Kjo na dëftën kthjellt e plotësisht se parësia e soçme e Shqipërisë u bastardua, u përzje me fise të huaj, dhe ajo parësi që duket se po është, është një parësi e harrirë, parësi e bërë vetëm për interesa të veta, që sipër të marë e që poshtë të rjepë; se, po të kish një parësi me ndjenja të vërteta, do të kishte dalë, do t'ishte dukur faqeza, do t'ishte në krye të punës, pa mejtime të mfshehta; se po është që bëhet një ndryshim ndë Shqipëri të hidhen këtej, e po të mos bëhet, mirë jemi se ku jemi.

Mos harrojmë vërtet se nga parësia të pakë jan' ata që ushqehen me ndjenja të vërteta, e të cilët populli i njeh. Fort mirë, po trimi i mirë me shokë shumë.

Mjaft pra Zotërinj me të këtilla sjellje, mjaft me shpinën ujnur përpara armikut; mjaft me fjalë të erës, se i dolli kallaji fare! Mentohuni se ini shqipëtarë; mentohuni se përpara e 500 vjetsh nuk' ishit siç jini sot; gjykoni se janë djersa e lote që pikojnë duk' i mallëkuar ata që i thëthijnë gjakun, dhe që i a rrëmojnë varin popullit!

Këtu është trimëria e artë! ja se përveshuni e punoni me mish e me shpirt për të mirën e përgjithshme, ashtu sikundër na beson bota se jemi duk' i merituar ato lëvdata që u a sjell stërgjushëve tanë, ja se, në mos po mbushnie kupën me helm dhe zireni Shqipërinë për fyti, duk' ja hapur gojën e shtijani helm in ta pijë, e të vejë atje ku fati i saj ja ka dhënë të vejë për jeten e jetës!!

21 prill 1912

ËNDËR E VËRTETË

Shumë herë mejtohesha: Vjete shumë shkuan qëkur e kam lënë Shqipërinë. Isha djal' i vogël kur ika. Po ashtu si isha, sikur kupëtonja sikur ndjenja gjëkafshë të mfshehtë, që herë më gëzonte, herë më trishtonte pa masë. Djalë mali e fushe. Natyra ish m'e para punë që më dëfrente zemrën, që më kënaqte sytë, që më hirëshronte shpirtin, prandaj një të madh trishtim ndjeva kur e lashë.

Ndë dhet të huaj i vajtur, domosdo u mësuash me zakonet e vendit, të cilët pik së pari më dukeshin shumë të çuditëshmë. Jeta e qytetit, e shkollës pa dyshim të ndryshon, të hollon, të

këmben; atje njeriu siç sheh ashtu bën; zë tjatër udhë, udhë që një të huaji mund t'i sjellë shumë të mira, po edhe shumë të liga.

Vjetet rithnin pa reshtur, koha shkonte, ajo kohë që i këmben të gjitha, që i haron të gjitha, që i ndryshon të gjitha. Po me tërë këto një dëshirë e brëndëshme e zemrës më shtynte, më çonte që të shoh edhe një herë ata vise, të shoh vendin e prindërve të mij që kisha lënë me aqë mallëngjim, me aqë lote; të shoh baltën e Shqipërisë, si thotë vjershëtori, nga e cila jam krijuar.

Mendja s'më rinte më një vënt; më dukej sikur nukë munt ta bënj këtë çap të rëndë, që të largohem nga ky vend ku ndodhem, ku u bëshë burrë, ku u rita, ku u madhova edhe pashë të parën shkëndijë dashurije. Më dukej sikur gjëkafshë më pengon, më ndalon që të mos largohem. Po kujtimet e vogëlisë, ata kujtime të ëmbëlë, që më gëzonin kurdoherë, ata kujtime të jetës së pametë, të kthjelltë, të kulluar porsiqielli i Shqipërisë ndë qershor, më bënin, më shtynin që ti shoh, ti përmënd, ti kujtoj edhe një herë.

Një mshehje e pakuptueshme më çfaqej ndë zemër. Trupi më çelej; më gëzohej, më kënaqej kur kujtonja se do të munt të mbush këtë dëshirë të zjartë të zemrës sime.

Thashë me vehte: Të kapërxej male, fush'e det, të vete atje, t'i shoh të gjitha: gurët, drurët, barrat, brigjet, kodrat, t'i ngjit e t'i zbres malet, të pi ujët e kulluar të mburimeve, të këqronj fshatrat për rreth, punëtorët, bagtitë, lulet, pemët; t'i zë me dorën time, t'i ndjenj, t'i përgëzonj, t'i përqafoj, të ngingem, të ngopem, të nxjer mallin e zemrës.

Po herë-herë mëndja më këthehej, zëmra më trishtohej, më rënkonte. Jo, këto janë ëndëra të miturisë, të vogëlisë, të foshnjërisë; janë ëndëra të shkuara. Tashi jam i madh, ato shkuan e vanë, fluturuan, u-shuan. Tashi duhet të përpiqesh, të mundohesh, të mblethç për rojtje, për ushqim, për bukën e përditëshme. Jam burrë, tjatër kohë, tjatër zakon, tjatër jetë. Ato ishin ëndëra foshnje, që s'di ç'është bota, ç'është mundimi për rojtje.

Ja një burg pa mure që më pengonte lirinë, ja një gjë që më mbante më vënt, ja hekura të rënda që nuk' më linin të lëvizem, të mos munt të shijonj edhe një herë ëmbëlsirat t'atyre kujtimeve që më dëshpëronin zëmren, që më helmonin shpirtin, që më dobëtonin trupin, kur kujtonja se s'i arrinja dot.

Isha ndë një dilemë: a më mirë midis dy gjërash, të cilat një të heq e një të shtyn. Ç'thashë: jam njeri e ronj. Sa të jem ndë jetë, dua që t'i jap kësaj jete ëmbëlsirën që i duhet; të jem i kënaqur. Të tjerat janë të rrena. Pra duhet të mbush dëshirën që ma do shpirti edhe zemra.

Thashë edhe bëra. Mendimet e mija u vërtetuan, se sa kaq u ndothçë ndë kufi të Shqipërisë, ndë kufi të dëshirave të mia, që më rihin zëmrën dit' për ditë, orë për orë, minutë për minutë.

Ju malet e lartë me majat e mprehta,
Pyllet e dëndura me vise të mëshehta,
Ju mburimet edhe lumenjt e kulluar,
që ujitni posht' e lart vëndin e uruar.
Ju balt e bekuar, vend' i trimërisë,
Atdheu i shtrënjtë, dheu i Shqipërisë,
Ju dhe Tomori mal' i shenjtëruar.
E gjithë si ç'e lashë e gjenj të pa ndryshuar.
Me mall ika, me mall vinj përsëri,
Ndjehem i lumtur, edhe munt të vdes tashi.

Vura dorën më ballët, qëndrova më vënt. Pashë rrotull, u tunda, u shkunda, mos ndodhesha në ndonjë ëndër, mos ishte nonjë çudi, mos ishte nonjë mrekulli që më gënjen sytë!? Tërë këto i gjykova, i mejtova, i kullova, i çkullova. Po me të vërtet shoh se këtu ku ndodhem është dheu im, është Shqipëria. Marr udhën e gjërë, zbres malet, marr fushën. Era më dukej e ëmbël, e shijëshme, e pëlqyer. Lulet rrotull lëshonin një erë të ballsamtë, që të shëron, të çel, të çmall. Vesa, që kish rënë mi bart, shkëlqente si ca gurë të kushtueshëm; rezet e djellit, posa kishin dalë, porsi ca shigjeta ari të derdhura begatie, më përgëzonin, më përkëdhelnin; mburimet, duke riedhur më ushëtinin ndë veshët, më gudulisnin, më dëfrenin; rëkeja, që përhapej fushës porsi gjarpër e çkëlqente si ergjënt ashtu e derdhurë midis gjelbësiravet, më kënaqte e më merte sytë gjer së largu; natyra më ngrinte, më lartësonte, më dukej se fluturonj përpjetë, më dukej se ndodhesha me të vërtetë ndë ëndërat që dëshëronja, e ndjehem i lumtur, i kënaqur, i gëzuar; edhe një shfrim i dalë nga fund' i zemrës më lehtëson nga rëndësira që më rëndonte trupin aqë kohë; sikur bëhem m'ri, sikur çelem, sikur freskohem.

Ja Shqipëria, thashë, ja vendi ku shkova vogjëlinë, që më dha jetë, që më dha dritë; ja viset që dëshëronja, q'isha djegur për to! Ja zogjtë që këndojnë dhe shqiponjat si ven' e vijnë me sulm, ja liqenet me viset e bukura, e me ujët e kulluar! Ja bagëtitë si kullosin, dhe punëtorët e gëzuar si unjen e ngrihen duke punuar me djersë, ja pleqtë me leshrat e gjata e të thinjura, ja trimat me pushkën mbë krahë si ecijnë udhës me kryelartësi, me robat e bardha porsi dëborë, me atë shtat të plotë, që i ngjasin Herkulit, të fuqishmë, të fortë të bukur. Ja gratë puntore edhe zëmërmira, si rendin posht' e lart, si përkujdesen për shtëpinë,

çupat të turpëshme e të bukura me shtat të mermertë si t'Afroditës, të bardha si shkumb' e detit, symbëdha, cipëholla, vetullëzeza, faqekuqe, si ecijnë me çap pëllumbi! Ja bariu i mbështeturë mbi krahët me fyellin ndë gojë, si i bie edhe çmallet duke kënduar; dashi me këmborën që buçet gjer së largu, dhentë të urta me shqerat ndënë hije t'atij lisi të gjërë, edhe dhitë si ngjiten nëpër shkëmbinj e drurë, që duken porsi Pan-i, perëndi i Dashurisë!

Ja qyteti tashti me shtëpit' e dendura e të larta, me kishët, me minaret, që duken ndë ethirt! ja fshati im me shtëpitë e bardha, me kopshte të thurura, me luadhet, me vreshtat me pemët, ja lumi, përrenjtë, brigjet malet përtej, ja bukuria e pasosurë!

Janë të gjitha më vënt si ç'i lashë prap ashtu i shoh. Ja vendi ku losnja, ku këcenja, ku çgryhesha! Të gjitha sikur më flisnin edh' un i përkëdhelnja me sy, sikur këndonin edhe i dëgjonja me etje, sikur qeshnin edhe un' i përgjonja me dashuri.

Sa kujtime të pa mbaruara s'më përshkonin nëpër mendje. Më dukej se jam prapë foshnjë me ëndërat e pëlqyera, se jam i çvendosur ndë pamje të pazakonëshme, e ndjenja vehten time të lumurë se arriva atë q'e mejtonja q'e dëshëronja q'e ëndëronja!

Pashë diellin si një dhisë i ckuqur si perëndonte, si mfsihihej prapa malevet, majat e të cilëvet të ngjyruara edh' ato me një ngjyrë të kuqe të gjallë, porsi një vullkan që është ndë zjar e flagë; pashë hënën porsi vashë bardhëlloshë me atë ëmbëlsirë të mfshtetë q'e ka, si ndritë përmi rrethet; yjet, kandile të pashuara si xhixhillonin mbë qiell, era e butë si frynte e kandëshme, nata si i mbuloj e pëlqyer me mfshtetësinë e thellë, gjumi si i pushtonte që të gjitha!!

.....
.....
Po kur kështu, duke u mejtuar u zgjova, edhe duke kqyrur për rreth i habitshmë, shoh se ndodhem gjith'atje ku isha!!

1905

Letrën e mora dhe mora shënim përsa më shkruani. Nukë ka gjë, as ja dëftova letrën Zotni Durmishit.

Më shkruan se edhe atje ka djem që dësherojnë për atë punë edhe unë fort mirë e di; do të vij kohë për së shpejti, që t'i venë edhe ata në rreth të kësaj pune; nga shkurti kam shpresë t'idhem gjer aty dhe si të shohëmë do të bëjmë.

Sa për muslimanët, që më thua, i kemi në rreth. Nga Labëria kemi një njeri, që ka shumë fuqi atje, që këtë verë ka për të dalë me nja 60 shpirt; ky njeri ka shumë fuqi dhe miq nd'ato vise që munt të mbanetë mirë.

Këta që do të dalin së këtejmi gjith nd'ato anë kanë për të vajturë. Kur do t'vij atje në Shkurt do t'i flasim gjer' e gjatë këto punë. Tani për tani i lemë, po sido të ngjasë prap të kam për të shkruarë.

«Dritën» mbesonj te kini marrë. Si e gjini? Sot nisa të shkruiej numurin tjetër, i cili për së shpejti ka për të dalë. Z.ti Shahin dje iku për në Misir (Egjypt). Tani jam vetëm.

Kristo Luarasi gjindet në Bukuresht, ku e thiri një prift katolik nga Shkodra.

Të fala që të gjithëvet. P. Durmishit i dolli zemrimi. Në këtë numur do të hap edhe çështjen. Si thua ti. Në di gjë për këtë punë dhe për shkollën shqip të Korçës Shkruam.

të përqafoj me mall

TH. AVRAMI

BUKURESHT, 17 Nëntor 1904¹⁾

I nerueshëm edhe i dashtun Atdhetar,

E mora letrën tande edhe u-gëzova tepër kur pashë se nj'atdhetar si ju vjen tuj na shkruet gjana qi rral noj tjetër ashtu me i shkruet.

Ate qi zotnia juej jini tuj diftu, janë t'vërteta e mos besoni se na këtu nuk njejm ate dhimë që kini edhe ju, por fati asht ashtu që venë me kadal punët. E para ashtu si më thoni dhe ju, se shumë kërkojnë me punu, por kanë frigë; t'gjithë bërtasin e thonë ç'asht për me u-ba, e asnji nuk kuxon me qit krahnurin

1) Kjo letër është kopje e shkruar me dorë t'Asdrenit, por shumë shpejt, prandaj, aty ke s'është dalluar ndonjë fjalë, është lënë vëndi bosh dhe janë venë pika. Ka shumë gabime.

Gjithashtu nuk është shënuar emri i njeriut të cilit i drejtohet. Është shkruar gegërisht, sepse siç duket i drejtohet një geqe.

përpara armikut. Asht edhe një gja e çudiçme, se ata qi kanë tas-kën plot nuk lëvizin fare, jan'tuj hangër e tuj pi, me shpnesë se Evropë ka me i dhanë Shqypnis ç'i lypet. Sa fjalë të rema! Un thom se kurrën e kurrës Evropë s'ka ba i sen në ven tonë, deri sa shqypart nuk bajnë një lëvizje komtare të përgjithëshme. Jo si sot, veç nër disa vise e vetëm kunër pagesavet e reformavet e pa nonji kuptim për atdhen, por një lëvizje me të vërtetë komtare, për me i diftue bots se Shqypnia s'ka dek edhe asht e zoja për me u sunue vetë, tuj nalue sllëvt e grekt mos me shti kamen mre-na tek s'asht veni i tyne, tuj thir Evropës, se jemi vetë të zot në ven ton e nuk e lem n'dor t'huj kurr. Por mjerisht deri më sot një lëvizje kështu s'asht ba e tash asht koha për me kuptue njeni-tjetrin ç'asht për me u ba, për me dal nga ky rezik i math.

Sa për t'holla, e thomi se duhen. Kjo punë asht e vështir, por asht edhe e leht. Tani e me letrë t'afërme kam për me të shkruë për mi këtë punë, si edhe të tjera çeshtje me ranësi t'ma-dhe. Kët herë nuk munt t'u thom të gjitha, deri sa ju nuk më shkrueni. . . aty në kioft se gjinen t'holla, vall se janë njerz. . . m'u mujt, e m'e zhdrivillum këtë shtet të turpshëm t'tashme. Masi t'marr t'gjegjun, kam m'u përgjegj gjanë e gjatë, e u kam diftue mikun, qi asht vu për me gjet t'holla e me t. . . . m'u pjek anej afër pas pak kohe.

Ky njeri asht një atdhetar i flakt shtypart edhe asht vu për me e qit Shqypnin nga këtë turp, por lypet edhe shokë të mirë e jo tradhtar. Pasanej ju lutem për me shkruë në munet ju gjeni njerz qi dëshrojnë me punue ashtu siç thoni vet, për me fitue lirim.

Deri sot s'kam kuptue mir për letrat të shtypuna ku janë shtyp, kush i ka shtyp e përse nuk ka. . . drejtimi më ishte për me mleth të holla. Pranej atdhetart e këtushmë shum tuj u çu-ditë me mos ditë prej kujt ishin çue ato thirë e s'parit na be-suam se ishin çue prej dikujt Sh. B. prej Londonit. Pra të lutem fort m'u gjegje për mbi këtë pun. Për artikullin «Reformat e Tur-qëve» e kam për m'e botue në gazet t'Sofjes.

Vëlla i dashtun,

Kto t'thom çiltas' se jam gzum fort, se që tash e tutje mu-nim me këmye letra me zotnin tane e të dëshmoj se kah ana ime mos druni po për çdo gja qi asht për t'mirën t'atdheut me na e kallë dhe qi kshu të munëna m'u marrë vesh midis nesh edhe un kam me u shkruë gjithnjë gjith' ç'asht me u ba këtëj. Lutem me shkruë ç'farë qoftë shqyp. . .

Tuj pritun t'gjegjun, ju shtërngoij të dy duart atdhetarisht me ner, vllai yt i padam.

ALEKS DRENOVA

Zotit Aleksit St. Drenova
ndë Bukuresht.
Atdhetar i çkëlqyer,

Të lumtë! Ja vjersha që ndrijnë si rezet e djellit ¹⁾. Ja vjer-shëtor i vërtetë! Nuk mund të them se çndjej në zemër kur mar e këndoj këtë libër, shtypur sa s'bëhet më mirë dhe shkruarë me mënt të lartë e me shpyrt thjeshtë shqipëtar. Të tjerë, që di-në dhe kupëtojnë mirë, le të të lëvdojnë si ç'duhetë. Faik beu le të marrë pendën e ti q'e përdor kaqë bukur dhe le të lëvdojë këto vjersha sa të mundjë, se këtë herë nuk besoj të dalë njeri të thotë se «Albania» lëvdon gjëra që s'janë për të lëvduarë... Jo! Jo! këto vjersha gjithë shqipëtarët do t'i duan dhe do t'i tho-në gojë për gojë. Të mir' e të liq do t'i lutenë Zotit t'i japë shën-det e jetë atij shqipëtarit mbase që di e na kënaq duke shkruarë me një gjuhë që na vete mu ndë zemër dhe na bën të qeshim a të qajmë si foshnje. Shqipëria do të japë ndjesë dhe uratë ati të bi-rit saj që di e thotë këto fjalë.

O zana të perëndishme,
që këndon trimërinë
dhe lumtësin e njerëzis',
Shqipërisë së tanishme
jipni edhe asaj dritë,
të shojë rezet e liris' ²⁾

Tani besoj se Naim beu nukë vdiq... se vendi që la ai bosh e zure ti. Ndaj dua të mbaroj këtë letrë si e nisa:

Të lumtë! Të lumtë! Të lumtë! duke shtrënguar dorën si mik dhe si vëlla.

A. ÇAKO

Të lutem dërgomë dhe 5 copë të tjera dorë më dorë dhe të hollat do t'i miri me postë. Do të përpiqem me sa mund të përhap këtë libër, po mjerisht shqipëtarët duan t'i marrënë pa paguarë. «Baba Tomorri» më kushtoi 18 lira dhe mora vetëm 25 franga! Kam shpresë të kesh fat më të mirë.

1) Libri i parë i Asdrenit «REZE DJELLI».

2) Vargje t'Asdrenit.

Fort i dashtuni e i shtrenjti vëlla Atëdhetar!

Mora kartën e dashtun t'2/I; të falem me gjithë zemër. Sa për kanune mos t'kish frigë asnji grimë, se unë po i shkruiej sot kryeparisë qi të çojmë nja 50 copë e ma qi t'i kesh atje. Kët letër po ta shkruiej kah ana e eme, se kjo asht e para qi po çkëmbej veçmas me ty; masi der njitash t'kam shkruie kah ana e Shoqnisë.

Nuk e di as un or vëlla se ç'do me thanë kjo punë! Tuj këncue vjershat e dashtuna tuejat, gxohem kaq, sa as un nuk di t'rë-fej e dashtunija e tyne, qi hine në çfardo xemret shqiptarit, m'djeg xemren edhe ma fort e shpesh dishroshe m'u gjetë natën kur natyra t'gjith ka ra me fjetë, atje n'Bukuresht e me t'gjetë ty përpara dritës kandilit e aty me ta puthë at dor aq t'dashtun, kushtuemun gjuhës amtare e atedheut. Kështu edhe mue xemra e eme m'digjet flakë dhe durimi m'shtohet ma shumë për me shkruie pa pushue për gjuhën t'onë të vorfun; kaq sa n'kohë të msimit, kur mësuesi asht tuj na msue e t'gjith djemt janë tuj vrejtë fjalën e tij, un jam tuj vjershtue me mendime te tretuna herë te ata male, fusha e pylla t'blera t'atdheut, e herë te ato luma, proje e liqej t'argjenta, a tuj kujtue mjerimin e vorfninë e atedheut... Për vjershën tande e cila m'u pëlqye aq shumë, qita nji rame (mekame-turq. melodie) shumë të mallshme e masi un nuk jam hartues (komponist), e lashë pak prej nji profesorit m'e ndreqë. Po pate dishir qi t'i dërgoj notat për vjershën e dashtun tanden «Gjendja e jonë», më shkruani...

Vjershën tande po ja dërgoj vllaut tonë Nikolla B. Ivanajt. A e mer kush atje n'Bukuresht fletën e tij «Shpnesa e Shqypnis»? Vjershat e artikujt qi janë të nënshkrojtur «Lirijasi» janë të mijat; n'vend qi te «Albania» përdoroj emnin «Zog Dushmani». Emnin «Sakoli» e përdoroj nër punë të shoqnis, n'kujtim t'pseudonimit t'parshëm «Zog Sakoli» t'cilin emën, sot dy vjet, kur ishe n'Shkodër, m'shterngoj ata i im m'e ndrue, pse policija m'kishte në sy e nji pulis m'u vete gjithmon mrapa. Kjo letër asht për ty. Tjetren po ta shkruiej ka ana e shoqnis.

Po t'qafoj e po t'puthi me mall, un i dashtuni vlla i yt.

Hil Moçi.

MANASTIR dt 7 NËNDOR 1908

I DASHTUNI ATDHETAR ¹⁾. Sot gjindem ketu si dërgimtar i Shoq. Gegënjia në Shkodër; mbas kuvendit nisem në Korçë si mësonjës.

Të uth me mall
Hil Mosi

Të fala Shumë:
Mihal Grameno
Sotir Peçi
Çerçiz Topulli
Bajo Topulli
Thoma Avrami

(Në një skaj të kësaj postaleje ka një shënim ku dallohet vetëm kaq «Me shumë mall të shkruiej se jam me gjithë atdhetarët në mbledhje të Kongresit. Edhe shumë na erdhi keq se nuku të kemi në mes tonë. Po të kënduam këngën tënde *Ardhi koha*» .»)

KAIRO me 12-5-1908

I vërtetë atdhetar.

Kohë ka shkuar që kur pushuam letër çkëmbimin në mes tonë dhe mbesonj të më kesh harruar në këtë kohë. Them mbesonj se çpalle «Rezet e Djellit» dhe as e kujtove fare të mjerin Milo, që digjet për të kënduar çdo që të jetë shqip, jo pastaj vjersha si të tuat, po prap Zoti më ndihu edhe i këndova. . . . janë të bukura, shumë të bukura. Sa për vjershën e Dhespotit, është një kryepunë. Puno or vëlla pa prerë, puno pa u lodhur. puno për atëdhe, puno pa frikë, puno për lulëzimin e letërsisë tonë, puno! puno! Puno! E di që do humbësh kohë dhe të holla, e di që jo vetëm do mos kesh shpërblim, por mund edhe të të shajnë, po çë me këtë? Puno ti! dhe një ditë poshtërim (postëritë) do të t'ë çpërblejnë n'Istori.

Po të dërgoj grishnin e një drame të re «Gjahu» dhe jam më tepër se sigur që do mundohesh për mua dhe do më ndihësh pranë miqve atjeshmë me sa të mundet. Gjatëjetime që tani.

1) Kartë postale dërguar Asdrenit nga delegatët e Kongresit të Manastirit, ku u vendos alfabeti që përdorim sot.

Ç'po bëni ju atje? Si vete qarku dhe pse s'dëgjohet? Zotë-
rinjtë Dako dhe të tjerë?

Me mijë të fala Zotit Naço...

Të puth vëllazërisht dhe jes vëllai jyt.

MILO DUÇI

II 2450

I NDRERSHMI ZOTENI ASDREN

NË BUKURESHT

Zotëni nukë mundni të ëndëroni fatbardhësinë që ndjenj ta-
ri këtë orë, kur kam marrë unzën në dorë për t'i u drejtuar letrë
njëj shqipëtarit të dëgjuar, njëj atdhetari të flaktë, njëj shkrim-
tari të vlerëshëm, më në funt, njëj vjershëtarit të çquar.

Veprat t'ueja, zotëni, kanë zgjeruar dhe zbukuruar tepër li-
teraturën shqipe. «Endra e lote» e leçitur prej një shqiptarit i fun-
dit, mbesohet vërtet si në ëndër dhe, duke u squar, me t'u parë
i lirë, lëshon lote gazmore... dhe ajy që mbaron së leçituri «Re-
ze djelli», ndodhet i çkathhtë dhe i ndritur n'ato.

Sa për veprat e tjera mbesonj të kenë gjith'atë vlerë; pran-
caj u lutem tepër Zotëni të më shkruani ç'kini shtypur prej ato
dhe, duke patur marrë përgjigjen të dashur, mbesonj, qe t'ju bënj
një të vogël komandë nja një copë të cilësdo libër t'uaj.

Gjith me këtë rast vij t'u lutem zotëni, ku mund të gjej, me
anë të ca spjegimeve t'uaja, veprat të së çquarës shkrimtare Ele-
na Gjika (Dora d'Istria) dhe më tepër atë librë të asaj, që na për-
ket ne shqiptarëvet «Albanesi in Rumania «Më ndjeni Zotëni që
kuxoj t'u kërkonj një shërbim të këtillë, po duke ditur që përveç
juve, asnjë tjetër shqiptar nuku munt të ketë leçitur veprat të
njerëzve të çquar dhe të dijë më mirë mburimin t'atyneve.

Duke shpresuar se do kem një përgjigje të sigurt.

Mbetem Zotëni me më të fellat nderime shqiptari.

TOSKA

Ploeshti

21.V.1921

Bea Harbut

Lark lark, rrugën hapni, kështu
Se ben i një ligen kaluar,
Ja tek dilet drejt-për-drejt
Pas me trimat t'armatuar.
Shik fytyra si shkëlqim
Gjithë trëndëll e dh'ar si moshur
Shik si m'fryhet, si dëftuar
Sikur e dit me kulltë si ngjitur.
A t'arrij bej, e hie
Të paqendrimit-trofne lumë
Sa të gjere kot për lumë
Si përshkoj në plumb e hie
Qysh, besoni qorçit për nje
A bir mbrete në fuge,
E' do të m'atë mos e ka nje
'Për të m'pofur neqjeli?
A se s'është aspak t'harbut
Sho se liget, Serë-e Madhe,
Kurra natein del hajdut
Q'është sa shkopi rrugës madhe?
Shkoni lark, se gjithë sa ka
T'vëmben nga varpërija,
Vatë s'është nje lot ka s'ra
Rroftë për fisnikerija.

A. D. D.

Lat breth fjala j'pueshtare
Praj didure m'cudje-lehte,
Se ky Vendi j'p'u' i gette
Paresi ka q'akabare
Gje qe s'isht' i s'munt to jotes

Se ne bijen dhe d'eshm ore
shunt to' ujjare Leri, heri,
Faq qe' palel, faj pa vleri
Le kjo kate s'ka shijtoare
Kane bere dhe to' tjeri!

Shteti j'p'u, Shtet i mbare
Esht uje thimbell drejterije
Q' do qe' ken, s'e ken pa shije
Tshkon shtetet - s'ka k' ujjare
Ne s'do j'p'u qeverije!

U-tant deti, briti tokra
Shqiperia Republiko?
Pun'e bukur thom pa fjalte
bez Zytaret qe uja Vaka:
silline thqip as grammatiko!

1924

Ar Duce

Thaisa

Ryqet sot edhe në kohërat e lashtë
Shpreh otja ndizej pas një bukurije
Eja merarin ndjevat flogë n' merr kashta
Ues për një cas të shkëlqit lumtesije
Valltarja Thais' t'raj e me, vërtetë një
Rimis' d' Athinës m'vot, a kishte prishur
Shejllorofet kleg e fletë t'rijet
S' i ngafeshim gjithë pranë detit e prishur
I hadhi Leka, jat i gjithë katë
veshure pati pas d' a kishte në vete
Ker dashurim' e tij udaj mendje-katë
S' i udahet duke humbur dit e nete
Këi kupa flarta vera ritte luame
Kështetrat me të shtrëngta një i kaje
T' pëllgafuar bijum' shpreh në gjumë
Guthi e baluar masën e' do liriye
Ker kthetrat e pat kajim n' t'grasë
E' do cas me të, puskuar goja-gojë
'I lypjet sikur d' çobte mbretëradhi
Kë përa j'ar d' i fure' kerrefojë

PASQYRË BIBLIOGRAFIKE E POEZIVE T'ASDRENIT
TË BOTUARA E TË PABOTUARA

I. REZE DIELLI

Bukuresht 1904

*Titulli i poezive të këtij
vëllimi*

*Organet ku poezitë gjinden edhe të
botuara veçan*

Këngë lirije	
Flamuri kombëtar	Albania Nr. 11. Janar 1902 f. 64
»	» 28.XI.1919
Ardhi dita	» Nr. 11. 15.XI.1901 f. 172
Bota	
Këshillë	
Palla e Skënderbeut	» 25.VIII.1901 f. 119.
Besë dhe shpresë	» Fror 1902 f. 34
Dyshimi	
Dua	
Poshtë errësira	» 10. 15.X.1901 f. 149
Dëshirë	» 9 Tetor 1902 f. 214
Zëri i flamurit	
Tingëllim ✓	
Malli i Atdheut	Kalendari kombiar 1903 f. 113
Mjaft	
Atje	
Shqipëtar i vërtetë	
Grekomani	
Girolamo De Rades	
Detetar	«Demokratia» 1922 Nr. 120 f. 3
Nata e mbrame e Skënderbeut	«Albania» Mars 1903 Nr. 3 f. 40
Mallkimi	» Nr. 5. 31.V.1901 f. 74
»	» 2 Fror 1903.
Të fala	
Larg vatrës	
Thirrje zgjimi	
Pyetje dhe përgjigje	
Detyrë kini	
Ali Pash Tepelena	
Lutje dhe mallkim	» Nr. 5. Qershor 1902 f. 147
Dhembkë	
Punoni pa prerë	» Nr. 10 Nëntor 1902 f. 231
Vajtim	

Për Shqipërinë
Shqipëtarëvet
Naim be Frashëri
Kasolles

Për Atdheun
Frëri

«Albania» 2 Fror 1903 f. 17

Puntori i mirë
Ardhja e pranverës
Natyra

Pranvera
Shiu

Mbrananet ndër fusha

Flutura

Shelgjet

Bariu

Dimri

Mendimtare

Një ëndër

Mentime

Perëndia

Puna

Qetësia e zemrës

I burgosuri

Dheu i huaj

Lumturia

Përfytyrime

Vërtetësia e gjërave

Feja e vërtetë

Dashurie

Dashuria

Një orë lumtësie

Malli i Lekes ✓

Dinakëri

Malli i Peshkatares

Pranë teje

Fuqija e dashurisë

Bëj një të mirë

Një zakon ✓

Harimi

S'ke ti faj

I vështirë është durimi

Së bukurës
 Kthime
 Mëshirë
 Djalëria
 Tingëllim
 Një dëshërim
 Shpirti i dhespotit
 Lop' e fshatarakut
 Gënjeshtër' e Nastradinit
 Krishti grek
 Rreth mesalles
 Trimësia e shqahut
 Lufta turko-greke
 Një këshillë
 Jeta e mirë
 Dumbovica

II ENDRA DHE LOTE

Bukuresht 1912

Zonjës Edith Durham
 Dimrit
 Lutja e të humburvet
 Shqipërisë
 Pesëqind vjet
 Betimi mbi flamurin
 (hymn)

- «Kalendari kombiar» 1906 f. 54
 «Albania» Nr. 5. 1904 Prill f. 93
 1) «Liri e Shqipërisë» Nr. 39. 21-IV.192
 f. 3
 2) «Përlindja e Shqipërisë» 15.XI.1913
 3) «Dielli» 28.XI.1918
 4) «Albania» 28.XI.1918
 5) «Shqipëria e re» 1922. Nr. 107 f. 1
 6) Zëri i Korçës» 1925 Nr. 39 f. 1
 7) «Bisedimet» 1925 Nr. 42 f. 2
 8) «Zëri i Korçës» 1926 Nr. 142 f. 1
 9) «Bota» 1936 Nr. 19 f. 1
 10) «Bota» 1937 Nr. 43. 43 f. 1
 11) «Tomorri» 1942 Nr. 255 f. 3

Në mërgim

Gjendja e jonë «Shpresa e Shqipërisë» V.III.
Nr. 3. 1.II.1907 f. 2

Krerëve tradhëtarë ✓
Besa e jonë
Vlesa e Atdheut «Shqipëria e re» 447. 28.XII.1930
Prralla e plakut » 503 23.VI.1932
Lulja e vetëm «Liria e Shqipërisë» Nr. 14. 15.VII.
1911 f. 4

Mallëngjimi «Liri e Shqipërisë» Nr. 14-15 VII 1911
Balashit 1) «Kuvendi» 30.XI.1911
Varri i haruar 2) «Kuvendi» 30.XI.1919 Nr.40. f. 5
3) «Shqipëria e re» Nr. 15; 28.XI.1932

Lulëkuqja ✓
Lutje e zanës «Albania» 1904 Nr. 11 f. 201
Shqiponja me dy krerë
Përpara
Varri i Skënderbeut «Kalendari kombiar» 105 f. 61
Bariu i parë
Nënës Shqipëri (gr)
Cperblim ✓
Zani i Lahutës (E përkohëshme) «Lahuta e Mal-
sisë» Nr. 3. 1910 f. 15

Tingëllime
Të falura
Koshtuta në Shqipëri
Sami Pejanit
Armët e Skenderbeut «Nazione albanese» Nr. 17, 15.9.1912
Zani i kryengritësve 1) «Liri e Shqipërisë» Nr. 47, 26.IV.
1912
2) «Drita» Nr. 307, 1937 f. 19
3) «Drita» Nr. 613, 1938 f. 6

Kënga e bashkimit
Krujës
Kosovës 1) «Nazionale Albanese» Nr. 21,
15.XI.1912
2) «Shqipëria e re» Nr. 20, 29.I.1933
3) «Gazeta Shqiptare» Nr. 8, III. 1933
4) «Vatra Shqiptare» 18-19 1942 f. 8

Cilët jemi
Dëshmorëve të kombit

Natyra

Të korrat
Perëndimi i diellit në verë
Këndona bilbil
Vjeshta
Shpezët udhëtare
Ndë kishe
Ditë prenvere
Pamje vjeshte
Shtëpija ime
Eja prenverë
Të puthurit e një nëne
Ardhja e dimrit
Lëndina
Ditë prilli
Ditë Maji

«Albania» Nr. 4, 1905 f. 74 ✓

«Liria» V.II. Nr. 60, 24.X.1909 f. 3

Mendime

Mendime qetësije
Gjyqi i dytë
Ylli i zjarrtë
Mall i vonuar
Mall nate ✓
Thëllënza
Lumturija e shpirtit
Tingëllime
Këndoj
Njeriu
Gjykime
Një zogut
Caste hidhërimi
Tingëllim
Dëshira e ime
Malli i nënës
Lutja e çunavet
Dita e vitit shkollor
Ngjatjetimi i nxënësve
E veja
Druni i jetës

«Shqipëria e re» Nr. 417, 20.4.1930

Bukurija

- E bukur e dheut ✓
Dashuro
Malli im
Te zanë janë zgjue «Albania» Nr. 12 — 1904 f. 229
Ndën dritare
Bukuria ✓ «Afrimi» Nr. 23, 21.IV.1926 f. 4
Kujtimi i saj
Trandafili ✓
Thëllënza e Lekës ✓
Fli më nge (Adoptim)
Tingëllim ✓
Prej katundit
Koha e humbur ✓
Syt' e saj
Tingëllima
Në krua ✓
Gjum të lehtë
O ti me syt' e zinj

Të ndryshme

- Krimbat e Shqipërisë
Gomari mësuar
Godiva Përkthim «Lirija» VIII ✓ Nr. 53,
14.VII.1909 f. 4.
Të pi
Ngjyrat
Epigonet ✓
Vera
Për gjah
Me hapa plot
Desha të kem

III PSALLME MURGU, Bukuresht, 1930

- Vjershave të mija
Gjuha shqipe
Fymen kombëtar

- 1) «Shqipëria e re» N. 397. 28.XI.1929
» » Nr. 501. 26.V.1932

Mall vëllazërije	» »	Nr. 373. 9.VI.1929
»	» »	22.I.1933
»		«Kalendari kombiar» 1914 f. 106
»		«Gazeta Kosova» Nr. 2 1932 f. 3
Adriatikut		«Shqipynia e re» 25.XII.1913
Maleve tanë	1)	«Gazeta Kosova» Nr. 7. dt. 17.VII.1932
»	2)	«Gazeta Shqiptare» 27.VII.1932
Flamur ti të rrosh		«Leka» 1931 f. 352
Letër prej katundit tem		«Shqipëri e re» 507 — 6.VIII.1932
»		«Djalëria» Nr. 4 — shkurt 1928 f. 3
Durrësi		«Djalëria» Nr. 13 V. 1931
»		«Kuvëndi» Nr. 76 1920 f. 4
Fjala e Dodonës		«Ylli i mëngjezit» Prill 1920 f. 320
Apollonia		«Gazeta e re» Nr. 24, 28.XI.1928
Hymni i festës ✓		«Shqipëria e re» Nr. 485 26.X.1931
Vlorës	» »	V. XI. Nr. 397 1929
Marsh i djalërisë shqiptare	» »	394, 3.XI.1929
Të rijve	» »	505, 20. VII. 1932
»	» »	409, 23. II. 1930
»		«Liri e Shqipërisë» 21.V.1914
Burri i dheut		1) «Liri e Shqipërisë» 426, 1.VII.1930
Luftari lypes ✓		2) Shqipëria e re» 497, 27.IV.1932
»		3) » » 226, 1.VII.1930
»		
Vdekja Byronit		
Phyrus e Cineas		

Vallja e jetës

Ora e zemrës		
Excelsios		
Hyji i harruar		«Gazeta e re» 1928 — Nr. 33 f. 3
Afrodita ✓		«Shqipëria e re» Nr. 338 — 3.9.1938
Fjalë n'erë		
Mëma		«Illyria» 28.XI.1935 Nr. 32 — f. 5
Lulja e zemrës		
Lutje		
Ballada e bariut ✓		
Lutja e vonuar		
Hija e keqe		
Mos humbni shpresë		«Shqipëria e re» 504 1.VII.1932
Kotësia	» »	29.VII.1923
Këndomë çun		

Shih si endet bota

Mister

» » Nr. 5 Mars 1928 f. 16

Pendim egoisti

Juda i ri ✓

Lulet e gjirit

Rrugëtarët

«Ylli i mëngjezit» Shtator 1920 f. 333

Kënga e udhëtarit

Mëkati i fshehur

Shega ✓

«Gazeta e re» Nr. 17 v. I 1928 f. 3

Baresha

Fytyrën tënde

Dëshirë pagane

Kujtime të shuara

Venediku

Pagjes

Serenata e Shubertit

«Demokratia» Nr. 456 6.IV.1935

Paradokse

Ngjyra ylberi

Mirse na erdhe prenverë

«Shqipëri e re» 317 26.V.1929

Pamje

Ylberi ✓ ✓

Shinat

Qyqja

Vegim perëndimi ✓

Rozullimi

Shi po bije

Lulja e këputur ✓

Fyelli

Një udhëtim

Andje verore

Vaje pylli ✓

Merzi vjeshte

Trandafil

Lule dhe gjemba

Shqipëria më 1914

«Shqipri e re» Nr.447 28.XI.1930

U vra Thomsoni

» » » 508 14.VIII.1932

»

» » » 375 23.VI.1929

Mendjeshkurtët

» » » 506 28.VII.1932

»

» » » 413 23.III.1930

Hymn hënës
 Nakari
 Dasmë
 Fytyre
 Pasqyra
 Nusja e mbarë

» » » 447 28.XI.1930
 » » » 347 14.X.1928

Nga bota e prallave

Burim i të këqijave «Shqipria e re» Nr. 447 28.XI.19730
 Syt' e Argusit
 Fyelli i Minerves
 Narsiqi
 Dënimi i Prometheut

Poezi të botuara vetëm në shtypin e kohës, që nuk përfshihen nëpër vëllimet e Asdrenit

- 1) a) «Shqypnija e re», Shkodër V. II. Nr. 48; 22.XII.1913 «Hymni mbretëror
- b) «Ushtimi i Krutës», Durrës 7 Mars 1914 » »
- c) «Zgjimi Shkurt 1914. Nr. 236 » »
- 2) «Atdheu» V. I. Nr. 12 f. 3 1913 «Me kot Shqiptarë»
- 3) a) «Kalendari kombiar 1915 f. 106 «Shqipëria u lirua»
- b) «Zgjimi Shkurt 1914. 245 » »
- 4) «Ylli i mëngjezit» Boston Nr. 7 f. 199; 16/IV/1917 «Skënderbeu Kastrioti»
 «Varri i harruar»
- 5) «Kuvendi» 30 Nandor, 1 918, f. 5.
- 6) «Ora» Tiranë, V. II. Nr. 483-84, 28.XI.1931 «Vojava»
 «Lote robërije»
- 7) a) «Kosova» 28 maj 1933
- b) «Tomori» Tiranë 1 Maj 1941, Nr. 112, f. 31. «Lote robërije»
- c) «Vatra shqiptare» Nr. 18-19 — 1941, f. 11 «Lote robërije»
- 8) «Kuvendi kombëtar» Nr. 38, f. 5; 28/XI/1934 «Pellazget»
- 9) «Kuvendi kombëtar» Nr. 34, f. 3; 8/X/1934 «Njeriu mbikrijese»
- 10) «Kuvendi kombëtar» Nr. 2, f. 2 17/XII/1933 «Ora e rilindjes»
- 11) «Kuvendi kombëtar» Nr. 34, f. 8 8/X/1934 «Lulja ngushullimi»
- 12) «Drita» Tiranë V II, Nr. 434 f. 1. 30/IV/1938 «Martohet mbreti»
- 13) «Drita» Tiranë V II, Nr. 335 f. 2. 1/I/1938 «Me shpresa gjithmonë të ra»

- 14) «Përpjekja Shqiptare» V. II. Nr. 14-15
f. 77, II-III. 1938. «Flamurit Arbenor»
- 15) «Përpjekja Shqiptare» V. Nr. 14-15
f. 105, 1938 «Turtullesha e malit»
- 16) «Përpjekja Shqiptare» V. Nr. 16, f. 217
Prill 1938 «Jeta s'është e kotme.
- 17) «Përpjekja Shqiptare» V. Nr. 17 f. 253
Maj 1938 «Bukurisë së pavdekëshme»
- 18) «Përpjekja Shqiptare» III 25-27 f. 1,
janar-mars 1939 «Viti i Ri».
- 19) «Donika» Tiranë V. I. Nr. 1 f. 9;
20/III/1939 «Butrinti»
- 20) «Skëndija» Tiranë V. I. Nr. 2 f. Gusht
1940 «Koha e re»
- 21) «Shkëndija» Tiranë I. Nr. 10 f. 26-27
Prill 1941 «Leka i madh dhe ushtarët»
- 22) «Tomori» Tiranë V. II. Nr. 292 f. 4,
28/XI/1941 «Shqipëria e madhe»
- 23) «Tomori» Tiranë V. III. Nr. 286 f. 3.
28/XI/1942 «Hymn lavdije».

POEZI DORËSHKRIM, TË PABOTUARA

- 1) Gjaku i Stërgjyshërve. (Arkivi Shtetit Nr. 221)
- 2) Trashëgimi (A. Sh. Nr. 215).
- 3) Ëndra e pijanikut (A. Sh. Nr. 226).
- 4) Haj të dalim në lëndinë (vargu i parë i një poezije pa titulli
(A. Sh. Nr. 249).
- 5) Jam një bohem (A. Sh. Nr. 252).
- 6) Kënga e mesatarit gjashtëdhjetëvjeçar (A. Sh. Nr. 240).
- 7) Kënga e institutit femror (A. Sh. Nr. 236).
- 8) Numosje jetëmërzituri (A. Sh. Nr. 258).
- 9) Republika Shqipëtare (1925) (A. Sh. Nr. 248).
- 10) Vëllazërija Frashëri (A. Sh. Nr. 234).
- 11) Drithma dashurije (A. Sh. Nr. 231).
- 12) Kënga e të riut 29 vjeçar (A. Sh. Nr. 237, 238, 239).
- 13) Vojsava dhe Gjergji (A. Sh. Nr. 285).
- 14) Ballada e detarit (A. Sh. Nr. 265).
- 15) Fisnikët e Shqipërisë (A. Sh. Nr. 247).
- 16) Kënga e Musa Bej Qafëzezit (popullore e mbledhur nga Asdre-
ni) (A. Sh. Nr. 228).
- 17) Gjinkalla dhe thnegla (përkthyer nga la Fontaine-i) (A. Sh.
Nr. 233).
- 18) Martha (përkthim) (A. Sh. Nr. 230).
- 19) Thaisa (A. Sh. Nr. 253).
- 20) Pëllumbesha (A. Sh. Nr. 222).
- 21) Vegim nate qershori (A. Sh. Nr. 272).

PASQYRA E LËNDËS

F. J. S.

	Faqe		Faqe
I. — Aleksandër Stavre Drenova (Asdren) — nga Dh. Fullani	3	43) Ardhja e dimrit	103
Vjershave të mija	34	44) Pamje	105
Kendonj	35	45) Hymn henës	106
— Poezi patriotike dhe shoqërore		46) Mall nate	103
Vlesa e atëdheut	36	47) Dëshira ime	103
Përpara (marsh kombëtar)	36	48) Ora e zemrës	109
Betimi mi flamur (hymn patriotik)	37	49) Vegim perëndimi	110
Flamuri kombëtar	38	50) Letër prej katundit tem	111
Zëri i flamurit	39	51) Punëtori i mirë	111
Drinit	40	52) Puna	114
Ardhi dita	43	53) <u>Nusia e mbarë</u>	115
Mjaft	44	54) Shpëset udhetarë	116
Balashit	45	IV. — Poezi erotike	
Kënga e bashkimit	47	55) Prej katundit	119
Zani i lahutës	48	56) Shëga	123
Poshtë errësira	49	57) Thëllënxa e Lekës	127
Palla e Skënderbeut	50	58) Në krua	128
Larg vatrës	52	59) Bukuria	130
Dhëmbkë	54	60) Një orë lumtësie	131
Koshtuta në Shqipëri	54	61) Ti me sy të zinj (këngë)	132
Tingllimë	59	62) Kthime	133
Tingllima	60	63) Malli i peshkëtares	133
Zëri i kryengritësve (të pasurve shqiptarë)	61	64) Fuqia e dashurisë	134
Krërëve tradhetarë	63	65) Dashuro	135
Çpërblimi	65	66) Kujtim i saj	135
Lulekuqëja	67	67) Ballada e bariut	137
Dëshmorëve të kombit	68	68) E bukur e dheut	138
Shqipëria u lirua	69	69) Tingllimë	138
Burri i dheut	69	70) Narqisi	139
Vlorës	79	71) Thaisa	
Luftari lypës	81	V. — Motive të ndryshme	
Republika Shqiptare	83	72) Për gjah	140
Fisnikët e Shqipërisë	84	73) Qyqja	141
Trashëgimi	85	74) Fyelli	142
Të rinjve	91	75) Tingllimë	144
— Poezi për natyrën dhe punën		76) Kujtime të shkuara	145
Ditë prindëverë	93	77) Kotësia	145
Prindëvera	94	78) Pasqyra	147
Natyra	95	VI. — Artikuj, dokumente, pëndencë, kores-	
Dua	96	79) Dy tri fjalë për oxhaksinë	148
Perëndim dielli në verë	97	80) Parësia e Shqipërisë	150
Trandafili	98	81) Ëndër e vërtetë	152
Pamje vjeshte	99	82) Korispondencë	155
Vjeshta	100	VII. — Pasqyrë bibliografike e poezive të Asdrenit	
Dimri	102		155